

Ylöjärven kaupunki

**MAASEUTUALUEEN RAKENNUS- JA MAISEMAHISTORI-
ALLINEN INVENTOINTI**

**KYLIÄ, TORPPIA, HUVILOITA JA JULKISTA RAKENTAMISTA
NÄSIJÄRVEN RANTAMAISEMISSA**

724-D3742

27.11.2009

27.11.2009

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto	1
1.1	Karttaliite: Kaava-alueen rajausta	4
1.2	Inventoidut kohteet ja arvoluokat	5
1.2.1	Karttaliite: Kaiharinlahden kylien kiinteistökohteet	7
1.2.2	Karttaliite: Vahantalahden kylien kiinteistökohteet	9
1.2.3	Karttaliite: Vahannan ja Pihkaperän kiinteistökohteet	11
1.3	Kulttuurihistorialliset arvot	12
1.4	Kaava-alueen rakennetut kerrostumat	14
2	I Kaiharinlahden rantakylät	18
2.1	Otavallan kylä	18
2.2	Mutalan kylä	20
2.2.1	Mutalan kylän kiinteistökohteet:	21
2.2.2	Arvoalue: Mutalan ja Pohjankylän kylä- ja viljelymaisema	27
2.3	Kyöstilän kylä	29
2.3.1	Kyöstilän kylän kiinteistökohteet:	30
2.3.2	Arvoalue: Kyöstilän kylä- ja viljelymaisema	40
2.4	Kaiharin kylä	41
2.4.1	Kaiharin kylän kiinteistökohteet:	42
2.4.2	Arvoalue: Kaiharin kylä- ja viljelymaisema	47
3	II Vahantalahden vanhat rantakylät	48
3.1.1	Liimolan kylä	48
3.1.2	Liimolan kylän kiinteistökohteet:	49
3.1.3	Arvoalue: Liimolan kylä- ja viljelymaisema	53
3.2	Runsaan kylä	54
3.2.1	Runsaan kylän kiinteistökohteet:	55
3.2.2	Arvoalue: Runsaan kylä- ja viljelymaisema	61
3.3	Lempiäniemen kylä	62
3.3.1	Lempiäniemen kylän kiinteistökohteet:	63
3.3.2	Arvoalue: Lempiäniemen ja Lakialan kylä- ja viljelymaisema	65
3.4	Lakialan kylä	67
3.4.1	Lakialan kylän kiinteistökohteet:	67
4	III Torppa- ja huvila-alue Vahantalahden eteläpuolella	72
4.1	Keijärven kylän takamaat, kiinteistökohteet	73
4.2	Kuusiston kylän takamaat, kiinteistökohteet	85
4.3	Mäkkylän kylän takamaat, kiinteistökohteet	86
4.4	Ylöjärven kylän takamaat, kiinteistökohteet	89
5	IV Kurun- eli Peräkunnantien vanha linjaus	92
5.1	Vahannantien osuus	93
5.1.1	Karttaliite	94
5.2	Niemelänlahdentien osuus	95
5.2.1	Karttaliite	96
5.3	Säynävänahde-Koivikkotie osuus	97
5.3.1	Karttaliite	98
5.4	Kyöstiläntie-Vääränahteentie-Palsinahde-Palsintie osuus	99
5.4.1	Karttaliite	102
6	Lähteet:	103

YLÖJÄRVEN KAUPUNKI MAASEUTUALUEEN RAKENNUS- JA MAISEMAHISTORIALLINEN INVENTOINTI

1 Johdanto

Ylöjärven Maaseutualueen rakennetun ympäristön inventointi tehtiin syksyllä 2009. Työn tilaajana oli Ylöjärven kaupunki ja yleiskaavatasoinen työ käsittää kiinteistöinventoinnin lisäksi alueen maisemahistoriallisen selvityksen. Selvityksen tekivät FCG:n tutkijat Jari Heiskanen (FM) ja maisemahistorian osalta Kalle Luoto (FM). Työ kattaa Ylöjärven keskustataajaman pohjoispuolelle, Näsijärven ranta-alueelle keskittyvän Maaseutualueeksi nimetyn kaava-alueen. Tämä raportti käsittää vain rakennetun ympäristön inventoinnin, maisemahistorian osuudesta on laadittu erillinen raportti.

Kaava-alueen historiallinen yleismaisema muodostuu vesistöihin rajautuvista kallio- ja moreenipohjaisista metsäalueista, joiden välisille jyrkkäpiirteisille notko- ja laaksoalueiden savialueille on raivattu keskiajalta alkaen aina 1950-luvulle saakka viljelymaisemia, jotka keskittyvät Näsijärven ja siihen laskevien laskuojien varsille kapeaksi vyöhykkeeksi. Rannan kylämaisemien lisäksi kylien takamailla on useita pieniä lampia. Laajempia, useiden kylien viljelymaisemia on voitu raivata lähinnä vain Mutalanlahden ja Kohmalanjärven ympäristöön. Vesistöillä on merkittävä asema lukuisten lahtien, niemien, laskuojien ja lampien ansioista. Keskeisen alueen muodostavat Kaiharinlahden länsiranta ja Vahantalahden pohjoisranta, joihin esihistoriallinen ja historiallinen asutus keskittyivät.

Vaikka alueen käyttö on merkittävästi muuttunut 1900-luvun jälkipuoliskolla omakotirakentamisen ja vapaa-ajan suuntaan, on alueen vanhin maakirjakylä kantataloihin ja torppiin perustuva pääosin pienipiirtein maaseutumaisema säilynyt osittain. Myös maatalouteen liittyvää viljely- ja karjanhoitoa harjoitetaan edelleen. Maankäytön muutos näkyy myös hevostilojen lisääntymisenä viime vuosikymmeninä. Raportissa käytetyt termit maakirjakylä ja kantatalo viittaavat keskiaikaisiin kyliin, jotka tunnetaan 1530-luvulla laaditusta maakirjasta. Nämä kylät ja niiden kantatalot muodostavat maankäytön historiallisen ajan vanhimman asutuksen.

Inventoinnin lähtökohtana ja raportin jäsentelynä on käytetty vanhojen maakirjakyläjen rajausta. Kaava-alueelta on erotettavissa kolme historiallismaantieteellistä rajausta, jonka mukaan raportti on järjestetty. Kaava-alueen vanhimman rakennetun kerrostuman muodostavat Näsijärven Vahantalahden pohjoisrannan jo keskiajalla perustetut maakirjakylät Liimola, Runsas, Lempiäniemi ja Lakiala sekä pääosin 1500-luvun alkupuolella muodostuneet Kaiharinlahden rannalla olevat Kaiharin, Kyöstilän, Mutalan ja Pohjankylän maakirjakylät. Maakirjakyläjen lisäksi alueen eteläosassa on Vahannan ja Pihkaperän alueella Keijärven, Kuusiston, Mäkkylän ja Kukkolan kylä vanhoja takamaita, joiden varsinainen asutushistoria alkaa vasta 1700-luvun loppupuolelta, jolloin ensimmäinen torppa perustettiin alueelle.

Vuosisatoja jatkuneen maaviljelyn lisäksi alueen historialliseen käyttöön kuuluu 1900-luvun alkupuolella alkanut kesäasutus ja vähäisessä määrin teollisuus. Nykymaisemassa maatalous on osittain väistynyt ja maisemankäyttöä leimaa vahvasti 1900-luvun jälkipuoliskolla levinnyt omakotitalotyypinen pienasutus sekä virkistyskäyttö. Vahvana vaikuttajana on ollut Tampere ja sen läheisyys saman vesistön ja myöhemmin hyvien liikenneyhteyksien ansiosta. Tampereen vaikutus on ollut monipuolista. Toisaalta Tampereen teollisuus ja kauppa vetivät puoleensa ympäröivän maaseudun liikaväkeä jo 1800-

luvulta alkaen. Näkyvämpiä vaikutuksia oli kaava-alueen toimiminen kasvavan Tampereen rakennusmateriaalien, puun, autojen ja tiilien tuottajana 1900-luvun alkupuolella. Toisaalta alueen läheisyys muodosti myös jo varhain tamperelaisille vapaa-ajan virkistysalueen, jonka käyttö ja rakentaminen on jatkunut aina nykypäiviin saakka.

Tampereen läheisyys on vaikuttanut alueen käyttöön ja rakennuskantaan aina 1800-luvun loppupuolelta alkaen. Alueen rakennuskanta on pääosin 1900-luvun loppupuolelta ja 2000-luvun alkupuolelta. Alueella ei ole merkittävästi teollisuutta. Alueen päätien muodostavan Kuruntien varrelle on sijoittunut tilaa vievää liiketoimintaa mm. autopurkamo, kattotuolitehdas sekä kuljetus ja maansiirtoalan yrityksiä. Alueen kolmas käyttö on jo 1800-luvulla alkanut kestäasutus ja virkistystoiminta, jonka leviäminen on jatkunut nykypäiviin saakka. Julkista rakentamista edustavat paikalliset koulurakennukset ja yhdistystalot. Laajempaa merkitystä on Ylisen keskuskoulun ja Voionmaan opistolla. Merkittävää, puolijulkista käyttöä edustavat myös erilaisten yhdistysten virkistyspaikat, jotka ovat sijoittuneet usein vanhoihin huviloihin ja maatiloille.

Kiinteistöjä, arvoalueita ja Kuruntien vanha linjaus

Inventoituja kohteita oli yhteensä 37 ja ne ovat käsitelty edellä esiteltyinä kolmena alueena, joiden sisällä on noudatettu vanhaa, edelleen kiinteistöjen rekisterinumeroissa näkyvää kylä- ja talojakoa. Inventoiduista kohteista on laadittu lyhyt kiinteistötasoinen kuvaus, jossa on esitelty kohteen kulttuurihistoriallisia arvoja ja annettu kohteesta toimenpide-ehdotuksia. Kohteiden valinta noudattaa vuonna 2004 julkaistun Ylöjärven kulttuuriympäristöohjelman kohdelistausta. Kulttuuriympäristöohjelma onkin hyvä läpileikkaus ja kokonaiskuva alueen rakennusperinnön eri sektoreista. On kuitenkin huomattava, että kulttuuriympäristöohjelman ja samalla tämän inventoinnin ulkopuolelle on jouduttu jättämään kohteita, jotka ovat edustavia ja liittyvät alueen historiallisiin rakennuskerrostumiin. Listan ulkopuolelta mukaan on otettu työn alkuvaiheessa havaitut Vahannan kansakoulu ja kaksi huvilaa. Lisäksi eräitä inventoimatta jätettyjä kohteita on mainittu Kuruntien vanhan linjauksen esittelyssä tai osana rakennetun ympäristön arvoaluetta. Rakennetun ympäristön arvoalueeksi on rajattu vanhat kyläalueet, jotka edustavat alueen vanhinta historiallisen ajan asutus- ja maisemahistoriaa.

Maastotyöpäiviä olivat 29.09., 8.10., 14.10. ja 5.11.2009. Kiinteistöt on dokumentoitu valokuvaamalla ja laatimalla lyhyt kuvaus kohteesta ja sen historiasta. Varsinaisia haastatteluita työhön ei kuulunut. Maastohavaintojen lisäksi työssä on hyödynnetty tutkimuskirjallisuutta ja vanhaa karttamateriaalia.

Inventoitujen kohteiden valikoima antaa sinänsä hyvän kuvan alueen kulttuuriperinnöstä ja sen historiallisista lähtökohdista sekä maiseman käyttöhistorian muuttumisesta 1900-luvun jälkipuoliskolla. Kohteista 11 oli alueen vanhinta rakennettua ympäristöä edustavia kantatalojen tilakeskuksia. Pienempiä maatalouteen liittyviä kohteita, torppia ja palstatiloja ym. oli 6. Alueen toisen merkittävän käyttöhistorian maatalouden ohella muodostaa virkistyskäyttö, jonka historiallista rakennuskantaa edustavat 1900-luvun alun huvilat, joita inventoitiin 7 kappaletta. Tähän kauteen ja ilmiöön liittyy lisäksi kolme huvilamaista edustustilaa. Kolmas alueen kulttuurihistoriallisesti merkittävä käyttö on julkisempi rakentaminen ja virkistyskäyttö, johon kuuluvat mm. koulut, seuraintalo, Ylisen keskuskoulu ja Voionmaan opisto. Kohteiden lisäksi on rajattu rakennetun ympäristön arvoalueita, joissa rakennuskantaan liittyy myös merkittäviä maisemallisia arvoja. Nämä ovat etupäässä vanhimpaan kyläasutukseen ja kantataloihin liittyviä säilyneitä ja keskeisiä viljelymaisemia. Työ mittaa ainoastaan kiinteistöjen ja alueen kulttuurihistoriallisia arvoja.

Omana teemana on käsitelty Kuruntienä tunnetun ja Näsijärven länsirantaa Ylöjärveltä Kuruun seurailevan vanhan maantien linjaus, jonka varrelle sijoittuu merkittävä osa alueen rakennettua kulttuurimaisemaa ja kohteita. Toinen keskeinen teema on maaliikenteen lisäksi vanhempaa liikennöintiä edustava vesiliikenne, joka kytkeytyy lähes kaikkeen alueen merkittävään rakennusperintöön. Oman osansa tarkastelussa olisi ansainnut Näsijärven höyrylaivaliikenne ja -reitit, joihin rakennettuna ympäristönä liittyvät lukuisat 1900-luvun alun huvilat ja yksittäiset teollisuuslaitokset. Valitettavasti tätä ei voitu ajanpuutteen vuoksi esitellä omana teemana, vaan sitä edustavat lähinnä eri kyläen kohteet. Tähän alueelle keskeiseen vesiliikenteeseen liittyi myös merkittävä määrä huvila- ja kylälaitureita.

Aikaisemmat inventoinnit ja kulttuurihistoriallisia arvoja.

Alueen rakennuskantaa on käsitelty Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet -teoksessa (1990) ja Eija Teivaksen laatimassa kulttuuriympäristöohjelmassa (2004). Tämän työn kohdevalikoima perustuu jälkimmäisessä työssä esiteltyihin kohteisiin. Vanhemmassa, Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet -teoksessa maakunnallisesti merkittäviksi kohteiksi ja alueiksi on kaava-alueelta mainittu 7 kohdetta (Vahantapohjan torppa, Vahantakivisilta, Antaverkka, Mutalan kansakoulu, Mutalan seuratalo, Pietilän tilakeskus ja Ylisen kartano) sekä alueina Lempiäniemen kulttuurimaisema ja Mutalanlahden kulttuurimaisema. Nämä aluerajaukset on merkitty myös vuonna 2007 vahvistetussa maakuntakaavassa maakunnallisesti merkittäviksi kulttuuriympäristöiksi. Kaava-alueelta on myös laadittu Pohjankylän kohteita koskeva inventointi keväällä 2009. Nämä kohteet on esitetty tässä raportissa kohdekartalla ja ne on arvotettu osana tätä työtä. Varsinaiset inventointitiedot löytyvät kuitenkin erillisestä Pohjankylän Vesan, Pietilän, Hauskan ja Lallinmäen kiinteistöjen rakennusinventointi -raportista. Kaava-alueelta on laadittu vuonna 2009 kaavoituksen pohjaksi myös arkeologinen selvitys.

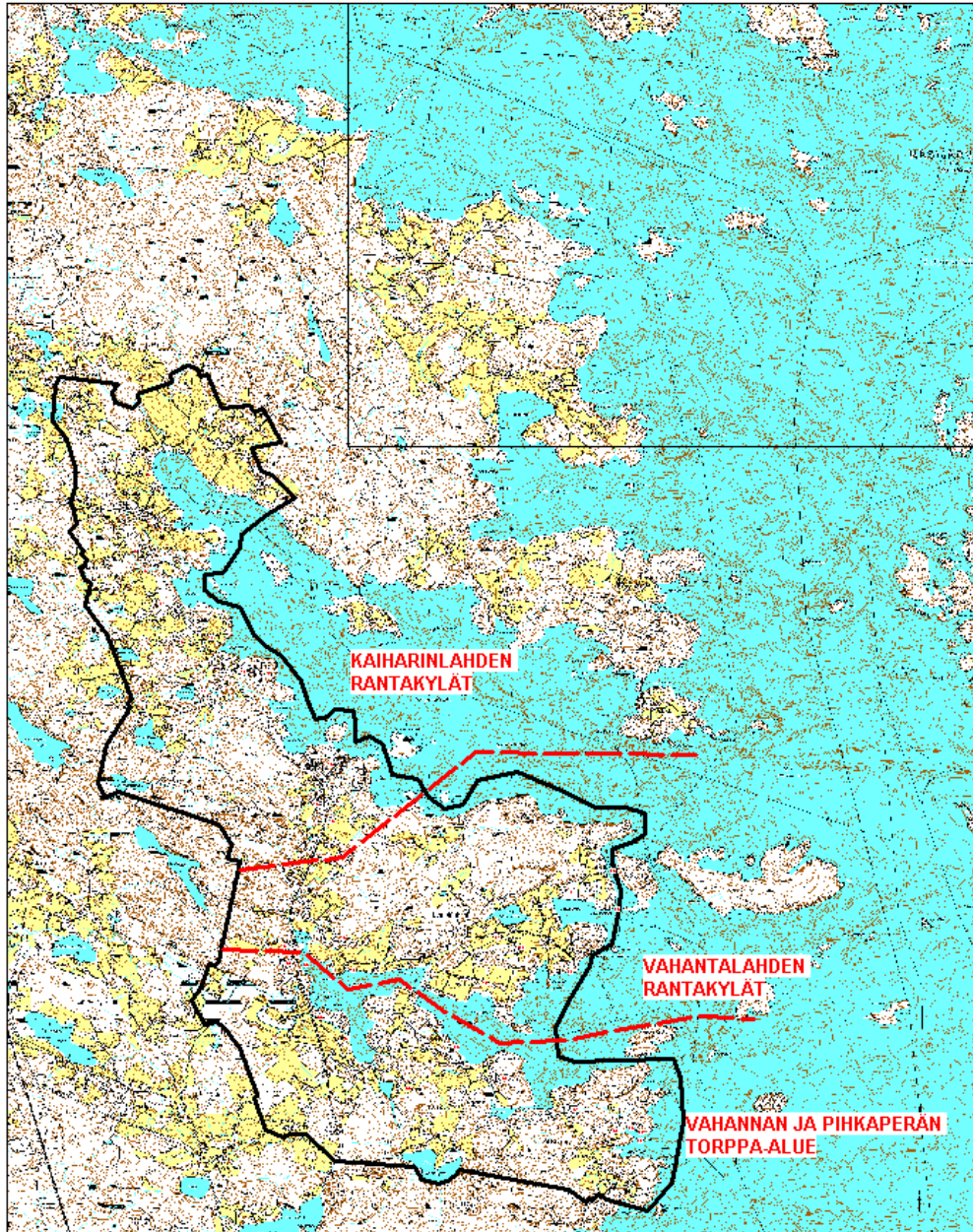
Tässä inventoinnissa keskeisen osan alueen kulttuuriperintöä muodostaa vanha maatalouden kerrostuma, joka levisi aina 1950-luvulle saakka. Sen historiallisesti ja maisemallisesti keskeistä rakennuskantaa ovat maakirjakylien kantatalojen tilakeskukset. Niiden lisäksi lukuisat viljelmien ja tielinjojen varsille levinneet torpat, pientilat, palstatilat ja mäkituvat kertovat maatalouden leviämisestä ja asutuksen vahvistumisesta 1800-luvulta alkaen. Tähän kerrostumaan liittyy myös keskeisesti ja olennaisesti viljelymaisema ja tieverkko, jotka muodostavat edelleen muutoksista huolimatta maisemaa hyvin selkeästi jäsentävän ja alueen historiallista rakennusperintöä yhdistävän elementin.

Maatalouden ohella yhteiskunnan yleinen muuttuminen näkyy kaava-alueen rakennuskannassa. Toisen osan rakennusperintöä muodostavatkin rantojen lukuisat huvilat, joita rakennettiin höyrylaivareittien varsille 1900-luvun alkupuolella. Vaikka niiden maisemallinen asema on usein vähäinen, kertovat ne vahvasti Tampereen vaikutuksesta alueen rakentamiseen. Saman aikakauden Tampereen vaikutuksiin liittyy myös vähäisiä teollisuusrakenteita ja paikallisiin ilmiöinä ensimmäiset koulut ja yhdistystalot.

Sotien jälkeisen modernin ajan keskeisiä elementtejä ovat Ylisen keskuslaitos ja Kuruntien uusi linjaus. Vuosisadan jälkipuoliskolla kaava-alueen edelleen edullinen sijainti hyvien liikenneyhteyksien varrella on tuonut muutoksia maisemaan, joka näkyy rakennuskannassa vapaa-ajan asuntojen lisäksi omakotivaltaisen haja-asutuksen nopeana lisääntymisenä, koulujen laajentamisena ja toisaalta samaan aikaan autioituneina 1940-1960 -luvun kaupparakennuksina.

1.1 Karttaliite: Kaava-alueen raja

MAASEUTUALUEEN RAJAUS JA HISTORIALLISET ALUEKOKONAISUUDET

--- MAANTIETEELLIS-HISTORILLINEN ALUEKOKONAISUUS

— KAAVA-ALUEEN RAJAUS

1.2 Inventoidut kohteet ja arvoluokat

Järjestysnumero, kohteen nimi, luonne, aikakausi ja arvoluokitus

I Kaiharinlahden rantakylät: Kaihari, Kyöstilä, Mutala ja Pohjankylä

Pohjankylä

Vesa, kantatalo 1800/1900-I	I
Lallinmäki, taiteilijahuvila 1970-I	III
Pietilä, kantatalo, pihapiiri 1800/1900-I	I
Hauska, Pietilän vaarinpirtti 1920-I	II

Arvoalue: Pohjankylän kylä- ja viljelyalue

Otavallan kylä

1. Mutalan seuratalo, 1930	I
----------------------------	---

Mutalan kylä

2. Heikkilä, kantatalo pihapiiri 1800-1930-I	I
3. Myllymäki, osatalo, pihapiiri 1800/1900-I	II
4. Mutalan kansakoulu, 1899,1980-I,2005	II
5. Simola, kantatalo, pihapiiri 1800-1900-I alku	I

Arvoalue: Mutalan kylä- ja viljelymaisema

Kyöstilän kylä

6. Myllyveräjän silta, 1885	I
7. Tiitinen, kantatalo, pihapiiri 1800/1900-I vaihde	I
8. Lörpys, kantatalo, pihapiiri 1900-1920-I	I
9. Voionmaan opisto, kansanopisto 1950-luku	II
10. Heikkilä, kantatalo, pihapiiri 1800/1900-I vaihde	I
11. Peltomäki, palstatila 1910/20-I	III
12. Mäkelä, vanha osatalo, päärak. n. 1900	II

Arvoalue: Kyöstilän vanha kylätontti ja viljelymaisema

Kaiharin kylä

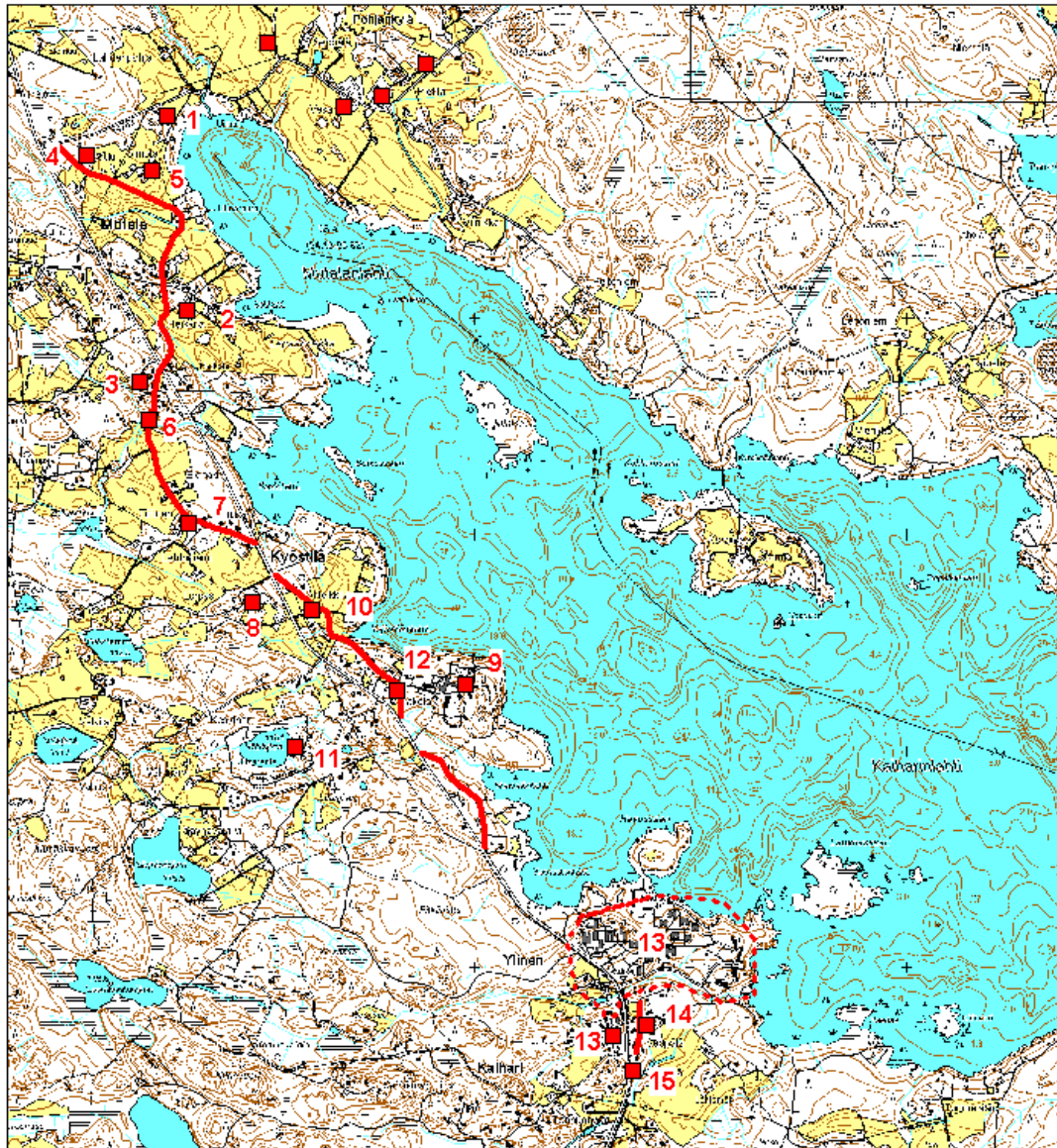
13. Ylinen, 1920-luvun edustustila ja 1960-luvun kuntoutuslaitos	I
14. Seppälä, kantatalo, tilakeskus 1900-l alku	II
15. Ahdepää, palstatila paritupa n. 1900	III

Arvoalue: Kaiharin kylän viljelymaisema

1.2.1 Karttaliite: Kaiharinlahden kylien kiinteistökohteet

YLÖJÄRVEN KAUPUNKI

MAASEUTUALUEEN KIINTEISTÖINVENTOINNIT: KAIHARINLAHDEN KYLÄT

■ INVENTOIDUT KOHTEET

----- YLISEN RAJAUS

— KURUNTIEN VANHA LINJAUS

Otavallan kylä: 1. Mutalan seuratalo

Mutalan kylä: 2. Heikkilä, 3. Myllymäki, 4. Mutalan kansakoulu, 5. Simola

Kyöstilän kylä: 6. Myllyveräjän kivisilta, 7. Tiitinen, 8. Lörpys, 9. Voionmaan opisto,
10. Heikkilä, 11. Peltomäki, 12. Mäkelä

Kaiharin kylä: 13. Ylinen, 14. Seppälä, 15. Ahdepää

Pohjankylän kohteet: Vesa, Lallinmäki, Pietilä ja Hauska ovat inventoitu erillisellä raportilla keväällä 2009

II Vahantalahden rantakylät: Liimola, Runsas, Lempiänniemi ja Lakiala

Liimolan kylä

16. Lassero I, huvilarakennus 1900-I alku II
17. Liimola, kantatalo, pihapiiri 1800/1900-I I

Arvoalue: Liimolan kylä- ja viljelymaisema

Runsaan kylä

18. Vahannan kansakoulu, koulu- ja asuntolarakennus 1950-luku III
19. Runsas, kanta- ja edustustila, 1900-I alku. I
20. Tirkkola, huvila 1901 I

Arvoalue: Runsaan kylä- ja viljelymaisema

Lempiänniemen kylä

21. Roito, kantatila, 1800-luku II
22. Houni, kantatila I

Arvoalue: Lempiänniemen ja Lakialan kylä- ja viljelymaisema

Lakialan kylä

23. Louhinnenä, huvilarakennus 1900-I alku II
24. Killkka, huvilarakennus 1910/20-luku II
25. Pimeesalmen telakka, telakka-alue 1924-1977 II

Arvoalue: Lempiänniemen ja Lakialan kylä- ja viljelymaisema

1.2.2 Karttaliite: Vahantalahden kylien kiinteistökohteet

YLÖJÄRVEN KAUPUNKI MAASEUTUALUEEN KIIINTEISTÖINVENTOINNIT: VAHANTALAHDEN KYLÄT

■ INVENTOIDUT KOHTEET

Liimolan kylä: 16. Lassero I, 17. Liimola.

Runsaan kylä: 18. Vahannan kansakoulu, 19. Runsas, 20. Tirkkola.

Lempiäniemen kylä: 21. Roito, 22. Houni.

Lakialan kylä: 23. Louhinnenä, 24. Kilkka, 25. Pimeesalmen telakka

III Vahannan ja Pihkanperän entinen torppa-alue

Keijärven kylän takamailla:

26. Kulmala, huvilarakennus n. 1920	II
27. Rauhala, (Näsirinne) huvilarakennus 1910-luku, voimistelusäätiön rakennukset 1950-l	I
28. Lahdenperä, huvilarakennus n. 1920	II
29. Kanerva, huvilarakennus, n.1923	II
30. Marjamäki, palstatila n. 1920	III
31. Härkilepo, torppa ja Huurteen museo, 1920- ja 1980-luku	III
32. Antaverkka, edustustila 1920/30-luku	I

Kuusiston kylän takamailla:

33. Vahantapohja, torppa, luhti 1800-l	III

Mäkkylän kylän takamailla:

34. Jokela, torppa, asuinrak, pihapiiri 1920-l	II
35. Vahantajoen kivisilta, 1881	I

Ylöjärven kylän takamailla:

36. Toivola, huvilarakennus 1905	II
37. Kuusela, tilakeskus 1900-1920-l	I

Kuruntien vanha linjaus

Vahannantien osuus

Niemelänlahdentien osuus

Säynävänahde-Koivikkotie osuus

Kyöstiläntie-Vääränahteentie-Palsinahde-Palsintie osuus

1.2.3 Karttaliite: Vahannan ja Pihkaperän kiinteistökohteet

YLÖJÄRVEN KAUPUNKI MAASEUTUALUEEN KIINTEISTÖINVENTOINNIT: VAHANNAN JA PIHKAPERÄN TORPPA-ALUE

■ INVENTOIDUT KOHTEET

— KURUNTIE VANHA LINJAUS

Keijärven kylän takamaat: 26. Kulmala, 27. Rauhala, 28. Lahdenperä, 29. Kanerva, 30. Marjamäki, 31. Härkilepo, 32. Antaverkka
Kuusiston kylän takamaat: 33. Vahantapohja
Mäkylän kylän takamaat: 34. Jokela, 35. Vahantajoen kivisilta
Ylöjärven kylän takamaat: 36. Toivola, 37. Kuusela

1.3 Kulttuurihistorialliset arvot

Inventoitujen kohteiden arvot on käsitelty kunkin kiinteistön yhteydessä. Luokittelussa on käytetty kirjainluokittelun lisäksi numeerista kolmiportaista luokittelua, joka esittää lähinnä kohteen arvon suhteessa kaava-alueen muuhun rakennuskantaan. Inventoinnissa kysymys ei ole pelkästään rakennuksista ja niiden säilyneisyydestä vaan kokonaisuudesta ja siitä, mikä asema kohteilla on kaava-alueen historiassa ja maisemassa.

Kulttuuriarvojen kirjainluokittelu

Kaava-alueelta on inventoitu vanhimman maatalousyhteiskuntaan liittyvän keskeisen rakennuskannan lisäksi toisen merkittävän kerrostuman muodostavan huvilakauden ja julkisen rakentamisen keskeinen rakennuskanta. Nuorempaa inventointikohdetta edustavat julkiset Voionmaan opisto, Vahannan kansakoulu ja Ylisen keskuslaitos. Kohteiden arvottamisessa on kiinnitetty huomioita rakennushistoriallisiin (R), historiallisiin (H) ja maisemallisiin (M) arvoihin.

R = Rakennushistoriallisesti arvokas. Kohde tai alue on rakennustaiteellisesti tai teknisesti arvokas, se ilmentää aikaansa ja/tai ympäristönsä rakennustapoja, -ihanteita ja tekniikkaa.

H = Historiallisesti arvokas. Kohde tai alue liittyy alueen kannalta tärkeään historialliseen asutukseen, ilmiöön tai tapahtumaan.

M = Maisemallisesti arvokas. Alue tai kohde on merkittävä kulttuurimaisema tai rakennettu kokonaisuus, osa maisemakokonaisuutta.

Kulttuuriarvojen numeerinen luokittelu, I, II, III

Kiinteistöille on annettu arvoluokitus, joka perustuu kohteiden kulttuurihistoriallisiin arvoihin, jotka muodostuvat rakennus-, ympäristö- ja historiallisista arvoista. Kiinteistöjen valinnassa ja luokittelussa painottuvat selvästi maiseman historialliset kiintopisteet, joita edustavat kantatalot. Yleiskaavan näkökulmasta tärkeämpää on kohteen merkitys osana alueen rakennetun ympäristön historiaa ja ominaispiirteitä kuin sen rakennuskannan ulkoasun säilyneisyyttä tai muutokset.

Luokka I

Erityisen merkittävät kohteet, suuri paikallinen arvo

Kiinteistöjä tai laajempia arvoalueita, jotka edustavat parhaalla mahdollisella tavalla alueen rakennettua perintöä tai ovat hyvin säilyneitä kokonaisuuksia sekä omaavat suuren intensiteetin. Näihin kohteisiin sisältyy useita arvonäkökohtia tai yksi erittäin vahva peruste. Tässä luokassa olevat ovat usein hyvin säilyneitä kantataloja, merkittäviä julkisen rakentamisen kokonaisuuksia tai oman tyyppinsä vanhimpia edustajia, vanhoilla kylätonteilla sijaitsevia ja rakennuskannaltaan edustavia kantataloja, jotka muodostavat alueen historian ja maiseman keskeisen osan. Tähän luokkaan on nostettu huviloista vain vanhin edustava Tirkkola ja Rauhala sen kaksiosaisen käyttö- ja rakennushistorian vuoksi.

Luokka II

Merkittävät kohteet

Edustavia ja vähintään kohtalaisen hyvin säilyneitä, intensiteettiä omaavia ja sisältävät yleensä useita arvonäkökulmia. Ensimmäiseen luokkaan verrattuna rakennuskanta ja asuinpaikka ovat usein nuorempia tai kokonaisuus on suppeampi. Niiden arvot liittyvät alueen maatalousmaiseman leviämiseen tai keskeiseen käyttöhistoriaan, esim. 1900-luvun huvilailmiö. Maatalouden piirissä rakennuskannaltaan uudistuneet tai supistuneet tilakeskukset kuuluvat tähän luokkaan. Yksittäiset omakotitalot ja huvilat ovat edustavina ja hyvin säilyneinä sijoitettu tähän luokkaan.

Luokka III

Maisemallisesti tai historiallisesti arvokkaat kohteet

Kohteita, joilla on historiallista arvoa ja ovat osa laajempaa kokonaisuutta tai ilmiötä. Tähän luokkaan on sijoitettu usein yksittäiset rakennukset tai merkittävästi uudistuneet kokonaisuudet, pienimuotoiset arvoalueet ja sotien jälkeinen rakennuskanta.

1.4 Kaava-alueen rakennetut kerrostumat

Vanhimman rakennetun ympäristön kerrostuman muodostavat vanhat maakirjakylät ja kantatalot. Maatalouteen pohjautuva asutus- ja viljelymaisema levisi aina 1950-luvulle saakka, jonka jälkeen rakennetun maiseman hallitsevana elementtinä ovat olleet viime vuosina rakennetut haja-asutusalueen omakotitalot ja vapaa-ajan asutus, jotka muodostavat jo laajoja kokonaisuuksia ranta-alueilla ja viljelymaisemien reunoilla. Maatalousmaiseman lisäksi toisen historiallisen maankäytön muodostaa yksityinen ja julkinen virkistyskäyttö, joka alkoi näkyä maaseutumaisemassa ja ranta-alueilla jo 1900-luvun ensi vuosina huvilarakentamisena. 1900-luvun alkupuolella alueella oli vähäisessä määrin saha-, telakka- ja tiilitehtaiiin liittyvää rakentamista. Alueen nykyisen liikenteellisen päätien muodostaa Kuruntie, joka noudattaa 1930- ja 1950-luvun linjausta. Vanhempaa linjausta on jäänyt tien uudistamisen jälkeen useissa paikoissa paikallisteiksi. Nykymaisemaa hallitsevat omakotitalot sijoittuvat pääosin perinteisille alueille, päätien ja paikallisteiden varsille. Alueen palvelut keskittyvät kouluja lukuun ottamatta Ylisen keskuslaitoksen tuntumaan, jossa on Kaiharin kauppa ja asiamiesposti. Vaikka rakennuskanta sijoittuu pääosin alueen pienialaisten viljelymaisemien reunoille, on niillä jo nyt useissa paikoissa merkittävä osa maisemakuvaa. Toinen merkittävä vanhaan maisemaan liittyvä ilmiö on peltojen metsittäminen 1970/80-luvuilla. Nykyisen päätien, Kuruntien linjauksen varrelle jää useita liikeyrityksiä mm. autopurkamo, maansiirto- ja kuljetusliikkeitä. Kaava-alueen rakennuskannasta n. 70% on rakennettu vuoden 1960 jälkeen. Määrällisesti viimeisen kahden vuosikymmenen aikana on rakennettu n. 900 rakennusta. Kaava-alueen huvila-, teollisuus- ja omakotirakentamiseen on vaikuttanut 1800-luvun loppupuolelta merkittävästi Tampereen teollisuuden ja asutuksen kasvu.

Seuraavassa on esitelty kaava-alueen rakennetun maiseman kerrostumat. Tummalla on merkitty varsinaisessa kiinteistöinventoinnissa huomioidut kohteet.

1. Vanhat ryhmäkylät ja agraarikausi (-1850)

Kaava-alueen vanhin historiallinen asutus keskittyi aina keskiajalta 1800-luvulle saakka Pohjankylän, Mutalan, Kyöstilän, Kaiharin, Liimolan, Runsaan, Lempiäniemen ja Lakialan ryhmäkyläin, jotka sijoittuivat tiiviisti rakennettuina lähelle rantaa. Alueen kylät olivat pieniä, keskimäärin niissä oli vain 3-4 kantataloa. Nykypäiviin tästä aikakaudesta ovat säilyneet lähinnä vanhat, pääosin autioituneet kylätontit ja niiden ympäristöön raivatut nykyistä pienemmät rinteet. Tähän kerrostumaan liittyvät myös autioituneet myllynpaikat ja **Kuruntien** vanhin linjaus. Kyläasutuksen ulkopuolelle jäivät vain lähinnä 1700-luvun loppupuolelta alkaen perustetut torpat, jotka keskittyivät Vahannan ja Pihkaperän alueelle. Vanhoilla kylätonteilla tai niiden välittömässä tuntumassa on säilynyt vain yksittäisiä taloja mm. Liimolan Tiura, Mutalan **Heikkilä** ja Lakialan Perttula. Aikakauden torppia ovat mm. **Myllymäki, Härkilepo ja Vahantapohja**.

Keskeiset arvot: Kuruntien vanha linjaus, vanhat kylä- ja viljelyalueet sekä kantatalot ja torpat.

2. Ryhmäkyläien hajoaminen, pienasutuksen synty, maatalousmaiseman leviäminen (1850-1899)

Uusia taloja syntyi jo 1700-luvulla, mutta varsinaisesti tilaluku kasvoi 1800-luvulla, jolloin iso- ja uusjako olivat selkeyttäneet maanomistusta ja määräykset tilojen jakamisesta helpottuivat. Vanhoja, tällöin perustettuja osataloja

ovat mm. Kyöstilän **Mäkelä**. Tilojen lisäksi perustettiin kylien takamaiden pellonraivaukseen lisää torppia, joita ovat mm. **Jokela, Härkilepo, Vahantapohja ja Myllymäki**. Varsinaista torppa-alueita oli Pihkaperän ja Vahantalahden eteläpuoli. Alueen vanhat ryhmäkylät hajoisivat myös pääosin tällä vuosisadalla kantatalojen siirtyessä pois vanhasta tiiviisti rakennetusta ryhmäkylästä. Alueen kylistä Pohjankylä, Kyöstilä, Kaihari, Runsas ja Lempiäniemi autioituivat täysin vanhojen kyläonttien osalta, mikä kertoo alueen viljelymaiseman kapeudesta ja kylien pienuudesta. Siirtymisen taustalla olivat iso- ja uusjako, jonka seurauksena talojen aikaisemmin sarkajaossa hajallaan olleet pelto-omistukset keskitettiin suurempiin yksiköihin, jolloin toivottiin talojen myös siirtyvän uusien maiden yhteyteen. Pellonraivaus helpottui myös maanomistuksen selkiytyessä. Lisäksi luovuttiin yhteismetsistä jakamalla ne samoin kuin pellot talojen koon ts. veronmaksukyvyyn mukaan. Kylistä muutaneita taloja, joiden rakennuskanta muodostaa edelleen edustavia talonpoikaiseen maatalouteen liittyviä kokonaisuuksia ovat mm. Mutalan **Simola**, Kyöstilän **Tiitinen, Heikkilä ja Lörpys**, Lempiäniemen **Houni ja Roito** sekä Liimolan **Liimola**. Tilojen ja torppien lisäksi ajan väkiluvun kasvu näkyi mäkitupina, joita rakennettiin kylien ja kantatalojen lähistölle. Usein nämä pienet asuinpaikat sijaitsivat vanhojen tielinjojen, Kuruntien tai paikallisteiden varsilla. Asutuksen ja maantieliikenteen merkityksen kasvu näkyi Kuruntien siltojen uudistamisena 1880-luvulta alkaen. Merkittäviä uudistuksia olivat mm. **Vahantajoen silta** (1880/81) ja **Myllyveräjän silta** (1885), jotka päätettiin rakentaa kivistä.

Keskeiset arvot: Kantatalojen vanhin rakennuskanta ja viljelymaiseman leviäminen laskuojien suunnassa yhä kauemmaksi rannasta, Vanhan Kuruntien pienasutus ja kivisillat.

3. Kehittyvä maatalous, sivuelinkeinot, yhteiskunnan uudistukset ja huvilakauden alku (1900-1939)

Useimmat tämän aikakauden ilmiöt alkoivat jo 1800-luvun jälkipuoliskolla, mutta niiden läpimurto näkyi kaava-alueella lähinnä 1900-luvun alkupuolella. Maatalousvaltaisuus jatkui edelleen ja kylien pellonraivaus ja asutuksen leviäminen koko kyläalueelle jatkui. Kylien takamaat raivattiin tällöin viljelykseen, joista esimerkkinä on Kyöstilän takamaiden lukuisat pienet lammet, joiden rannalle rakennettiin ja raivattiin pientiloja mm. **Peltomäki**. Samaan aikaan Suomi teollistui ja kehittyi yhteiskuntana, mikä näkyi maaseudun rakennuskannassa. Maataloudessa aikakauden kehitys näkyi meijeritalouden nousuna, jolloin panostukset tuotantotiloihin ts. navettoihin lisääntyivät. Uusia materiaaleja olivat kivi ja tiili. Edustavia ja teknisesti uudenaikaisia kivi- tai tiilinavettoja rakennettiin mm. Runsaan, Tiitisen, Liimolan, Pietilän ja Hounin pihapiireihin. Maito ja metsien puu toivat myös lisää tuloja, mikä näkyi rakennuskannan yleisenä uudistumisena ja komeina päärakennuksina 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alkupuolella. Maatalouden sivuelinkeinoina tiilenteke ja sahatoiminta alkoivat Vahantapohjassa ja Mutalanlahdella 1800-luvun viimeisinä vuosina, jolloin Vahantapohjaan perustettiin kaksi tiilitehdasta, saha ja telakka sekä Mutalanlahdelle höyrysaha. Näsjärven höyrylaivohin ja uittoihin keskeisesti liittynyt **Pimeesalmen telakka** aloitti toimintansa hiukan myöhemmin, 1920-luvulla. Yhteiskunnallisia muutoksia oli oppivelvollisuuden ja uusien yhdistysaatteiden leviäminen, jonka näkyviä rakenteita olivat erilaiset yhdistystalot ja koulut, joista on säilynyt vain **Mutalan kansakoulu** (1899) **Mutalan seuratalo** (1930). Kaupankäynti vapautui 1800-luvun jälkipuoliskolla ja mahdollisesti kaava-alueen vanhinta kaupparakennusta edustaa vanhan kuruntien varrella oleva Mutalan kauppa 1910-luvulta.

Kaava-alueen aina nykypäiviin vahvana jatkunut virkistyskäyttö alkoi jo varhain ja liittyy yleisimmin 1800-luvulla kaupunkien ympäristössä levinneeseen huvilakulttuuriin, joka levisi ensisijaisesti höyrylaivareittien varrella. Aluksi kaava-alueen rannikolle tehtiin päivittäisiä virkistysretkiä, ts. paettiin Tampereen teollistumisen ongelmia. Virkistyskäytien lisäksi jo 1900-luvun alkupuolelta alkaen haettiin alueelta myös pysyvämpiä tukikohtia. Tämä tamperelaisien retkeily näkyi kaava-alueella huvilatonttien, maatilojen tai mökkien ostoina. Ilmiöön liittyi olennaisesti myös Näsijärven höyrylaivaliikenne, jonka reitien varrelle huvilat keskittyivät. Ensimmäiset huvilat rakentuivat kantatilojen maille, joskin niillä maatalous ja rantapelot muodostivat edelleen tärkeämmän elinkeinon, jota huvilakäyttö ei saanut vaarantaa. Hiukan myöhemmin huviloita rakentui itsenäistyneiden torppien ranta-alueille, jotka usein olivat pääosin vanhempia viljelysseutuja karumpia ja toisaalta torpilla oli tarvetta huviloiden tuomille lisätuloille toisin kuin kantataloilla tai suurtiloilla. Näsijärvellä huvilailmiö alkoi näkyä jo 1800-luvun jälkipuoliskolla ja kaava-alueelle ensimmäiset tämäntyyppiset kohteet rakennettiin 1900-luvun alkuvuosina. Oman lukunsa muodostivat tamperelaisien suurporvavereiden huvilat ja kokonaiset maatilat, jotka rakennettiin kustannuksista välittämättä arkkitehtien suunnitelmien mukaan poikkeuksellisen edustaviksi. Tämän tyyppisiä olivat mm. kauppias Tirkkosen huvila **Tirkkola** (1901) sekä maatioista Kustaa Hiekan **Runsas** (1899-1904), Gösta Sumeliuksen **Antaverkka** (1920-I) ja Sommerin **Ylinen** (1920-luku). Huvilailmiö levisi yhteiskuntaluokissa nopeasti keskiluokan puolelle ja 1900-luvun alkupuolelta huviloita rakennuttivat tehtailijoiden lisäksi mm. kelloseppä, muurari ja puuseppä. Samalla huviloiden koko pieneni. Tämäntyyppisiä höyrylaivareittien varrelle rakennettuja huviloita ovat kaava-alueella mm. **Toivola** (1905), **Lassero I** (1900-I) **Louhinnenä** (1900-I) **Rauhala** (1915), **Kilkka** (1910/20-I), **Lahdenperä** (n. 1920), **Kulmala** (n.1920) ja **Kanerva** (1923). Huvilat sijoituivat pääosin Vahantaan ja Pihkaperään, jotka olivat pääosin torppa-alueita. Maantielikenteen merkityksen kasvu näkyy Kuruntien linjauksen uudistumisessa. 1930-luvulla tielinjaa oikaistiin mm. Kyöstilän ja Mutalan kylien kohdalla, jolloin uusi suoraviivainen linjaus ohitti vanhat kyläkeskustat.

4. Sotien jälkeinen aika, julkista rakentamista ja kesämökkejä (1940-1959)

Sotien jälkeen maatalouden osalta pientilavaltaistuminen jatkui, joskin kaava-alueelle ei muodostunut merkittävää siirtolaisasutusta. Maata luovuttivat kaava-alueella lähinnä Kaiharin Ylinen ja Antaverkka, joiden omistajat saivat toimeentulon muualta. Tilakoon perusteella maata luovuttivat myös mm. Pietilä, Vesa ja Perttula. Huomattavasti laajempaa oli rantojen rakentamisen jatkuminen, joskin rakennustyyppi muuttui huviloista edelleen pienimuotoisemmaksi, lautarunkoiseksi kesämökiksi. Tällöin mökkien sijoittumiseen alkoi vaikuttaa enemmän kehittyvä tiestö ja maaliikenne, jotka lopettivat vesiliikenteen laajemman kannattavuuden viimeistään 1960-luvulla.

Kulttuurimaiseman kannalta merkittävin uudistus oli Kuruntien linjauksen lopullinen oikaiseminen 1940- ja 1950-luvun vaihteessa. Siltamateriaalina betoni korvasi kiven ja puun. Uusi, pääosin vanhan asutuksen ohittava tielinjaus veti puoleensa mm. kauppoja, joita on säilynyt mm. Mutalan kylässä. Muita ajalle tyypillisiä uudistuksia oli **Vahannan kansakoulun** ja siihen liittyvän asuntolan rakentaminen. Alueen käyttöhistoria muuttui rakennuskannan kannalta edelleen julkisemmaksi kun useat huvilat ja edustustilat siirtyivät yksityiskäytöstä erilaisten yhdistysten tai kuntien virkistyskäyttöön. Näistä mm. **Rauhalan huvilassa** Naisten voimistelusäätiöaika toi myös huvilan rakennuskerrostumaan oman merkittävän lisänsä. Julkisempaan yhdistysrakentamiseen liittyi myös **Voionmaan opiston** perustaminen Peltolan tilalle. Myös

kartanomaisiksi rakennetut **Antaverkka** ja **Ylinen** siirtyivät julkisen omistuksen piiriin. Aikakauden kaupat keskittyvät uuden päätien varrelle.

5. Muuttuva viljelymaisema, omakotitaloja ja vapaa-ajan asutusta 1960-2009

Maatalouden merkitys alueen peruselinkeinona väheni sotien ja jälleenrakennuskauden jälkeen merkittävästi, jolloin alueen vanha, maatalouteen perustuva kulttuurimaisema alkaa merkittävästi muuttua peltojen metsittämisen ja myöhemmin omakotirakentamisen seurauksena. Merkittävin uusi työllistäjä on Kaiharin kylässä Ylisen kartanon yhteyteen rakennettu **Ylisen keskuslaitos**, jonka ympäristöön muodostui vähitellen omakotivaltainen taajama palveluineen. Keskuslaitos edustaa myös ajan muuttuvaa, modernia arkkitehtuuria elementtirakenteineen. Uudistuneen Kuruntien varrelle keskittyy asutuksen ja kauppojen lisäksi yritystoimintaa, mm. kattotuolitehdas, autopurkamo ja maansiirto ja kuljetusalan yrityksiä, jotka omalla tavallaan kuvaavat hyvin aikakauden autoistuvaa, koneellistuvaa ja teollistuvaa yhteiskuntaa. Aikakauden muutokset näkyvät myös historiallisessa rakennuskannassa kun uudeksi käytöksi muodostuu lähinnä virkistyskäyttö. Hyviä esimerkkejä ovat mm. **Peltomäki, Antverkka ja Pimeesalmen telakka.**

Yhteyksien parantuessa kaava-alueesta tulee suosittua omakotialuetta, jonka työpaikat, kaupankäynti ja palvelut keskittyvät 1900-luvun loppupuolella kuitenkin pääosin Tampereelle ja Ylöjärvelle. Tämä keskittyminen näkyy lukuisina sotien jälkeen perustettujen kauppojen autoitumisena. Nykyisin alueen ainoa toimiva kauppa on Kaiharissa, johon on yhdistetty myös asiamiesposti. Muut kauppa- ja pankkipalvelut keskittyvät Ylöjärven keskustaajamaan ja kolmostien varteen. Alueen asutuksen kasvu näkyy palveluiden osalta lähinnä Mutalan ja Vahannan koulujen laajenuksina 1980- ja 2000-luvulla. Vuosituhannen lopulla hevosten ja hevostilojen määrä kasvaa, joskin nyt hevoset liittyvät enemmän virkistys ja urheilutoiminnan piiriin kuin perinteiseen maatalouteen. Liikennehistoriassa siirrytään jälleen uuteen vaiheeseen kun Kuruntien korvaava Uusi-Kuruntie (kt.65) valmistuu kaava-alueen länsipuolelle 2000-luvulla. Näsijärven länsirannalla on nyt kolmelta aikakaudelta Kuruntien nimellä kulkevia tielinjauksia, jotka sijoittuvat aina vain kauemmaksi vanhimasta liikennereitistä, Näsijärvestä. Kaava-alueella uuden Kuruntien valmistuminen vähentää merkittävästi läpiajoliikennettä ja tarjoaa mahdollisuutta kehittää hyvien yhteyksien varrella olevaa aluetta edelleen asutukseen.

2 I Kaiharinlahden rantakylät

Vanhojen maakirjakylien luettelossa olevat Kaiharinlahden kylät, Pohjankylä, Mutala, Kyöstilä ja Kaihari edustavat keskiajan loppupuolella, Kustaa Vaasan aikana 1500-luvun alkupuolella perustettuja kyliä. Historiallisesti kylät sijoituivat lähelle rantaa ja niiden kyläalueet viljelyksineen muodostavat selkeän kokonaisuuden, joiden sisällä ei ole muiden kylien alueita. Vanhempaa maankäytön historiaa edustaa Mutalanlahden pohjukkaan laskevan Kärpänojan itärannalla sijaitsevat Messukylän pitäjän Otavallan kylän maat, jotka pohjautuvat maakirjakylien vanhoihin niittyomistuksiin, joita kylillä saattoi olla hyvinkin kaukana peruskylästä. Otavallan kylän maille on rakennettu Mutalan seuratalo. Kaava-alueeseen kuuluvat Pohjankylän kohteet ovat käsitelty erillisessä 2009 tehdyssä raportissa. Inventointityön pohjana käytetyssä Ylöjärven Kulttuuriympäristöohjelmassa mainittua Kärpänojan kivi- ja betonirakenteista siltaa ei maastokäynnillä löydetty. Nykyinen Kärpänojan rumpusilta on tehty profiilipellistä ja maavallista.

2.1 Otavallan kylä

1. Mutalan seuratalo, seuratalo v. 1930.

Kuva: Mutalan seuratalon rannanpuoleinen, vanhan paikallistien puoleinen julkisivu

Mutalan seuratalo, rek. Pohjanlahden seuraintalo, 980-418-1-31

Mutalanlahden rannalla, vanhan paikallistien ja viljelymaiseman reunalla olevalla tontilla on 1930 valmistunut Pohjanlahden eli Mutalan seuratalo. Vesistöön suuntautuvaa julkisivua hallitsee pylväiden kannattama kolmiopääty. Rakennukseen liittyvällä avoimella pihamaalla on kaksi uudehkoa katosmaista talousrakennusta.

Rakennus muodostuu kahdesta siivestä, joista pylväiden kannattaman pääkuistin jatkeena on juhlasalin sisältävä siipi. Sen koillispuolelle jää ravintolan ja vahtimestarin asunnon sisältänyt siipiosa. Rakennusosat ja väriyty edustavat ajan niukkaa klassismia ja maaseudun rakentamista. Seuratalolla on maisemallinen asema 1950-luvulla valmistuneen Pohjantien varrella, joskin vanha julkisivu aukeaa toiseen suuntaan. Seurantaloon alkuperäinen asema ranta-

maisemassa paikallistien (Vanha Sahatie) varrella on vähentynyt tiemuutoksi- en, rannan metsittymisen ja ranta-asutuksen seurauksena. Rannalla sijain- neesta Mutalan sahasta on säilynyt sahan pannuhuone ja piippu.

Mutalan seuratalon rakentaminen tuli ajankohtaiseksi 1920-luvulla, jolloin Mu- talan työväenyhdistyksen taloa ei vuokrattu 1918 tapahtumien vuoksi suoje- luskunnan tai lottien käyttöön. Toimitilojen puutteen vuoksi yhdistykset yh- dessä maamiesseuran kanssa päättivät rakentaa oman talon. Suunnitelmat hankittiin Hämeen-Satakunnan Maanviljelysseuralta ja tontti ostettiin Muta- lanlahden rannalta Mutalaa ja Pohjankylää yhdistävän paikallistien varrelta. Historiallisesti seuratalon tontti on Messukylän pitäjän Otavallan kylän vanhoja omistuksia, jotka keskittyvät kapeaksi kaistaleeksi Mutalanlahteen laskevan Kärpänojan varrelle. Seuratalon tontti erotettiin läheisestä Lahdenpohjan tilan talosta vuonna 1930. Läheinen Lahdenpohja oli erotettu Otavallan Pinnin kan- tatalosta vuonna 1905. Mutalan seuratalona tunnetun rakennuksen rakensi maamiesseuran, suojeluskunnan ja lottien muodostama osakeyhtiö vuonna 1930. Nykyinen ohikulkutie, Pohjankyläntie, valmistui sotien jälkeen uuden Kuruntien rakentamisen yhteydessä.

Seurantalot ovat olennainen osa suomalaista yhdistyskulttuuria. Yleisesti usein sivistyksellisten ja poliittisten aatteiden pohjalta syntyneiden yhdistys- ten tavoitteena oli saada oma talo keskeiselle paikalle paikallisyhteisöä. Seu- rantalojen rakentamisen aloittajina pidetään vapaapalokuntia 1880-luvulla. Seurantalot olivat työväenliikkeen, raittiustoiminnan, nuorisotyön, maamies- seuran, vapaapalokunnan, suojeluskunnan tai minkä tahansa seuran kokoon- tumistiloja. Rakennuksen päätäli oli yleensä suuri sali, jossa yleisötilaisuudet järjestettiin. Seurataloja rakennettiin 1800-luvun loppupuolelta alkaen aina sotien jälkeiseen aikaan saakka. Suomessa on seurataloja säilynyt n. 2600.

Arvot: (H,R,M) Rakennustyyliltään pohjoismaista niukkaa klassismia edusta- va Mutalan seuratalo on rakennettu 1930. Maisemallisesti keskeiselle paikalle rakennettu rakennus edustaa edelleen hyvin aikakauden rakentamista ja tyy- liä. Paikallisesti rakennuksen historiassa tulee ilmi vuoden 1918 tapahtumien jälkeinen paikallisyhteisön jakautuminen, joka näkyi erillisinä taloina. Raken- nus on paikallisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävä.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Seuratalon säilyminen ja sen maisemallinen asema tulisi tur- vata. Rakennuksen korjauksissa tulee käyttää perinteisiä materiaaleja, työta- poja ja teknisiä ratkaisuja. Alkuperäiset rakennusosat tulisi pyrkiä säilyttä- mään. Rakennusten mahdollisissa muutos- tai korjaustöissä tulisi pyrkiä alku- peräisen tai vanhan asun säilyttämiseen tai sen palauttamiseen. Muutos- ja li- särakentaminen tulee sopeuttaa nykyiseen rakennuskantaan mittasuhteiden, materiaalien ja värien suhteen.

2.2 Mutalan kylä

Mutalanlahden Salilahden pohjukassa sijaitsevasta Mutalan kylästä on inventoitu kylän kantatalot Heikkilä ja Simola. Lisäksi on inventoitu Mutalan kansakoulu ja vanha torppa/osatalo Myllymäki. Kulttuurihistoriallista merkitystä on lisäksi Kuruntien vanhalla linjauksella, jonka mutkaisena paikallistienä säilyneen linjauksen varrelle keskittyy kylän keskeinen rakennusperintö.

Vanhan rantaan sijoittuneen kyläalueen tuntumassa ovat säilyneet kantataloista Heikkilä ja vanha osatalo Pynnä sekä 1910-luvulla rakennettu kaupparakennus. Tilaa pienempää asutusta on syntynyt pääosin viljelymaiseman reunoille ja kylän länsipuolelle. Kuruntien 1930-luvulla rakennettu uusi linjaus siirsi asutuksen painopistettä kylän länsipuolelle. Tien varrelle rakennettiin sotien jälkeen vuosina 1949 ja 1959 kaksi kauppaa sekä terveystalo. 1900-luvun loppupuolella omakotiasutusta on rakennettu kyläalueen lisäksi viljelymaiseman reunoille. Kyläalueella kulkeva vanhan Kuruntien linjaus on käsitelty myöhemmin omana kokonaisuutena.

Kylän teollisuushistoriasta on säilynyt Mutalanlahden rannalla betonirakenteiset sahan piippu ja pannuhuone, jotka ovat mahdollisesti 1930-luvulta. Omakotitalorakentamisen leviämisestä huolimatta kylän viljelymaisemat ovat pääosin säilyneet avoimina.

Historia: Mutalanlahden rannalla sijainneessa Mutalan kylässä oli 1558 kolme taloa. Taloluku kutistui kahteen ja 1770-luvulla Mutalan kylässä olivat Heikkilän ja Simolan kantatalot. Talot sijaitsivat vierekkäin lähellä Mutalanlahden rantaa, nykyisen Heikkilän itäpuolella. Niiden lisäksi kylätontin laidalla oli rannassa lisäksi torpan tontti, joka mahdollisesti oli kylän ruotutorppia. 1800-luvulla kylän rantapeltojen länsireunalle perustettiin vielä kaksi torppaa. Itsenäisiä tiloja olivat 1860-luvulla Heikkilä ja Simolasta 1864 muodostetut Iso-, Keski- ja Vähä-Simola. Lisäksi olivat Siukon ja Myllymäen tilat. Pienen ryhmäkylän rakennukset sijoittuivat vielä aina 1700-luvulle harjanteen päähän, jonka molemmiin puolin olivat kylän vanhimmat pellot. Kylä alkoi hajota 1800-luvulla, jolloin mm. Simola siirtyi kylän pohjoispuolelle nykyiselle paikalle ja uudet tilat rakensivat tilakeskuksensa viljelysten yhteyteen. Vanhan kylätontin tuntumassa säilyi vain Heikkilä. Vanhan päätien, Kuruntien varrella sijaitsevassa Mutalan kylässä toimi myös aina 1930-luvulle saakka kestiekievari. Kievaria pitivät vuorotellen Heikkilä ja Pynnä. Kuruntien vanha linjaus ylitti kyläharjanteen kylätontin länsipuolella.

Vanhaan maatalouteen keskeisesti liittynyt kylämylly sijaitsi Mutalan ja Kyöstitilän kylien välisessä Ojastenoja -nimisessä laskuojassa, lähellä Kuruntien 1800-luvulla käyttöön tullutta linjausta. Tähän myllyyn viittaa ilmeisesti Myllymäki -niminen tila laskuojan varrella. Maatalouden sivuelinkeinoja olivat mm. tiilenteko ja sahat, joille läheinen Tampereen kaupunki loi hyvät markkinat. Mutalassa Heikkilän talon mailla poltettiin tiiliä muutaman vuoden ajan 1890-luvulla ja Mutalan saha toimi vuodesta 1922 alkaen aina 1950-luvulle saakka Mutalanlahden rannalla. Kylän toinen saha toimi sotien jälkeen kylän takamailla, lähellä Mutalan työväentaloa.

Asutus säilyi aina 1800-luvun jälkipuoliskolle saakka rannalla olevassa ryhmäkylässä. Sen ulkopuolella oli kyläalueella vain kaksi torppaa. Asutus alkoi leviätä 1800-luvun jälkipuoliskolla, kylän ulkopuolelle siirtyivät mm. Simola ja Siuko. Myös kansakoulu rakennettiin viljelymaiseman reunalle. Uusi Kuruntien valmistui 1930-luvulla kylän länsipuolelle. Uusi tie vaikutti asutuksen sijoittu-

miseen. Kyläalueelle on rakennettu omakotitaloja pääasiassa viljelymaisemien metsäosuuksille 1900-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Uuden kuruntien varressa on kaksi kaupparakennusta vuosilta 1949 ja 1959, joista jälkimmäisessä on jo nähtävissä modernin arkkitehtuurin suuret ikkunat ja pulpettikatto. Sen vieressä on 1950-luvulla rakennettu Mutalan terveystalo.

2.2.1 Mutalan kylän kiinteistökohteet:

2. Heikkilä, kantatalo, rakennuskantaa 1800-1930-I

Kuva: Heikkilän asuinrakennukset Kuruntien suunnasta kuvattuna. Etualalla näkyy Kuruntien vanha linjaus ja siitä Heikkilään erkaneva polku.

Heikkilä, rek.980-415-1-107

Mutalan kylässä, vanhan kylätontin tuntumassa sijaitsevassa Heikkilän kantatalon pihapiirissä ovat klassistisia sävyjä omaava kaksikuistinen päärakennus (1935), pienempi asuinrakennus (n. 1905), talli-luhtirakennus, vilja-aitta, navetta (1930/31) sauna ja suuli. Rakennukset muodostavat osin kaksi pihapiiriä. Tilan alarinteessä, vanhan kylätontin paikalla ovat uudemmallalla osalla laajennettu vanha riihi ja kuivurirakennus. Pihaan liittyy lisäksi kuusiaitaa ja maakellari.

Kuva: Heikkilän asuinrakennukset, vasemmalla vanhempi asuinrakennus, jota vastapäätä on talli-luhtirakennus.

Heikkilä on kylän kantatalo ja vanhan Kuruntien linjauksen varrella sijaitsevala tilalla on pidetty kestikievaria. Vanhin tunnettu kylätontti on talon riihen paikkeilla, toiselle kylätontille on rakennettu omakotitalo 2000-luvulla. Tilakeskuksella on maisemallisesti hallitseva asema kyläharjanteen päässä lähellä

Mutalanlahden rantaa. Rakennuskanta on säilynyt kohtuullisesti alkuperäisessä asussa. Päärakennuksessa uudempaa materiaalia edustavat lähinnä katto ja kuistin ikkunat. Vanhemman asuinrakennuksen ikkunamalli on myöhempää tyyliä kuin rakennus. Rakennukset muodostavat kaksi rinnakkaista, eri-ikäistä ja tyylistä pihapiiriä. Vanhempaa, talonpoikaisempaa ja tiiviimpää edustavat talli-luhtirakennus, vilja-aitta ja vanhempi asuinrakennus. Sen rinnalle on rakennettu väljempi ja näyttävämpi 1930-luvun asuinrakennus ja navetta.

Kuvat: pihapiirin navetta ja hirsiset talusrakennukset

Arvot: (H,R,M), Mutalan vanhassa kyläkeskustassa sijaitsevassa Heikkilän pihapiirissä on säilynyt monipuolisesti perinteistä rakennuskantaa 1800-luvulta aina 1930-luvulle saakka. Keskeisen osan nykyistä pihapiiriä muodostavat 1930-luvun klassistisia piirteitä omaavat päärakennus ja sementtitiilinen navetta. Vanhempaa rakennuskantaa edustavat pihapiirin toinen asuinrakennus, vellikellolla varustettu talli-luhtirakennus, vilja-aitta ja erillinen riihi. Rakennukset sijoittuvat maisemallisesti keskeiselle paikalle kyläharjanteen reunalle. Kuruntien vanha linjaus seurailee maiseman muotoja Heikkilän talon länsipuolella. Vanhan maantien tuntumassa sijainnut Heikkilä toimi useasti kestikievarina.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Heikkilän tilakeskuksen rakennusryhmä muodostaa maisemallisesti erittäin edustavan ja monipuolisen maataloutta ja rakentamista edustavan kokonaisuuden, jonka säilyminen tulisi ehdottomasti turvata. Päärakennuksen ja pienemmän asuinrakennuksen lisäksi merkittävää rakennuskantaa ovat pihapiirin vellikellolla varustettu talusrakennus ja pihaa rajaava navetta. Ulkoasultaan kohtuullisesti säilynyt ja ajan rakennustapaa edustava asuinrakennus ja vanhat talusrakennukset tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen perinteisten asuin- ja talusrakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Tilapitoon liittyvässä uudisrakentamisessa tulee huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Tilaan liittyvä viljelymaisema tulisi säilyttää avoimena ja maatalouskäytössä.

3. Myllymäki, torppa/osatalo, perinteinen pihapiiri

Vanhan Kuruntien linjauksen varrella sijaitsevalla kalliomäellä olevassa maalaistalon pihapiirissä ovat päärakennus (1800-l), pienempi asuinrakennus (1900-l alku) ja luhtiaitta (1800-l), jotka muodostavat perinteisen, etelään aukeavan pihapiirin. Tiiviin pihapiirin luoteiskulmalla on saunarakennus ja eteläpuolella kivijalan ja mahdollisesti vilja-aitan jäänteet.

Myllymäki, rek. 980-415-1-181

Myllymäki on kiinteistörekisterin mukaan erotettu omaksi tilaksi vuonna 1869, joskin paikalla on jo aikaisemmin ollut ilmeisesti Heikkilän tilan torppa. Tilan nimessä esiintyvä mylly sijaitsi läheisen laskuojan varrella, vanhan Kuruntien kivisillan itäpuolella. Myllymäen taustalla oli Mutalan Heikkilän kantatilan jakaminen 1815 kahdeksi tilaksi, joista toisesta erotettiin 1869 Myllymäki. Tällöin lohkotun osatalon kooksi tuli 116 hehtaaria. Myllymäen tilasta on lohkottu 1930-luvulla ja 1990-luvulla useita tontteja. Nykyisin Myllymäen rakennukset ovat noin 3,2 hehtaarin tontilla.

Tilan ympäristö on merkittävästi muuttunut. Lähipellot ovat metsittyneet tai jääneet pois käytöstä. Ympäristöön on rakennettu 1900-luvun loppupuolella haja-asutusalueen omakotitaloja. Myllymäen rakennukset ovat osin huonokuntoisia ja hoitamattomia.

Arvot: (H,R,M) Myllymäen hyvin aikakautensa asussa säilyneillä rakennuksilla ja asuinpaikalla on rakennus-, maisema- ja asutushistoriallista merkitystä. Vanhan Kuruntien linjauksen varrella olevat Myllymäen rakennukset, kaksi asuinrakennusta ja luhtiaitta, muodostavat vanhaan tapaan tiiviisti rakennetun neliömäisen pihapiirin, joka edustaa kyläasutuksen jälkeen kylän vanhinta asuinpaikkaa. Kohteen maisemallisuus on kärsinyt ympäristön muutoksista.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Tiiviin pihapiirin ja sen asuinrakennusten ja luhtiaitan muodostaman kokonaisuuden säilymiseen kokonaisuutena tulisi ehdottomasti kiinnittää huomiota. Rakennusten mahdollisissa muutos- ja korjaustöissä tulisi ottaa huomioon rakennusten historiallisten piirteiden säilyminen tai ennallistaminen. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Rakennusten maisemallinen asema vanhan Kuruntien varrella tulisi säilyttää.

4. Mutalan kansakoulu, koulurakennus 1899, laaj. 1980-I/2005

Kuva: Mutalan kansakoulun vanha osa ja 1980-luvun laajennus eteläpuolelta kuvattuna.

Mutalan kansakoulu, rek. 980-415-2-4

Kuruntien ennen sotia käytössä olleen linjauksen varrella olevalla Mutalan kansakoulun tontilla on 1899 valmistunut puinen koulurakennus, johon liittyy kaksi merkittävää laajennusta 1980-luvulta ja 2000-luvulta. Kuusimetsiin rajautuvalla tontilla on lisäksi pallokenttä ja lastentarhaan liittyviä aitauksia, pyysäköintipaikkoja ja jätepiesti, jotka muodostavat rakennuksen nykyisen, Pohjantien puoleisen julkisivun.

Vanha koulurakennus muodostaa nykyisessä kokonaisuudessa vain yhden kulman moniosaisesta rakennuksesta. Vanhan osan mittasuhteet ja ikkunajako ovat säilyneet, pintamateriaalit ovat uudistuneet. Rakennuksella on maisemallinen asema nykyisen Kuruntien varrella, johon näkyy koulusta pääasiassa vanha osa.

Koulun tontti vuokrattiin Mutalan kylän Simolan kantatalolta 1895. Koulurakennus rakennettiin maalaishansakoulujen mallipiirustusten malli n:o 6 :n mukaan. Kokonaisuuteen kuuluivat opettajan luontoisetuihin liittyvät ulkorakennukset, navetta, rehulato, puuliiteri ja ruoka-aitta. Tontti sijaitsi tällöin vanhan Kuruntien linjauksen varrella, joka on jäänyt pois käytöstä uuden Kuruntien ja Pohjantien valmistuttua 1950-luvulla. Koulun julkisivu onkin säilynyt vain lähinnä vanhan Kuruntien varrella. Alueen omakotiasutuksen lisääntyessä 1980-luvulla koulurakennusta laajennettiin koilliskulmalta uudisosalla, johon tulivat liikuntasali, teknisen työn tilat sekä opettajien huone. Nykyinen kokonaisuus valmistui 2005, jolloin koulua laajennettiin pohjoispuolelle matallalla, kaksi poikkipäätä sisältävällä rakennusosalla. Laajennusosaan tuli koulutilojen lisäksi päiväkotitilat sekä tiloja perusturvalle ja Ylöjärven seurakunnalle.

Nykykäyttö: koulu, päiväkotitilat ja seurakuntatiloja.

Arvot: (H) Kolme (1899/1980-I/2004) rakennuskerrostumaa sisältävä koulurakennus edustaa uusista kerrostumista ja muutoksista huolimatta aikakautensa rakennus- ja sivistyshistoriaa. Vanhimmalle rakennusosalle on tyypillistä selkeä rakennusmassa, johon liittyy aikakaudelle tyypillisiä materiaaleja ja yksityiskohtia, joskin kokonaisvaikutelma on muuttunut ja köyhtynyt vanhaan osaan liitettyjen laajennusten seurauksena. Koulu osoittaa Kuruntien 1930-luvulle saakka käytössä olleen linjauksen. Rakennuksen alkuperäinen mais-

mallinen merkitys kylän viljelymaiseman ja päätien varrella on vähentynyt Kuruntien uuden linjauksen ja kasvillisuuden vaikutuksesta. Laajennukset kertovat alueen asutuksen vahvistumisesta 1900-luvun jälkipuoliskolla.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Merkittävistä uudistuksista ja muutoksista huolimatta Koulun vanhimman osan säilyminen olisi suositeltavaa. Sen ulko- ja sisätilojen korjauksissa tulisi huomioida alkuperäiset rakennusosat, materiaalit ja yksityiskohdat. Koulun alkuperäinen maisemallinen asema Mutalan kylän viljelymaiseman reunalla tulisi palauttaa kasvillisuutta karsimalla.

5. Simola, kantatalo, perinteinen pihapiiri

Kuva: Simolan rakennusryhmä, asuinrakennus, päärakennus ja navetta, luoteispuolelta kuvattuna

Simola, rek. 980-415-2-61

Simolan Mutalanlahden rannasta nousevalla peltomäellä sijaitsevassa pihapiirissä on itään aukeavassa neliömäisessä pihapiirissä vastakkain kaksi vanhaa asuinrakennusta ja osittain romahtanut navetta. Pihapiirin laidalla on lisäksi vilja-aitta, sauna ja hirsinen talousrakennus. Talon paririipi on tilakeskuksen itäpuolella. Pihaan liittyy omenapuita ja kookkaita kuusia. Päärakennuksen vieressä on hirsisalvoksella tuettu kaivo. Harmaantunut, osittain jo vaurioitunut rakennuskanta on rakennettu viimeistään 1900-luvun alkuvuosina.

Simola päärakennus edustaa perinteistä talonpoikaisrakentamista, jonka yksityiskohdissa on nähtävissä kertaustyylien vaikutusta. Todennäköisesti se on rakennettu 1800-luvun jälkipuoliskolla. Toinen asuinrakennus on toiminut ehkä väentupana ja rakennettu todennäköisesti 1900-luvun alkupuolella

Simola on Mutalan kantataloja. Tila jaettiin 1864 Iso-, Keski- (Pynnä) ja Vähä-Simolaan. Nykyinen Simola on Iso-Simolan maista 1968 muodostunut tila, johon kuuluu noin 18 hehtaaria maata. Nykyiselle paikalle vanhalta kylätontilta tilakeskus siirrettiin ilmeisesti 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tilaa ympäröivä viljelymaisema on raivattu ilmeisesti samoihin aikoihin. Kuruntien vanhin linjaus on ilmeisesti kulkenut alkujaan Simolan kautta ja siirtynyt nykyiselle, kansakoulun ohi kulkevalle linjaukselle 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tämä vanhin linja näkyy selkeästi Simolan pohjoispuolella metsäosuudella. Paikallistie Mutalasta Pohjankylään kulki myös Simolan ohi aina 1950-luvulle saakka ja on edelleen vähäisessä määrin nähtävissä Simolan pihapiirin reunalla, viljaitaan tuntumassa. Simolan alkujaan punamullattu rakennuskanta on säilynyt erittäin hyvin alkuperäisessä, 1800- ja 1900-luvun alun asussa materiaaleja ja yksityiskohtia myöten. Osa katoista on suojattu profiilipellillä. Päärakennuksen harmaantuneen yleisilmeen taustalla on nähtävissä vuorauksessa kulunut punamulta ja kuistissa keltamulta. Osittain tuhoutuneessa ja järeälle kivijalalle rakennetussa navetassa on käytetty pystyhirsitekniikkaa. Ympäristö on säilynyt pääosin avoimena, joskin tilan länsi- ja kaakkoispuolella on peltoalueella nähtävissä jo osittaista metsittymistä.

Nykykäyttö: Rakennukset ovat autioina

Arvot: (H,R,M) Simolan perinteistä talonpoikaista asuin- ja talousrakentamista edustavalla tilakeskuksella on asutus- rakennus- ja maisemahistoriallisia arvoja. Rakennuskannassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia 1900-luvun alun jälkeen. Kyläpellon laidalla sijaitseva Simolan tilakeskus muodostaa poikkeuksellisen yhtenäisen ja hyvin säilyneen 1800-luvun loppupuolen ja 1900-luvun alun rakentamista edustavan kokonaisuuden. Tilakeskuksen autioituminen on säilyttänyt suorastaan museaalisen kokonaisuuden, josta puuttuvat täysin 1900-luvun alkupuolen jälkeiset maatalouden kehitysvaiheet.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Harvinaisen hyvin säilynyt kokonaisuus tulisi ehdottomasti säilyttää. Rakennuskannassa on valitettavasti näkyvissä pitkällisestä autioitumisesta seuranneita vaurioita, joista navetan romahtaminen on ehkä selkein. Edustava rakennusryhmä olisi kuitenkin edelleen mahdollista säilyttää. Ulkoasultaan hyvin säilyneet asuinrakennukset ja vanhat talousrakennukset tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistäen. Pihapiirin kannalta osin romah-taneen navetan paikalla olisi hyvä olla yleisilmeeseen sopiva rakennus. Yleisesti ottaen perinteisten asuin- ja talousrakennusten korjaustoimenpiteissä tulee käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee ensin hyödyntää navetan rakennuspaikka. Pihapiirin muodostamaan ehjään kokonaisuuteen ei suositella lisärakentamista ja mahdollisessa lisärakentamisessa tulee tarkkaan huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Tilan maisemallinen asema ja siihen liittyvä viljelymaisema tulisi säilyttää avoimena ja maatalouskäytössä.

2.2.2 Arvoalue: Mutalan ja Pohjankylän kylä- ja viljelymaisema

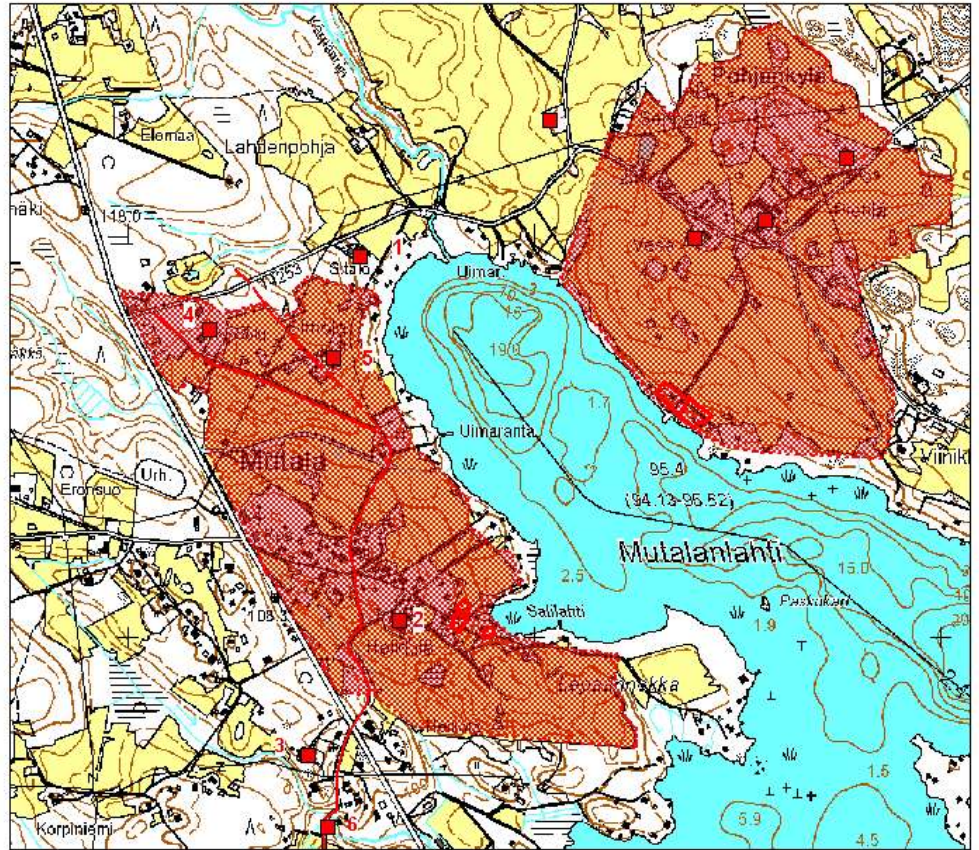
Mutalan kylä: Arvoalueeksi on rajattu Mutalan vanha kylätontti ja keskeiset kyläharjanteen ja Mutalalahden varrella olevat viljelymaisemat. Alueella ovat Heikkilän ja Simolan kantatalot sekä Mutalan kansakoulu. Keskeisen osan maisemaa muodostaa Kuruntien maiseman muotoja seuraava vanha linjaus, jonka varrelle edellä mainittujen lisäksi jää Mutalan kyläkeskustassa Pynnän vanhan osatalon tilakeskus ja Mutalan kauppa 1910-luvulta. Mutalan kylässä toimi myös joko Heikkilässä tai Pynnän talossa kestiekievari. Maatalouden 1900-luvun taitteen sivuelinkeinoiniin ja teollisuuteen liittyvää rakennuskantaa edustaa Mutalanlahden rannalla oleva Mutalan höyrysahan piippu ja rakennus. Arvo-alue rajoittuu nykyisen Kuruntien 1930-luvun linjaukseen, jonka varrella sotien jälkeistä rakennuskantaa edustavat kaksi kauppaa ja Mutalan terveystalo. Kyläharjanteella ja ranta-alueella on uudempaa, sotien jälkeen rakennuttua omakotiasutusta.

Pohjankylä: Arvoalueeksi on rajattu Pietilän ja Vesan kantatalot sekä autioitunut vanha kylätontti, rantapellot ja kantatalojen tilakeskuksiin liittyvät pienet peltoalat. Vanha kylätontti autioitui 1800-luvun jälkipuoliskolla kun kylän kantatalot Pietilä, Vesa ja Viinikka muuttivat rinteeseen yläosiin. Arvoalueella on lisäksi Hauskan kiinteistö.

Huom. Mutalanlahden pohjukka, johon kuuluvat Mutalan ja Pohjankylän kylien sekä Lahdenpohjan tilan laajat viljelymaisemat on määritetty ja rajattu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuurimaisemaksi. Tällä maisemalla on edelleen merkittäviä maisema- ja rakennushistoriallisia arvoja viime vuosien omakotitalojen rakentamisesta johtuvista maisemamuutoksista huolimatta.

Toimenpiteet: Pitkäikäisen maatalouden muokkaaman Pohjankylän ja Mutalan keskeisen kylämaiseman ominaispiirteet tulisi ehdottomasti säilyttää. Kylien keskeinen viljelymaisema tulisi säilyttää avoimena ja mahdollinen uudisrakentaminen tulisi sijoittaa viljelymaiseman ulkopuolelle.

ARVOALUE: POHJANKYLÄN JA MUTALAN KYLÄ- JA VILJELYMAISEMA

ARVOALUEEN RAJAUS

INVENTOIDUT KOHTEET: 1. MUTALAN SEURATALO, 2. HEIKKILÄ, 3. MYLLYMAKI,
4. MUTALAN KANSAKOULU, 5. SIMOLA, 6. MYLLYVERÄJÄN SILTA

POHJANKYLÄN JA MUTALAN KYLÄTONTIT 1700-LUVULLA

2.3 Kyöstilän kylä

Kaiharinlahden rannalle sijoittuvassa Kyöstilän kylässä on inventoitu Heikkilän, Tiitilän ja Lörpyksen kantatalot. Nuorempia tiloja edustavat Mäkelä ja Peltomäki ja julkisempaa rakentamista 1950-luvulla perustettu Voionmaan opisto. Liikenteen rakentamiseen liittyy Kuruntien vanhaan linjaukseen liittyvä pieni kivisilta ns. Myllyveräjän silta Kyöstilän ja Mutalan kylien rajalla. Neljäs kantatalo, Huhkaja jää kaava-alueen ulkopuolelle.

Kyöstilän kylässä tilaa pienempää asutusta syntyi vanhan Kuruntien varrelle ja kylän länsipuolelle jäävien pienten lampien yhteyteen 1800-luvun loppupuolelta alkaen. Omakotivaltainen pienasutus on jatkanut samoilla alueilla leviämistään sotien jälkeen. Rannoille on syntynyt vapaa-ajan asutusta pääosin sotien jälkeen. Uudempi omakotiasutus on keskittynyt pääosin tielinjojen varsilla oleville metsäalueille tai viljelysten reunoille. Kylän 1965 rakennettu ja toimintansa lopettanut kauppa sijaitsee Kuruntien vanhan ja uuden linjauksen risteyksessä.

Kyöstilän kylässä oli 1558 kolme taloa. Taloluku lisääntyi 1700-luvulla, jolloin kylässä olivat mm. Tiitinen, Lörpys, Heikkilä ja Huhkaja. Jo 1600- ja 1700-luvulla Kyöstilän kylä oli jakautunut kahteen osaan. Varsinainen pääkylä, tiiviisti rakennettu neljän talon ryhmäkylä sijaitsi lähellä Kyöstilänlahden rantaa olevalla peltomäellä, nykyisen Heikkilän itäpuolella. Nykyinen Säynävänahde-Koivikkotie oli tällöin osa Kuruntien linjausta. Toisen osan kylästä muodosti Mutalan kylän pohjoispuolelle jäävä ns. Huhkajankylä, jossa Huhkajan talolla oli tontti ja peltoja Kotojärven pohjoispuolella. Kyöstilän kylän mylly sijaitsi aina 1900-luvulle saakka Myllylammesta laskevan laskuojan varrella. Kylän uusia taloja oli 1700-luvulla mm. Mäkelä. Vuonna 1800 Kyöstilässä oli kuusi tilaa. Tilojen jakaminen jatkuu 1900-luvun alkupuolella, jolloin perustetaan mm. Peltola, Peltomäki ja Lehtoniemi. Uutta asutusta ja viljelymaisemaa syntyi mm. kylän itäpuolella jäävien pienten järvien ympäristöön.

Ryhmäkylän tontti autioitui 1800-luvun jälkipuoliskolla, jolloin Tiitinen, Lörpys ja Heikkilä siirtyvät uusjaon yhteydessä jaettujen maidensa yhteyteen, usein uusi tontti sijaitsi Kuruntien linjauksen varrella. Kylän rantaosuuksille perustettiin 1920- ja 1930-luvulla muutamia pieniä huviloita, joita seuraavat sotien jälkeen kesämökit. Kuruntien linjausta oikaistiin sotien jälkeen, jolloin se siirtyy nykyisen Heikkilän länsipuolelle. Rantamaisemassa sijaitsevalle Peltolan maatilalle rakennettiin Voionmaan opisto 1950-luvun alkupuolella. Samoin Peltomäen tila siirtyy Tampereen kaupungin omistukseen ja sitä kehitetään kaupunkilaisten virkistysalueeksi. Kuruntien vanha ja uuden linjausten risteykseen valmistuu kaupparakennus vuonna 1965. Kauppa ei enää sijoitu kylään vaan selkeästi maantien varteen. Omakotiasutusta syntyi 1900-luvun jälkipuoliskolla pääasiassa viljelysten yhteydessä oleville metsäalueille vanhan ja uuden kuruntien varrelle. Vanhaan vesistöjen rannalle keskittyneeseen maatalousmaisemaan on vaikuttanut uuden Kuruntien linjauksen lisäksi peltojen metsittäminen Heikkilän ja Peltolan ympäristössä 1970-luvulla.

2.3.1 Kyöstilän kylän kiinteistökohteet:

6. Myllyveräjän silta, kivisilta v. 1885

Vanhan Kuruntien, nyk. Kyöstiläntien, varrella sijaitseva kylmämuurattu palkkisilta on rakennettu suurista lohkokivistä. Länsipuolen reunakiveen on hattu "KL 1885".

Ylöjärven kunnan itsenäistyttyä 1879 oli Kurun- eli Peräkunnantie heikkokuntoinen ja vaatimaton maantiekseksi. Tien sillat ja rummut olivat kaikki puurakenteisia. Asutuksen ja maantieliikenteen kasvun vuoksi tien kuntoa kohennettiin 1880-luvulla, jolloin päätettiin rakentaa keskeiset mm. Vahantajoen ja Myllyveräjän silta kivistä. Myllyveräjän sillasta halvimmän tarjouksen teki Kukkolasta kotoisin ollut itsellinen Kaarlo Lehtinen. Mutkainen, vanhaa asutusta seuraileva tie toimi alueen päätienä aina 1930- ja 1950-luvulle saakka, jolloin nykyinen Kuruntien linjaus valmistui ja vanha jäi paikallistieksi.

Arvot: (H,R,M) Kuruntien vanhaan linjaukseen liittyvä pieni palkkisilta edustaa yksinkertaista, vähäisen laskuojan ylitykseen sopivaa, talonpoikaista rakennustekniikkaa. Silta liittyy 1880-luvulla tapahtuneeseen tien yleiseen kunnostukseen, jolloin tien siltoja ja rumpuja uudistettiin kivirakenteisiksi. Uudistus kertoo maantieliikenteen merkityksen kasvusta 1800-luvun jälkipuoliskolla osana väkiluvun kasvua ja yhteiskunnan kehitystä. Kuruntien vanha linjaus on säilynyt hiekkapintaisena ja maiseman muotoja seuraavana linjauksena. Kuruntien vanhan linjauksen varrelle keskittyy pääosa alueen vanhoista kylistä ja kulttuurihistoriallisesti merkittävästä rakennuskannasta.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Kuruntien vanhaan linjaukseen liittyvän pienen kivisillan säilyminen tulisi ehdottomasti turvata. Silta tulisi säilyttää nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulee käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Ympäristön tai laskuojaan kohdistuvassa rakennustoiminnassa tulee ehdottomasti huomioida sillan säilyminen ja asema maisemassa.

7. Tiitinen, kantatalo, perinteinen pihapiiri 1800-1900-l alkup.

Kuva: Tiitisen päärakennus ja navetta sekä laaja viljelymaisema muodostavat vanhan Kuruntien varrella edustavan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakentamista ja maisemaa edustavan kokonaisuuden.

Tiitinen rek. 980-409-1-65

Kuruntien vanhan linjauksen varrella sijaitsevan Tiitisen kantatalon perinteisen, neliömäisen pihapiirin muodostavat päärakennus (1890/1905), kivinavetta (1905) ja luhtiaitta (1800-l). Pihapiirin laidalla ovat lisäksi hirsinen talousrakennus ja kivinen maakellari sekä maantien varressa vilja-aitta. Pihapiirin lounaiskulmalle sijoittuu tilan nykyaikainen talouspiha, jonka rakennukset mm. kuivuri ovat 1980-luvulta. Luoteispuolella aukeavassa viljelymaisemassa ovat talon riihi ja hirsilato. Pihapiirissä kasvaa mm. vaahteraa ja omenapuita.

Perinteistä hämäläistä maalaistaloa edustavan päärakennuksen ikkunat, katto ja kuisti ovat uusittu.

Tiitinen on Kyöstilän kylän kantataloja ja se mainitaan jo 1540-luvulla. Nykyinen asuinpaikka on 1850-luvun isojaon jälkeen valittu. Talon pohjoispuolella olevat pellot ovat raivattu pääosin 1800-luvun jälkipuoliskolla. Ympäristö on säilynyt pääosin lukuun ottamatta Kyöstiläntien varren omakotitaloja, jotka ovat pääosin 1900-luvun loppupuolelta. Osin omakotitalot sijoittuvat tilan pelloille. Pihapiirin länsipuolelle jää tilasta erotettu Lehtoniemi, jonka pihapiiri on 1920/30-luvulta.

Arvot: (H,R,M) Tiitinen on kylän kantataloja. Nykyiselle paikalle, vanhan Kuruntien varrelle tilakeskus on siirretty 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tilan monipuolinen, perinteiseen maatalouteen liittyvä rakennuskanta on 1800-luvun jälkipuoliskolta ja 1900-luvun alkupuolelta. Pohjoispuolella vanhan kuruntien varrella aukeava sekä riihen ja myllynpaikan sisältävä viljelymaisema on raivattu 1800-luvulla. Näyttävä kivinavetta, johon liittyy mm. kookas vintinpäädyn koristeikkuna, liittyy karjatalouden merkityksen nousuun 1800-luvun jälkipuoliskolla.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Tiitisen keskeisen, vanhaa rakentamistapaa edustavan pihapiirin rakennetun ympäristön säilymiseen kokonaisuutena tulee kiinnittää erityistä huomiota. Erityisesti pitäisi huolehtia, että päärakennus säilyy. Myös

keskeiset luhti, navetta ja vilja-aitta olisi hyvä säilyttää. Ulkoasultaan hyvin säilynyt asuinrakennus ja vanhat talousrakennukset tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen perinteisten asuin- ja talousrakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee tarkkaan huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Nykyinen vanhan pihapiirin ja uudemman talouspihan erottelu on esimerkillinen.

Kuva: Tiitisen rakennukset, vilja-aitta, päärakennus ja navetta 1920-luvulla. Rakennukset ovat edelleen paikallaan, kasvillisuus estää nykyisin saman kuvan ottamisen. Kuva teoksesta Suomen maatilat II.

8. Lörpys, kantatalo, pihapiiri 1910/20-luku

Lörpyksen kantatalon hyvin väljän, neliömäisen pihapiirin muodostavat asuinrakennus (1920), kivinavetta (1910), riviaitta, sauna, vilja-aitta ja kaksi harmaantunutta rankorakenteista talousrakennusta. Yhtenäinen kokonaisuus on rakennettu 1900-luvun alkupuolella, 1910/20-luvulla. Yhtenäistä ilmettä pihapiiriin tuovat väritys ja lunetti-ikkunoiden käyttö rakennuksissa.

Lörpys rek. 980-409-2-60

Lörpys on kylän kantataloja, nykyiselle paikalle tilakeskus on siirretty iso- ja uusjakojen jälkeen, ilmeisesti 1800-luvun jälkipuoliskolla. Viljelysten väliin jäävällä metsäkannaksella sijaitsevan tilakeskuksen ympäristö on säilynyt pääosin viljelymaisemana. Tilan ympäristössä on vanhaan metsälaiduntamiseen viittavia mm. katajaketoja.

Arvot: (H,R) Uusjaon jälkeisellä tontilla sijaitseva Lörpys Kyöstilä on kylän kantataloja. Tilan useista rakennuksista muodostuva ja väljästi rakennettu neliömäinen pihapiiri edustaa hyvin 1900-luvun alkupuolen rakennuskantaa ja -tapaa.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Rakennetun ympäristön säilymiseen kokonaisuutena tulee kiinnittää erityistä huomiota. Erityisesti pitäisi huolehtia, että päärakennus säilyy. Myös keskeiset, väljän neliömäisen pihapiirin muodostavat talousrakennukset, vilja-aitta, riviaitta ja kivinavetta olisi hyvä säilyttää. Ulkoasultaan hyvin säilynyt asuinrakennus ja vanhat talousrakennukset tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaukset tulisi tehdä entistään kuitenkin vanhat rakennuserrostumat huomioiden. Yleisesti ottaen asuin- ja talousrakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee tarkkaan huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti.

Kuva: Lörpyksen klassistisia piirteitä omaava riviaitta

9. Voionmaan opisto, 1950-luvun oppilaitosrakennukset,

Kuva: oppilasasuntola Kipinä ja opistorakennus pohjoispuolelta kuvattuna.

Voionmaan opisto, rek. 980-409-3-72

Voionmaan opiston rakennuskanta on rakennettu 1950-, 1970- ja 1980-luvulla. Kaiharinlahden rannasta nousevan metsärinteeseen päälle rakennetun Voionmaan opiston keskeisen osan muodostavat 1950-luvun alussa valmistuneet opistorakennus, jota on laajennettu merkittävästi 1970-luvulla ja 1987. Opiston tuntumassa ovat alkuperäiseen kokonaisuuteen kuuluvat oppilasasuntola Kipinä ja opettajain asuinrakennus. Samaa aikakautta edustaa lisäksi 1956 valmistunut henkilökunnan asuinrakennus. Näiden eteläpuolelle rakennettiin 1971 matalat oppilasasuntolat Soihdu ja länsipuolelle 1978 Pukstaavi. Opiston rantsauna valmistui myös 1970-luvulla. Erillisen kokonaisuuden muodostavat alueen eteläreunalla Näsikylän -nimellä kulkevat asuntolarakennukset ja niihin liittyvä Näsikeskus, jotka valmistuivat 1980-luvulla. Opiston Kuruntien puoleisen julkisivun muodostavat lähinnä metsitetyt pellot, parkkipaikat ja 1970- ja 1980-luvun rakennuskanta.

Opistoa edeltäneestä Peltolan maatilasta on säilynyt nykyisestä rakennuskannasta erillään oleva navettarakennus ja kaksi talousrakennusta. Tilakeskuksen pellot metsitettiin 1970-luvulla, mikä on vaikuttanut opiston lisäksi maisemaan laajemminkin. Nykyisin metsiin rajautuvaan rakennettuun kokonaisuuteen liittyy lisäksi parkkipaikkoja ja pallokenttä. Ranta-alueella on lisäksi huviloita, jotka ovat rakennettu ennen opistoaikaa.

Opiston perustamista esitti jo 1920-luvulla Suomen työväen sivistysliikkeen isänä pidetty Väinö Voionmaa. Hänen nimeään kantava säätiö perustettiin 1939, mutta opiston perustaminen siirtyi sotien vuoksi. Vuonna 1945 säätiö osti Peltola -nimisen maatilaa Kyöstilän kylästä. Ensimmäisen vaiheen, joka käsitti tiilirunkoisen ja rapatun opistorakennuksen ja puurakenteiset oppilasasuntolan ja opettajain asuinrakennuksen, suunnitteli Tampereen kaupunginarkkitehti Bertel Strömmer. Opiston pohjana olleen maatilaa toiminta päättyi 1968 ja tilan pellot metsitettiin 1970-luvulla. Opistolle on rakennettu 1970- ja 1980-luvulla lisää majoitustiloja ja lisäksi päärakennusta laajennettiin. Yleisesti kansanopistojen toiminnasta vastaavat erilaiset, pääosin yksityiset kansanopistoyhdistykset, säätiöt ja järjestöt. Useiden opistojen taustalla on jokin yhteiskunnallinen tai kristillinen aatesuuntaus. Vastaavia puoluetoimintaan läheisesti liittyviä opistoja olivat maalaisliiton perustama Alkio-opisto ja vasemmisto Sirola-opisto.

Arvot: (H,R) Kaava-alueen sotien jälkeinen sivistyshistoria. Vahvasti henkilö- ja aatehistoriaan liittyvän Voionmaan opiston ensimmäinen vaihe on rakennettu arkkitehti Bertel Strömmerin suunnitelmin mukaan 1950-luvulla. Tämän jälkeen alueen rakennuskantaa ja opiston päärakennusta on laajennettu 1970- ja 1980-luvulla. Opiston eri aikakausien kerrostumat, laajennukset ja rakennusryhmät, erottuvat selkeästi toisistaan. Toisaalta rakennukset eivät muodosta yhtenäistä kokonaissuunnitelmaa tai maisemakokonaisuutta. Keskeisen, kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti merkittävimmän kokonaisuuden muodostavat 1950-luvulla rakennetut rakennukset, jotka muodostavat rakennustyypiltään yhtenäisen kokonaisuuden. Myöhemmät, alueen maatien puoleisen julkisivun puolelle tehdyt lisäykset, laajennukset, uudisrakennukset ja parkkipaikat ovat kuitenkin jättäneet vanhemman osan varjoonsa. Keskeisen opistorakennuksen selkeä arkkitehtuuri on enää vain osittain nähtävissä rakennuksen merkittävien laajennusten vuoksi.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Voionmaan opiston eri-ikäisistä kerrostumista muodostuvan rakennetun ympäristön säilymiseen kokonaisuutena tulee kiinnittää huomiota. Erityisesti pitäisi huolehtia, että opiston keskeisen osan muodostavat vanha päärakennus, oppilasasuntola, henkilökunnan ja opettajain asuinrakennus säilyvät. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää rakennusajan materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa, erityisesti vanhimpien osien yhteydessä tulee tarkkaan huomioida nykyinen, rakennettu ympäristö ja pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti.

10. Heikkilä, kantatalo, tilakeskus

Kuva: Heikkilä marraskuussa 2009 ja n. 1930 (Suomen maatilat II)

Heikkilä, rek. 980-409-3-222

Vanhan ja uuden Kuruntien varrella sijaitsevan Heikkilän pihapiirissä on useita perinteistä maaseudun rakentamista edustavaa asuin- ja talousrakennusta. Edelleen maisemallisen kiintopisteen muodostava mansardikattoinen päärakennus valmistui 1910-luvulla. Tiiviin pihapiirin muodostavat asuinrakennuksen lisäksi hirsirakenteinen navetta, talli ja solallinen talousrakennus 1900-luvun taitteesta. Pihapiirin eteläpuolelle jää vanha vilja-aitta, kalustusuoja ja kaksi pienempää hirsirakennusta. Perinteiseen maatalouteen liittyvä erillinen riihipiha on nykyisin uuden Kuruntien varrella maisemallisesti näkyvällä paikalla. Tilakeskusta suojaa Kuruntien suuntaan korkea kuusiaita.

Kuva: Heikkilän talousrakennuksia ja päärakennus Kuruntien vanhan linjauksen varrella.

Heikkilä on Kyöstilän kantataloja. Nykyiselle paikalle tilakeskus siirrettiin 1800-luvun jälkipuoliskolla. Rakennukset ovat vanhan kyläpellon keskellä olevalla mäellä, lähellä vanhaa autioitunutta kylätonttia. Ympäröivä viljelymaisema on supistunut pohjoisosasta metsittämisen ja omakotitalojen rakentamisen vuoksi. Heikkilän ohi kulkeva kapea hiekkatie on osa vanhaa Kuruntietä. Heikkilän kohdalla on pieneen laskuojaan liittyvä kivinen rumpu, joka on jäänyt pois käytöstä.

Rakennuskanta on säilynyt kokonaisuutena hyvin, suurimmat muutokset ovat päärakennuksen kattomateriaali ja ikkunoiden uusiminen.

Arvot: (H,R,M) Heikkilä on kylän kantataloja. Rakennukset muodostavat vanhan ja uuden Kuruntien varrella maisemallisesti ja rakennushistoriallisesti merkittävän kokonaisuuden. Rakennusryhmä sijaitsee kylän vanhimpien peltojen yhteydessä lähellä vanhaa autioitunutta kylätonttia. Laajan ja monipuolisen rakennetun ympäristön lisäksi vanhan päätien varrella oleva Heikkilä tilakeskus on toiminut mm. postietappina.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Rakennetun ympäristön säilymiseen kokonaisuutena tulee kiinnittää erityistä huomiota. Erityisesti pitäisi huolehtia, että maisemallisesti keskeinen päärakennus säilyy. Myös pihapiirin keskeiset talousrakennukset olisi hyvä säilyttää. Ulkoasultaan kohtalaisesti säilynyt asuinrakennus ja vanhat talousrakennukset tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen asuin- ja talousrakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee tarkkaan huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti.

11. Peltomäki, tilakeskus 1920-luku, Tampereen virkistysalue

Peltomäki, rek. 980-409-3-266

Pienen Vähäjärven rannalla sijaitsevan entisen Peltomäen tilan alkuperäistä rakennuskantaa edustavat huvilamainen asuinrakennus (1910/20-I) ja navetta. Tilan pihapiiri ja rantapellot ovat muutettu 1900-luvun jälkipuoliskolla Tampereen kaupungin lomakyläksi. Vanhan, muuttuneen pihapiirin ympäristössä on mm. 20 lomamökkiä, huoltorakennuksia, grillikatoksia, rantasauna ja asuntovaunualue. Tilan pellot ovat nurmikenttinä.

Peltomäki on erotettu Mäkelän tilasta vuonna 1924. Uusien tilojen perustaminen helpottui 1800-luvun loppupuolella tilojen lohkomissäätöjen väljentyessä. Myös pellonraivaus eteni yhä kauemmaksi kylästä iso- ja uusjakojen jälkeen. Asuinrakennus edustaa 1910-luvun alun rakentamista, jossa perinteisen maalaistalon asuinrakennuksen piirteisiin ja mittasuhteisiin alkoi tulla huvilamaisia piirteitä. Tampereen kaupunki osti tilan 1960-luvulla, jonka jälkeen se kunnostettiin retkeilijöiden käyttöön. Alueelle rakennettiin sauna, peseytymistilat, keittokatos, huoltorakennus ja 20 vuokrattavaa mökkiä sekä asuntovau-
nualue.

Nykykäyttö: Tampereen kaupungin kaupunkilaisille tarkoitettu majoitus ja virkistysalue

Arvot: (H) Vanhat, 1900-luvun alkupuolen rakennukset, asuinrakennus ja navetta, liittyvät Kyöstilän kylän maatalousvaiheen asutus- ja rakennushistoriaan. Vanhoihin kyliin liittynyt asutus- ja viljelymaisema levisi 1800-luvun loppupuolelta alkaen yhä kauemmaksi rantaan sijoittuneesta kylästä. Peltomäen sijainti ja rakennuskanta edustavat tätä kautta. Nykyinen lomakylän rakennuskanta ja miljöö edustavat 1960- ja 1970-luvulla alkanutta alueen uutta käyttöhistoriaa.

Arvoluokka: III

Toimenpiteet: Alueen aikaisemmasta käytöstä kertovat asuinrakennus ja navetta tulisi säilyttää kertovana elementtinä ympäristön muuttumisesta huolimatta. Merkittävästi muuttuneen ympäristön vuoksi uudisrakentamisesta ei ole tarvetta antaa tarkkoja määräyksiä. Päärakennuksen edelleen hallitseva asema maisemassa tulisi säilyttää. Ulkoasultaan kohtuullisesti säilynyt asuinrakennus ja vanhat talousrakennukset tulisi säilyttää nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen asuin- ja talousrakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja.

12. Mäkelä, osatalo, asuinrak. 1800-l,

Mäkelä, rek. 980-409-3-306

Vanhan Kuruntien hiekkapintaisen linjauksen varrella sijaitsevassa entisessä Mäkelän tilakeskuksen pihapiirissä ovat tilan päärakennus ja hirsinavetta. Uudempaa rakennuskantaa edustaa 1990-luvun talousrakennus. Maantien varrella on lisäksi talon vanha vilja-aitta, joka on ympäristön omakotitonttien lohkomisessa jäänyt eri tontille. Uuden Kuruntien suuntaan pihapiiriä suojaa kuusiaita.

Mäkelä on erotettu Heikkilän kantatalosta 1700-luvulla. Nykyinen asuintontti on 1800-luvun jälkipuoliskolta. Viljelymaiseman metsittäminen ja Kuruntien vanhan linjauksen osittainen katoaminen on vaikuttanut merkittävästi rakennuksen maisemalliseen asemaan. Kuruntien uusi linjaus maaleikkauksineen valmistui navetan eteläpuolelle 1950-luvulla. Ympäristöön on rakennettu omakotitaloja 1900-luvun jälkipuoliskolla.

Arvot: (H,R) Kuruntien vanhan, hiekkapintaisen linjauksen varrella sijaitseva Mäkelä on vanha, 1700-luvulla kantatalosta erotettu osatalo. Perinteistä maatalousrakentamista edustavat asuinrakennus, navetta ja vilja-aitta. Rakennusten vähäisyys ja ympäristön muuttuminen mm. peltojen metsittäminen, uusi Kuruntie ja omakotitalot ovat muuttaneet merkittävästi tilakeskuksen kulttuurihistoriallista merkitystä maisemassa. Muutoksista huolimatta, rakennuksilla, erityisesti vilja-aitalla on merkitystä vanhan Kuruntien linjauksen kulttuuriympäristössä.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Rakennetun ympäristön säilymiseen kokonaisuutena tulee kiinnittää huomiota. Erityisesti pitäisi huolehtia, että päärakennus säilyy. Myös keskeiset talousrakennukset olisi hyvä säilyttää. Asuinrakennus ja vanhat talousrakennukset tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt, mm. ikkunat ja katto, tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen asuin- ja talousrakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti.

2.3.2 Arvoalue: Kyöstilän kylä- ja viljelymaisema

Arvoalueeksi on rajattu Kyöstilän kylän autoitunut kylätontti ja siihen liittyvät historiallisesti ja maisemallisesti merkittävät lähipellot. Kyöstilän kumpuileva ja metsämäkiin selkeästi rajautuva pienialainen, loiviin rinteisiin raivattu viljelymaisema on alueelle tyypillinen. Rakennettua ympäristöä edustavat Kuruntien varrella oleva Heikkilän kantatalon tilakeskus ja viljelymaiseman reunalla sijaitseva Lörpyksen kantatalon tilakeskus. Maisemaan liittyy viljelymaiseman halki kulkeva Kuruntien vanha linjaus, joka on säilynyt kapeana ja hiekkapinta-aisena.

Toimenpiteet: Viljelymaisema tulisi säilyttää avoimena ja rakentamattomana. Vanhan tielinjan ominaispiirteet, linjaus ja kevytrakenteisuus tulisi huomioida historiallisena piirteenä tulevaisuudessa maankäyttösuunnitelmassa. Mahdollinen uudisrakentaminen tulisi sijoittaa arvoalueen ulkopuolelle, eikä sillä tulisi olla maisemallista asemaa arvoalueen reunalla.

ARVOALUE: KYÖSTILÄN KYLÄ- JA VILJELYMAISEMA

- ARVOALUEEN RAJAUS
- INVENTOIDUT KOHTEET: 7. TIITINEN, 8. LÖRPYS 10. HEIKKILÄ, 11. PELTOMÄKI 12. MÄKELÄ
- KURUNTIE VANHA LINJAUS
- KYÖSTILÄN KYLÄTONTIT 1760-LUVULLA

2.4 Kaiharin kylä

Taajaman piirteitä 1960-luvun jälkeen saaneesta Kaiharin maakirjakylästä on inventoitu Ylisen ja Seppälän kantatalot ja pienempi Ahdepään palstatila. Yliseen liittyy lisäksi 1960-luvulla perustettu kehitysvammaisten kuntoutuslaitos lukuisine rakennuksineen.

Lähellä Näsijärven Kaiharinlahden rantaa sijainneessa Kaiharin kylässä oli 1500-luvulla kaksi taloa. Kylän talot yhdistettiin 1610 yhdeksi tilaksi, joka lahjoitettiin rälssitilaksi 1650-luvulla, joskin lahjoitus peruttiin isossa reduktioissa 1680-luvulla. Tila oli kahtena osana aina 1770-luvulle saakka, jolloin se jaettiin neljäksi Seppälä, Alanen, Keskinen ja Ylinen -nimiseksi taloiksi. Tällöin muodostunut kylä keskittyi vanhaan tapaan tiiviiksi ryhmäkyläksi Vahantalahteen laskevan pienen laskuojan varrelle olevalla harjanteelle. Pellot sijaittivat rannassa ja laskuojien varrella. Nykyisin vanha kylätontti on autioitunut ja siellä on 1980-luvulla rakennettu omakotitalo. Kylän talot siirtyivät pois kylästä Alasta lukuun ottamatta 1800-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Ylinen ja Seppälä valitsivat paikkansa vanhojen kyläpeltojen laidalta. Kyläjoessa oli lähellä Ylisen kartanorakennusta kylän mylly.

Kaiharissa vanhaan isojaon jälkeiseen maisemallisesti hajonneeseen kyläasutukseen ja pitkään maanviljelyyn liittyvä maiseman käyttövaihe päättyi sotien jälkeen. Vielä 1950-luvulla Kaiharin kyläalueella oli peltojen yhteydessä vain Ylisen, Seppälän ja Alasen tilakeskukset. Pienempää asutusta edustivat lähinnä Ahdepää ja Tanhuanpää viljelmien laidalla. Tämän jälkeen Tampereen kaupungin omistukseen siirtyneelle Ylisen tilalle perustettiin kehitysvammaisten keskuslaitos. Nykyinen omakotivaltainen taajama on muodostunut tämän keskuslaitoksen ympäristöön. Suurelta osin Kaiharin kylän keskeinen viljelymaisema on kadonnut keskuslaitoksen ja siihen liittyvän uuden asutuksen ja peltojen yleisen metsittämisen vaikutuksesta. Vanhaa kyläpeltoa on säilynyt lähinnä vanhan kylätontin eteläpuolella.

Ylisen kuntoutuskeskuksen henkilökunta asutettiin aluksi 1960-luvulla rakennettuihin kerrostaloihin. Nykyinen Kuruntien varrella oleva Ylisen omakotialue on kehittynyt pääosin 1980-luvun jälkeen, jolloin elintason ja liikkumisen parantuminen näkyi asutuksen siirtymisenä omakotitaloihin. Laitoksesta tuli kylässä merkittävä työllistäjä, jonka henkilökunnan lukumäärä on edelleen yli 300 henkilöä. Ylisen taajamaan tuli laitoksen myötä mm. posti 1965, kauppa 1967 ja osuuspankin ja säästöpankin konttorit. Näistä edelleen toimivia ovat lähinnä kauppa. Pankkien konttorit ovat lakkautettu 1900-luvun keskittämisen seurauksena.

2.4.1 Kaiharin kylän kiinteistökohteet:

13. Ylinen, 1920-luvun edustustila ja 1960-luvun keskuslaitos

kuvat: Ylisen tilan päärakennus

kuntoutuslaitoksen hallinto-osasto

Ylisen rakennuskanta rek. 980-405-

1-165 kuntoutuslaitos ja Ylisen kartanon pihapiiri

1-361 henkilökunnan asuinkerrostalot

1-375 kasvihuoneet ja kivinen talousrakennus

1-259 suulirakennus

1-127 muuntaja.

Kartanon pihapiiri:

Ylisen vanhempi rakennuskerrostuma liittyy 1920-luvun edustustilaan, jonka keskeiset barokkiklassismia edustavat rapatut tiilirakennukset suunnitteli arkkitehti Bertel Strömmer. Kokonaisuuteen kuuluvat päärakennus (1928), vilja-aitta, renkitupa ja muuntaja (1923). Rakennukset muodostavat erillistä muuntajaa lukuun ottamatta väljän, puistomaisen pihapiirin, jonka kasvillisuus on osin maatilavaiheesta ja laitospuutarhasta. Kartanoon liittyy mm. vaah-terakuja ja kookas lehtikuusi. Tämän kerrostuman talousrakennuksiin kuuluu lisäksi Kuruntien toisella puolella huonokuntoinen tiilirakenteinen talousrakennus (1920-I) ja kunnostettu puinen suulirakennus(1920-I). Nykyisen Kuruntien alle on jäänyt lohkokivistä rakennettu rumpu, joka liittyyneen samaan rakennusvaiheeseen. Vanha kartano- ja maatalousympäristö on muuttunut merkittävästi 1960-luvun jälkeen.

Ylisen kuntoutuslaitos:

Vanhan pihapiirin pohjoispuolella olevalle harjanteelle ja siitä rantaan viettävään metsärinteeseen on rakennettu vuosina 1965-1968 tasakattoisia, pääosin yksikerroksisia paviljonkimaisia hallinto- ja hoitorakennuksia. Yhteensä rakennuksia on 17 ja niissä toimii hallinnon ja hoitotilojen lisäksi mm. koulu ja lämpövoimala. Rakennustyyppien tunnusmerkkeinä ovat tasakaton lisäksi pienelementit, lasitiilet, tummat nauhaikkunat ja raskaat räystäät. Alueen maisemallisen kiintopisteen muodostaa ilmeisesti samoihin aikoihin rakennettu vesitorni. Omaksi ryhmäksi jäävät 1960-luvun loppupuolella valmistuneet henkilökunnan asuinrakennukset alueen itäosassa. Näitä rantaan sijoitettuja kolmi-

kerroksisia ketjumaisia rakennuksia on yhteensä neljä. Rannassa on lisäksi samalta ajalta kaksi vapaa-ajan rakennusta ja saunaa. Laitosalueen yleisilme on metsäinen, joka muodostuu luonnonmetsän lisäksi puistomaisista osista ja metsitetyistä vanhoista Kaiharin kyläpelloista.

Kuvat: henkilökunnan kerrostalot ja osastorakennus alarinteestä kuvattuna

Maatilan ja kuntoutuslaitoksen muodostama rakennettu kokonaisuus jakautuu useille tonteille.

Kuvat: muuntaja, viljamakasiini, päärakennus vastavalmistuneena ja renkitupa

Historia: Kaiharin kylän Ylinen muodostui 1770-luvulla, jolloin kylän jaettiin isojaossa neljäksi taloksi. Näitä edeltänyt Kaiharin yksinäistalo lahjoitettiin 1650 Hans Henrik von Tiesenhausenille. Säterioikeudet peruutettiin suuressa reduktiossa 1683. Nykyisen kartanomaisen rakennuskokonaisuuden rakennutti Tamperealaisessa konepajayrityksessä osakkaana ja Tampereen Puuvillateollisuus oy:n johtajana toiminut Insinööri Theodor Sommers, joka osti Ylisen tilan ja muita pienempiä tiloja vuonna 1918. Hänen aikana tilan rakennuskanta uudistettiin arkkitehti Bertel Strömmerin suunnitelmien mukaan. Taitekattojen

hallitsema arkkitehtuuri on vahvasti historiallista. Keskeiset rakennukset valmistuivat 1920-luvulla, jolloin tilakeskus oli viljelysten yhteydessä. Tällöin rakennettuun kokonaisuuteen kuului mm. kartanomaisen päärakennus, navetta, talousrakennuksia sekä neljä hehtaaria ja 500 hedelmäpuuta käsittänyt puutarha ja kasvihuoneita. Tilan koko oli tällöin 315 hehtaaria. Tampereen kaupungin omistukseen siirtynyt Ylinen muutettiin 1960-luvun alussa kehitysvammahoitolaksi. Ensimmäiset hoidettavat saapuivat tilan päärakennukseen muokattuihin tiloihin 1961. Keskuslaitoksen nykyinen matalien, tasakattoisten rakennusten laaja rakennusryhmä valmistui 1960-luvun aikana. Käyttötavan muutoksen seurauksena kartanon pihapiiri jäi omaksi väljäksi kokonaisuudeksi laitosalueen eteläreunalle. Tilan rakennuksiin on sijoitettu myöhemmin mm. hallintoa ja laitoksen kappeli. Viljelymaisemien metsittämisen ja ympäristön rakentamisen seurauksena rakennuksilla ei ole juurikaan maisemallista asemaa.

Arvot: (H,R,M) Ylisen 1920-luvun kartanomaisesta tilakeskuksesta ja 1960-luvun modernia laitosarkkitehtuuria edustava kokonaisuus muodostavat aikansa rakentamista ja arvoja hyvin edustavan kokonaisuuden. Edustavat, kartanomaiset asuin- ja talousrakennukset ovat hyvä esimerkki 1900-luvun alun tamperelaisten teollisuudella tai kaupalla vaurastuneiden johtajien rakennushankkeista, joka näkyi Näsijärven rannoilla edustavina, lähinnä vapaaajan huviloina tai maatiloina. Samaan, juhlavaan kartanotyyliin rakennettu muuntaja liittyy alueen sähköistämiseen 1920-luvulla. Tilakeskuksen yhteyteen 1960-luvulla rakentuneen kehitysvammalaitoksen monipuolinen, hallinto- laitos ja asuinrakentamisesta muodostuva kokonaisuus liittyy rakennustavan teollistumisen lisäksi sosiaalilainsäädännön muuttumiseen ja laajemmin sotien jälkeisen ns. hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiseen.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Kartanomaisesta tilakeskuksesta ja 1960-luvun laitosympäristöstä muodostuvan rakennetun ympäristön säilymiseen kokonaisuutena tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tilakeskuksen kohdalla erityisesti pitäisi huolehtia, että yhtenäisen tyylin omaavat päärakennus, vilja-aitta, renkitupa ja muuntaja säilyvät. Lisäksi Kuruntien itäpuolelle jäävien kivisen talousrakennuksen ja punaisen suulin säilymistä pitäisi harkita. Laitosarkkitehtuurin kohdalla kysymys on enemmän rakennetusta kokonaisuudesta. Huomioitavaan kokonaisuuteen kuuluu lisäksi tilakeskuksen ja laitosympäristön ajalle tyyppillinen kasvillisuus mm. päärakennuksen puukujanne. Rakennuskanta tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen laitos, asuin- ja talousrakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää rakennusajan materiaaleja, värejä, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Alueen laajuuden huomioiden täydennysrakentaminen on mahdollista. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee kuitenkin tarkkaan huomioida nykyinen rakennuskanta, jolloin uudisrakentaminen muodostaisi selkeästi oman kerrostuman rakennettuun ympäristöön.

14. Seppälä, kantatalo, tilakeskus pihapiiri n. 1900

Kaiharin kylän vanhan kyläpellon ja Kuruntien vanhan linjauksen varrella sijaitsevassa Seppälän tilakeskuksessa ovat asuinrakennus (n.1900), kivinavetta (1907), maakellari ja kaksi pientä hirsistä talousrakennusta. Näiden lisäksi on kaksi autotallia. Tontiksi supistuneessa pihapiirissä on vähän luonnonmetsää ja myöhempää puutarhakasvillisuutta.

Seppälä, rek. 980-405-1-204

Seppälä -niminen talo mainitaan Kaiharin kylän kantatalona jo 1500-luvulla. Nykyinen Seppälä syntyi 1770-luvulla kun kylään muodostettiin neljä taloa. Nykyisin tilakeskus on erotettu omaksi tontiksi ja käyttötavaksi on tullut asuminen ja kuljetuksiin liittyvä yritystoiminta. Rakennusten käyttötavan muutos on tuonut rakennuskantaan ja pihaan omakotimaisia piirteitä. Päärakennuksen lyhentäminen, lisäeristäminen, ikkunat ja muut muutokset ovat muuttaneet rakennuksen perinteistä ulkoasua. Samoin kivinavetan muuttaminen asuinkäyttöön on tuonut rakennukseen ikkuna- ja ovimuutoksia.

Tilakeskuksen ympäristö on muuttunut omakotialueeksi 1900-luvun jälkipuoliskolla. Seppälän tilakeskuksen perinteinen maisemallinen asema kyläpellon yhteydessä näkyy enää vain itäpuolelta, Lempiäniemeen vievän vanhan paikallistien varrelta. Tällöinkin itäpuolella naapurissa oleva omakotitalo muodostaa näkyvämmän elementin viljelymaiseman reunalla. Kuruntien linjaus muutui 1930-luvulla, jolloin vanha linjaus jäi Seppälän kohdalla pääosin pois käytöstä.

Arvot: (H) Seppälä on kylän kantataloja ja sen nykyinen Kuruntien vanhan linjauksen varrella oleva tontti on rakennettu läheisen ryhmäkylän 1800-luvulla tapahtuneen hajoamisen jälkeen. Maatalouskauteen liittyvistä keskeisistä rakennuksista ovat säilyneet ulkoasultaan jo jossain määrin muuttuneet päärakennus, navetta ja kolme pienempää hirsistä talousrakennusta. Maisemallinen asema on myös muuttunut Ylisen taajaman omakotirakentamisen seurauksena.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Pihapiirin maatalousvaiheeseen liittyvien vanhojen asuin- ja talousrakennusten säilyminen olisi rakennusten ja ympäristön muutoksista huolimatta hyvä turvata. Rakennuskannan mahdollisissa muutos- ja korjaustöissä tulisi huomioida alkuperäinen/vanha asu ja ne tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Pihapiirin yhteys viljelymaisemaan tulisi huomioida ja säilyttää.

15. Ahdepää, palstatila, paritupa n. 1900

Ahdepää rek. 980-405-1-247

Nykyisen Kuruntien varrella olevalla tontilla on paritupamainen asuinrakennus (1900-l alku) ja pitkä talousrakennus (1940-l) ja sauna/varasto (1900-l) talousrakennusta. Rakennukset sijaitsevat Kaiharin vanhan kyläpellon laidalla virtaavan laskuojan varrella kohoavalla harjanteella. Rinnetontti on osin metsittyä ja sillä on runsaasti hevosaitauksia.

Punaiseksi maalattu ja mittasuhteensa säilyttänyt rakennus muodostaa maisemallisesti näkyvän elementin Kuruntien varrella. Kokonaisilmeeseen vaikuttaa jossain määrin sotien jälkeiset ikkunat, alkuperäisestä poikkeava räystääs ja kattomateriaali.

Ympäristössä on uudempaa omakotiasutusta. Etelästä tultaessa Kuruntien kevyenliikenteen väylässä kiinni oleva Ahdepää muodostaa yhdessä vastapäisen 1930-luvun asuinrakennuksen kanssa porttimaisen aiheen Kaiharin kylä/taajama-alueelle.

Palstatilaa tai mäkitupaa vastaava pieni Ahdepään tontti on erotettu Keskisen kantatalosta vuonna 1914. Tyypillinen torpan tai muun pientilan nimi viittaa selkeästi rakennuksen/tontin sijaintiin maisemassa. Rakennukset rakennettiin alueen päätien, Kuruntien varrelle. Pientilan tontti on pienentynyt 1940-luvulla Kuruntien leventämisen ja 1980-luvulla omakotitontti lohkomisen seurauksena.

Arvot: (H,M) Ahdepään pieni palstatila edustaa 1900-luvun alun kyläasutukseen kuulunutta pienempää asutusta. Ahdepään rakennukset ovat maisemallisesti keskeisellä paikalla Kuruntien varrella. Aikakauteen kuulunut viljelymaisema on säilynyt tilan eteläpuolella.

Arvoluokka: III

Toimenpiteet: Asuinrakennuksen ja talousrakennuksien muodostaman kokonaisuuden säilyminen olisi hyvä turvata. Erityisesti maisemallisesti keskeinen asuinrakennus tulisi säilyttää. Rakennukset tulisi säilyttää nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, värejä, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti.

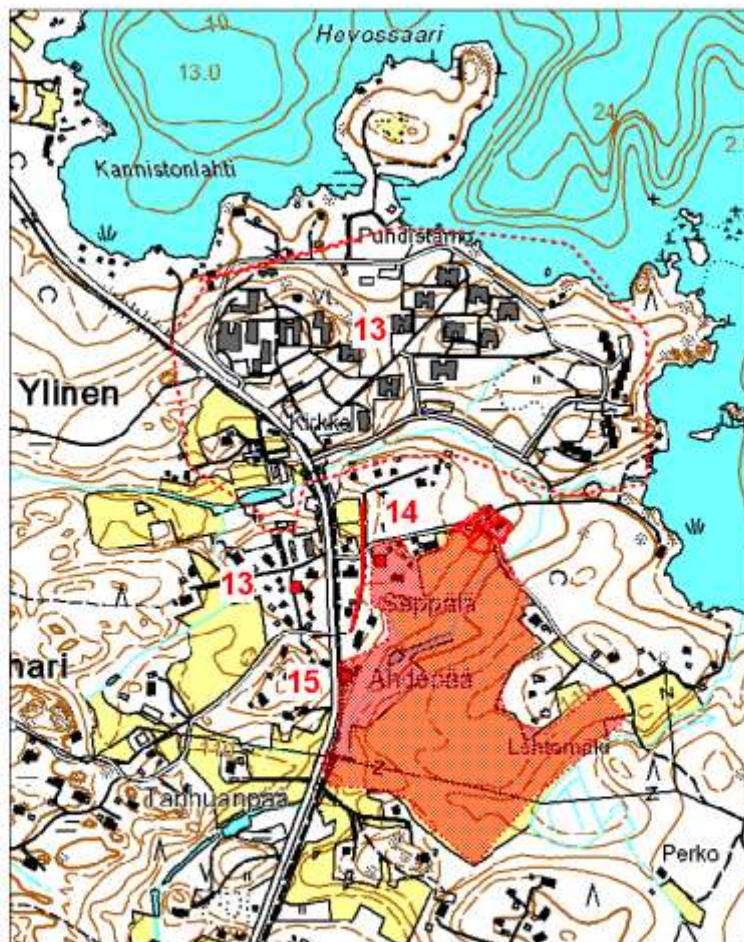
2.4.2 Arvoalue: Kaiharin kylä- ja viljelymaisema

Arvoalue: Kaiharin vanha rantaan sijoittunut kylä- ja viljelymaisema on pääosin kadonnut Ylisen keskuslaitoksen, omakotirakentamisen ja peltojen metsittämisen alle. Arvoalueeksi on rajattu Kaiharin ryhmäkylän kylätontti ja siihen liittyvä maisemallisesti yhtenäinen viljelymaisema, joka ulottuu Kuruntien saakka. Tämän laskuojan varrelle raivatus rinnepellon laidalla sijaitsevat Seppälän kantatalo ja Ahdepään pientila. Kaiharin 1700-luvun kartoista paikannettu neljän talon kylätontti on autoitunut ja sen yhdelle tontille on rakennettu 1980-luvulla omakotitalo.

Karttaan on merkitty myös Kuruntien vanhemman linjauksen maisemassa näkyvä osa ja Ylisen kokonaisuuden rajausta sekä erillisenä sijaitseva muuntaja.

Toimenpiteet: Kaiharin kylän vanhinta kylään liittynyttä viljelymaisemaa edustava peltoalue tulisi säilyttää avoimena ja viljelyssä.

ARVOALUE: KAIHARIN KYLÄ- JA VILJELYMAISEMA

ARVOALUEEN RAJAUS

INVENTOIDUT KOHTEET: 13. YLINEN, 14. SEPPÄLÄ, 15. AHDEPÄÄ

KURUNTIE VANHA LINJAUS

KAIHARIN KYLÄTONTIT 1700-LUVULLA

YLISEN TILAN JA KESKUSLAITOKSEN RAJAUS

3 II Vahantalahden vanhat rantakylät

Vahantalahden nykyiset kylät, Liimola, Runsas, Lakiala ja Lempiänniemi edustavat kaava-alueen vanhinta historiallisen ajan asutusta, kylien taloista on mainintoja jo 1400-luvulta.

3.1.1 Liimolan kylä

Vahantalahden pohjoisrannalla sijaitsevassa Liimolan kylässä on inventoitu Liimolan kantatalo ja Lassero I – niminen huvilarakennus.

Vahantalahden rantaan sijoittuvan Liimolan kylän keskeinen ja selkeästi metsäalueisiin rajautuva viljelyaukea on säilynyt avoimena. Viljelyaukean ranta-alueella sijaitsevat Tiuran ja Liimolan kantatalot omilla tonteillaan. Muuta asutusta edustavat lähinnä Runsaan kylän maille rakennettu Vahannan kansakoulu, jolla on maisemallisesti hallitseva asema Liimolan kylän viljelymaiseman reunalla. Viljelyaukean reunoille on rakennettu muutamia omakotitaloja 1950- 1970- ja 2000-luvulla. Myös kylämaiseman keskeiset rannat ovat säästyneet pääosin rakentamiselta.

Liimolan kylässä oli 1530-luvulla kolme taloa. Taloluku laski jo 1500-luvulla kahteen, Liimola ja Tiura -nimiseen taloon, jotka ovat säilyneet nykypäiviin saakka. Taloista Tiura toimi sotilasvirkatalona. Liimolan kylän vanha kylätontti sijaitsi nykyisen Tiuran paikkeilla. Kahden talon kylä hajosi 1800-luvulla, jolloin Liimola siirtyi nykyiselle paikalle. Kylän vanhimmat pellot keskittyivät tiiviisti vanhan kylätontin ympäristöön ja Vahantalahden rannalle.

Kuva: Liimolan kylän Vahantalahden rannalla sijaitsevaa viljelymaisemaa ja Tiuran tilakeskus.

3.1.2 Liimolan kylän kiinteistökohteet:

16. Lassero I, huvilarakennus 1900-l alku

Vahantalahden pohjukassa, Kuruntien varrella kohoavan rinteessä sijaitseva taitekattoinen, lasikuistilla varustettu huvila on rakennettu 1900-luvun alkupuolella. Tontilla on lisäksi vanha navetta. Pihapiirissä on vanhaa kasvillisuutta mm. lehtikuusi, omenapuita ja syreenipensaita. Rinteessä on maakellari. Huvilan rakennettu kokonaisuus, yksityiskohdat, ikkunat ja vuoraus, on pieniä muutoksia lukuun ottamatta hyvin säilynyt. Rakennuksen kunnostaminen on jäänyt kesken. Katto vaikuttaa väliaikaiselta suojaukselta.

Lassero, rek. 908-413-1-3

Huvilan pohjana on Liimolan isännän Teiskosta siirtämä hirsimökki. Huvilakäyttöön rakennus siirtyi 1900-luvun alkupuolella, jolloin se toimi varatuomari K.A. Häyrisen kesäasuntona. Hänen kuoltuaan 1905 rakennus siirtyi insinööri Lars Kjälmanin omistukseen. Hänen aikana rakennus korotettiin nykyiseen asuunsa. Lassero (Lassen rauha) -niminen tontti erotettiin Liimolan kantatalosta vuonna 1914. Korotus on mahdollisesti tehty 1910-luvulla, jolloin taitekatot alkoivat yleistyä. Myöhemmin rakennus on ollut myös vakituksena asuntona. Tähän vaiheeseen liittyy myös erillään oleva vanha navettarakennus.

Kuva: Huvila Kuruntieltä nähtynä.

arvot: (H,R,M) Lassero I -niminen huvila liittyy Näsijärven 1900-luvun alun huvilakulttuuriin. Alueen vanhinta kesäasutuserkostumaa edustava, ajalleen tyypillinen sekä kohtuullisesti säilynyt huvilarakennus on 1910-luvulta. Rakennuksella on maisemallinen asema Vahantalahden pohjukassa, Kuruntien varrella. Ympäristön muutokset, Kuruntien perusparannukset kalliioleikkauksiin ja ympäristön pienten rinnepeltojen metsittyminen ovat vaikuttaneet rakennuksen sijaintiin maisemassa.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Huvilarakennuksen säilyminen tulisi ehdottomasti turvata. Tontin ja rakennuksen historiaan liittyvät talousrakennukset, navetta ja maakellari, olisi hyvä myös huomioida mahdollisissa maankäytön suunnittelussa. Vanha kulttuurikasvillisuus, mm. omenapuut, syreenit ja lehtikuuset, olisi myös huomioitava.

Rakennuksen mahdollisissa muutos- ja korjaustöissä tulee ottaa huomioon rakennusten historialliset piirteiden säilyminen tai niiden ennallistaminen. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee korostetun tarkkaan huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Rakennuksen maisemallisen aseman vahvistamista puustoa karsimalla tulisi harkita.

17. Liimola, kantatalo, perinteinen pihapiiri

Kuva: Liimolan perinteistä, tiiviisti rakennettua pihapiiriä, asuinrakennus, vilja-aitta ja luhti

Liimola rek.908-413-1-114

Vahantalahden rannalla olevassa tiiviissä, neliömäisessä pihapiirissä ovat päärakennus (1904), luhtiaitta (1800-l), lyhennetty vanhempi asuinrakennus (1800-l) ja varasto- ja tallirakennus (1950-l). Pihan koilliskulmalle jää tiilinavetta (1912) ja sen yhteyteen rakennettu pihattonavetta 2000-luvulta. Pihapiirin ulkopuolella ovat palovaaran takia rannalle sijoitettu vilja-aitta ja tien varren riihi (1800-l). Rantasauna on 1900-luvun alkupuolelta. Pihatietä suojaa kuusiaita.

Kuva: Liimolan rakennusryhmä itäpuolelta kuvattuna, oikealla näkyy Vahantalan koulurakennukset

Tilakeskuksella on maisemallisesti keskeinen asema kyläpellon laidalla, Vahantalahden rannalla ja alueen päätien muodostavan Lempiäniementien varrella. Viljelymaisema on säilynyt keskeisiltä osin avoimena. Tilan itäpuolella on samalla rannalla Tiuran kantatalon rakennukset vanhalla kylätontilla. Tilan länsipuolella on vähäisessä määrin rantarakentamista 1950- ja 2000-luvulta. Viljelymaiseman reunoille on rakennettu omakotitaloja 2000-luvulla.

Arvot: (H,R,M), Liimolan perinteistä talonpoikaista asuin- ja talousrakentamista edustavalla tilakeskuksella on asutus- rakennus- ja maisemahistoriallisia arvoja. Kyläpellon yhteydessä rantamaisemassa sijaitseva Liimolan tilakeskus muodostaa poikkeuksellisen yhtenäisen ja hyvin säilyneen kokonaisuuden, jonka rakennuskanta ja pihapiiri edustavat 1800-luvun ja viimeistään 1900-luvun alkupuolella syntynyttä kokonaisuutta.

Arvoluokka: I

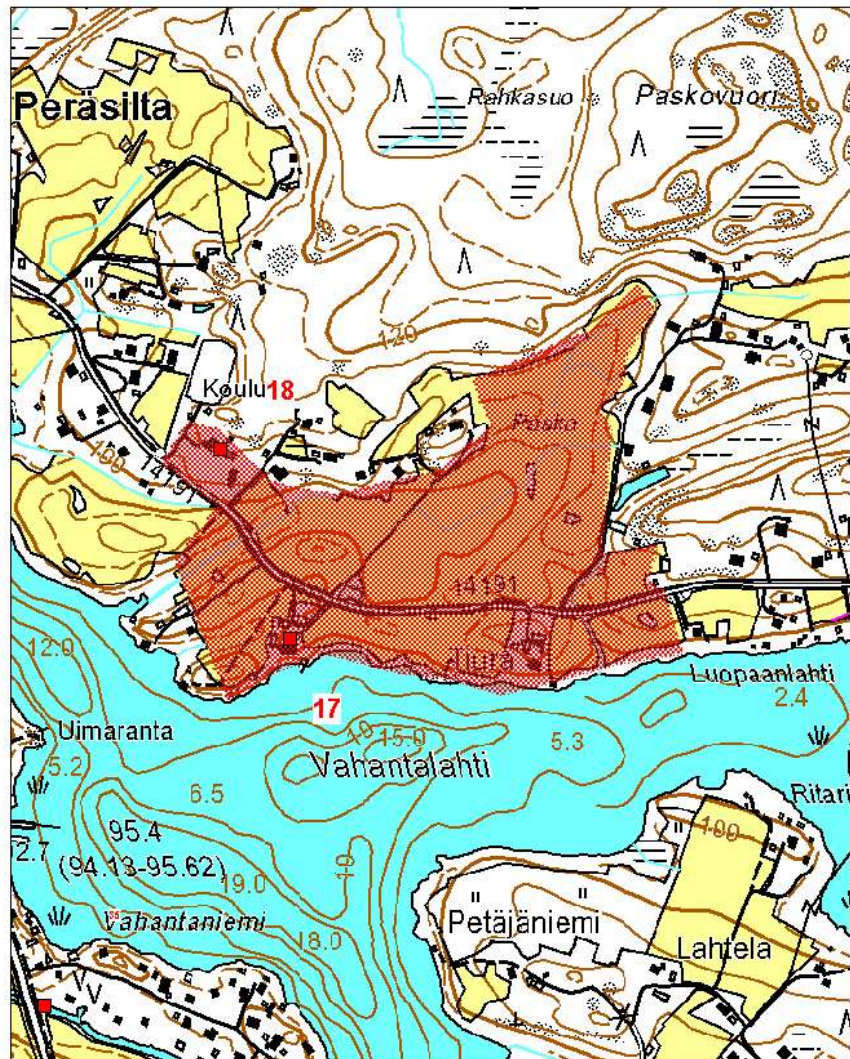
Toimenpiteet: Liimolan tilakeskuksen rakennusryhmä muodostaa erittäin edustavan ja monipuolisen kokonaisuuden, jonka säilyminen tulee ehdottomasti turvata. Kahden asuinrakennuksen lisäksi merkittävää rakennuskantaa ovat luhtiaitta, navetta, vilja-aitta ja riihi. Ulkoasultaan hyvin säilynyt asuinrakennus ja vanhat talousrakennukset tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen perinteisten asuin- ja talousrakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee tarkkaan huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Tilaan liittyvä viljelymaisema tulisi säilyttää avoimena ja maatalouskäytössä.

3.1.3 Arvoalue: Liimolan kylä- ja viljelymaisema

Arvoalueeksi on rajattu Liimolan kylän vanha viljelymaisema, jonka ranta-
vyöhykkeellä sijaitsevat maisemallisesti keskeiset Tiuran ja Liimolan kantata-
lot. Viljelymaiseman reunalla on 1950-luvulla rakennettu Vahannan koulura-
kennus. Kylän vanha kylätontti sijaitsi Tiuran paikkeilla. Loivasti kumpuileva
viljelymaisema rajoittuu metsäisiin kallioalueisiin. Rantaan saakka ulottuva
viljelymaisema säilynyt avoimena, uutta omakotiasutusta on syntynyt jossain
määrin viljelymaiseman itäreunalle.

Toimenpiteet: Vanha kahdesta talosta muodostuvat kylämaisema tulisi säi-
lyttää avoimena ja viljelyssä.

ARVOALUE: LIIMOLAN KYLÄ- JA VILJELYMAISEMA

 ARVOALUEEN RAJAUS

 INVENTOIDUT KOHTEET: 17 LIIMOLA, 18. VAHANNAN KANSAKOULU

3.2 Runsaan kylä

Näsijärven Vahantalahden Laakonselän pohjoisrannalla sijaitsevasta Runsaan kylästä on inventoitu vanhassa kylämaisemassa sijaitseva Runsaan kantatalo ja erillisillä alueilla sijaitsevat Tirkkolan huvila ja Vahannan kansakoulu.

Perinteinen viljelymaisema on vanhan kylätontin ympäristössä pääosin säilynyt. Uutta omakotiasutusta on rakennettu viime vuosina Runsaan tilakeskukseen luoteispuolella olevalle metsämäelle. Kylän rannat on suurelta osin rakennettu sotien jälkeen, jolloin alkanut kesämökki-ilmio alkoi täyttää rantoja. Kyläalueella on kolme, ennen sotia kukoistaneeseen huvilakauteen kuuluvaa huvilaa, joista merkittävin on 1901 valmistunut Tirkkola. Sen lisäksi Vyhtyläisniemessä on kaksi huvilaa 1900-luvun alkuvuosilta, joista ns. Rikala liittyy samanaikaiseen Vahannan tiilitehtaaseen. Kylän kantataloihin kuuluva Marttila sijaitsee vanhan kyläalueen koillispuolella ja liittyy siellä Lempiäniemen ja Lakkialan kylä- ja viljelymaisemaan. Vastaavasti kylän rakennuskantaan kuuluva Vahannan kansakoulu liittyy Liimolan kylän maisemaan.

Runsaan kylään laskettiin 1530-luvulla mukaan myös Lempiäniemen kylän talot, jolloin kylissä oli yhteensä viisi taloa.

Runsaan kylästä tunnetaan 1600-luvulta kolme taloa, Ylinen, Sisto ja Marttila. Näistä Sisto liitettiin 1630-luvulla Yliseen, joka toimi ratsutilana. Vanhalla kylätontilla vielä 1700-luvulla sijaitsevasta Sistosta ja Ylisestä muodostuvan tilan nimeksi tuli myöhemmin Runsas. Vanhin tunnettu kylätontti sijaitsee nykyisen Runsaan itäpuolella, jossa kylän kaksi taloa olivat rinnakkain vielä isonajan aikaan 1760-luvulla. Vanha kyläpaikka autioitui ilmeisesti 1800-luvun jälkipuoliskolla. Marttilan kantatalo on sijainnut ilmeisesti jo 1600-luvulla kylän koillispuolella, nykyisen Koivulahden paikkeilla. Runsaan kylän vanhimmat viljelykset sijaitsevat vanhan kylätontin ympäristössä. Tämän maiseman ulkopuolelle sijaitsee tähän aikaan kolme pienempää asuinpaikkaa, torppa Kohmajärven kaakkoispuolella (nyk. Koivulahti), Runsaan ratsutilaan olennaisesti liittyvä rakuunatorppa Ritarisalmen rannalla ja Lempiäniementien varrella tunnistamaton asuintontti, joihin liittyi pieniä peltoaloja.

3.2.1 Runsaan kylän kiinteistökohteet:

18. Vahannan kansakoulu, koulu- ja asuntolarakennus 1950-I

Kuva: Vahannan kansakoulu on säilyttänyt perinteisen aseman maatalousmaiseman reunalla. Koulun laajennus näkyy oikealla, vasemmalla on vanha osa. Koulun etupuolella on entinen henkilökunnan asuntolarakennus.

Vahannan kansakoulu rek. 980-424-1-17

Vahannan koulutontilla ovat 1957 valmistuneet kansakoulu ja asuntolarakennus. Koulurakennusta on laajennettu 2000-luvulla samankorkuisella siipiosalla. Tontin länsirajalla on kuusiaita ja luoteispuolella urheilukenttä. Lisäksi tontilla on uudehko pieni talousrakennus.

Kuvat: Koulun vanhan osan julkisivu ja sisäänkäynti katoksineen sekä oikealla erillinen henkilökunnan asuinrakennus, joka on nykyisin myös päiväkotikäytössä.

Takamaan koulupiiriin kuuluvan Vahannan koulun ensimmäinen koulurakennus rakennettiin 1921. Tontin lahjoitti Runsaan tilan omistaja patruuna E. Wahren ns. Mandilan mäestä. Nykyinen kolmikerroksinen kivikoulu ja siihen liittyvä asuntolarakennus valmistuivat 1957. Vanhempi puukoulu ja siihen liittyneet keittolarakennus ja liiteri purettiin uuden valmistumisen jälkeen. Nykyiset sotien jälkeisen aikakauden monipuolista materiaalien käyttöä ja yksityiskohtia hyvin edustavat rakennukset ovat säilyttäneet ulkoasunsa melko hyvin ympäristön muutoksista huolimatta. Koulurakennukseen liittyy mm. ajalle tyypillinen katosrakennelma. Koulurakennusta on laajennettu 2000-luvulla koilliskulmalta samankorkuisella lisäsiivellä, jonka noudattelee rakennuksen väritystä ja materiaaleja, erottuen kuitenkin selkeästi vanhasta osasta

Arvot: (H,M) Vahannan 1950-luvun kansakoulu edustaa alueen julkista rakentamista. Koulurakennuksen yhteydessä on säilynyt ajalle tyypillinen henkilökunnan asuinrakennus. Rakennukset muodostavat maisemallisen kiintopisteen Liimolan kylä- ja viljelymaiseman laidalla.

Arvoluokka: III

Toimenpiteet: Koulurakennuksen 1950-luvun osien, koulun, katoksen ja asuntolarakennuksen säilyminen tulisi turvata. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulisi käyttää aikakauden perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja. Vanhat rakennusosat ja kiinteä sisustus tulisi säilyttää. Mahdollinen uudisrakentaminen tulee sovittaa alueen rakennettuun ympäristöön mittakaavan, värien ja rakennusten sijoittelun suhteen.

19. Runsas, kanta- ja edustustila n. 1900

Runsaan kantatalon puistomaisessa pihapiirissä sijaitsee 1800-luvulla rakennettu päärakennus, joka sai nykyisen osin huvilamaisen ja kansallisromanttikan sävyttämän jugendasun 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Päärakennusta vastapäätä on useita toimintoja sisältävä luhtimainen talousrakennus (1910/20-l). Tilan talouspiha jää näiden länsipuolelle, jossa sijaitsevan kookkaan ja runsaalla muurauskoristelulla varust-

tun tiilinavetan(1901) suunnitteli arkkitehti Berndt Blom. Navetan vieressä on työväen asuinrakennus, josta on säilynyt vain ensimmäisen kerroksen tiilirunko. Tilalle tulevan tien varrelle on siirretty vanha hirsiaitta. Rannalla on lähellä tilan laituria ja rantasaunaa suurikokoinen holvattu kivikellari, jonka eteistilan kiveen on hakattu "Gust. Lindell". Keskeiset rakennukset, päärakennuksen laajennus ja navetta, on rakennuttanut tilan 1901-1904 omistanut teollisuusmies Kustaa Hiekka (aik. Gustav Lindell). Pihapiirissä on vanhaa puustoa mm. lehmuksia, tammia ja lehtikuusia. Pihaa rajaavat lisäksi rantaan jatkuvat kuusi-aidat Päärakennuksen ja rannan välissä sijainnut puutarha on osittain kadonnut hoitamattomana.

Runsas rek.424-1-320

Kuvat: Päärakennuksen tornilla varustettu kookas loggiatyypinen vilpolaosa muodostaa näyttävän julkisivun vesistön suuntaan. Näyttävän ja koristeellisen tiilinavetan suunnitteli arkkitehti Berndt Blom.

Runsaan rakennettu kokonaisuus, rakennukset ja pihapiiri, on kohtuullisen hyvin säilynyt, mutta osin hoitamaton. Erityisesti navetan välikatot ovat vaurioituneet rakennuksen alkuperäisen käytön päätyttyä. Myös päärakennuksen ulkoasu on muuttunut vähäisessä määrin alkuperäisestä mm. pihan kuistiosan purkamisen seurauksena. Vahantalahden rannasta nousevan rinteen päällä sijaitseva vanhaa koriste- ja puutarhakasvillisuutta sisältävä pihapiiri sijaitsee viljelysten keskellä. Pihapuuston ansioista tilakeskuksen näkyvyys maisemassa on vähäinen. Rantaan vievää tietä suojaa mm. korkea kuusi-aita. Lähiympäristön viljelymaisema on säilynyt rakentamattomana. Tilakeskuksen luoteispuolella olevan pellon reunalle on rakennettu 2000-luvulla omakotitaloja, jotka näkyvät hyvin maisemassa.

Runsaan eli Siston kantatila mainitaan jo 1443. Tila muodostettiin ratsutilaksi 1600-luvun alkupuolella. Tilan omistajaksi tuli 1899 tamperelainen teollisuusmies, maailmanmatkaja Kustaa Hiekka (1855-1937), joka oli Suomen kultaseppä osakeyhtiön perustaja. Hänen aikana uudistettiin asuinrakennus sekä rakennettiin navetta ja maakellari. Huvilamaisen ulkoasun saanutta päärakennusta laajennettiin ja uudistettiin vähäisessä määrin myös Kustaa Hiekan jälkeen 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Hänen jälkeen omistajina olivat mm. 1910-luvulla omistajana oli patruuna E. Wahren. Nykyisin aktiivinen maataloustoiminta on tilan rakennuksissa päättynyt.

Arvot: (H,R,M) Runsaan kantatalon 1800-luvun loppupuolen asuintontilla olevat rakennukset ja kasvillisuus muodostavat erittäin merkittävän ja arkkitehtuurisesti korkeatasoisen kokonaisuuden 1900-luvun alkupuolelta, jolloin tilan omisti tamperelainen teollisuusmies Kustaa Hiekka. Asutus- ja rakennushistorian lisäksi rakennukset liittyvät Tampereen teollisuuskaupungin porvareiden tapaan rakennuttaa näyttäviä maatiloja tai huviloita kaupunkia ympäröivien vesistöjen rannoille. Ensimmäisiä olivat Runsaan tila ja Tirkkolan huvila, myöhemmin rakennettiin vielä mm. Antaverkka ja Ylinen. Harjanteella olevaan pihapiiriin liittyy avoimia viljelymaisemia, joista tilan itäpuolella ovat Runsaan kylän vanhimpia viljelyaloja. Vanha, autioitunut kylätontti sijaitsee tilan itäpuolella olevalla peltomäellä.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Runsaan 1900-luvun alkupuolella rakennetun edustustilan rakennusryhmä muodostaa erittäin monipuolisen kokonaisuuden, jonka säilyminen tulee ehdottomasti turvata. Erityisesti tilan päärakennus tulisi säilyttää, mutta myös keskeisten, luhtimaisen talousrakennuksen, tiilinavetan ja maakellarin, talousrakennuksien säilyminen tulisi ehdottomasti turvata. Rakennusryhmään liittyvä puutarhan ja puustomaisen puuston tarkempaa inventointia, säilyttämistä, hoitoa ja ennallistamista tulisi ehdottomasti harkita. Runsaan ulkoasultaan kohtalaisen hyvin säilynyt rakennuskanta tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään, mm. päärakennuksen pihanpuoleisen kuistin palauttamista tulisi harkita. Tiilinavetan välipohjissa ja rakenteissa on vaurioita, jotka vaativat pikaisia ratkaisuja, jotta rakennuksen säilyminen tulisi turvattua. Yleisesti ottaen perinteisten asuin- ja talousrakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee tarkkaan huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Tilaan liittyvä viljelymaisema tulisi säilyttää avoimena ja maatalouskäytössä.

20. Tirkkola, huvilarakennus 1901

Kuva: huvila itäpuolelta

Tirkkola, rek. 980-424-2-1

Lempiäniemen kaakkoisrannalla sijaitsevalla rantatontilla on kookas, suhteellisen hyvin säilynyt kansallisromanttisia piirteitä omaava huvilarakennus (1901) ja sen talousrakennus. Keskeistä, puistomaista pihapiiriä rajaa pohjoiseen korkea kuusiaita. Huvilan itäpuolella olevassa puistomaisessa nurmipihasa kasvaa omenapuita ja vaahteroita. Muuten laaja rantatontti on pääosin luonnontilaista, kuivaa ja kallioista mäntyrinnettä. Nykyisen omistajan aikana metsäosuuksille on rakennettu kuusi pienehköä majoitus-, sauna-, tai talousrakennusta.

Huvilarakennus on rakennettu säännöllisiksi lohkotuista kivistä tehdyille kivijalalle. Kivijalkaan on hakattu nimikirjaimet 1900 1/6 A.T. Hirsirunko on vuorattu keilapontatulla vaakalaudoituksella, jonka väri on nykyisin vihreä, valkoisin listoin. Rakennukseen liittyy parvekkeita, loggia ja portaita sekä tornimainen kattoratsastaja katolla. Pylväissä ja aitauksissa on koristeleikkauksia. Tyyli on lähinnä ajan kansallisromantiikkaa. Osittain aitauksia on uusittu, ikkunat vanhat, ruskeaksi maalatut.

Kauppias Abraham Tirkkolan rakennuttama kookas huvila valmistui 1901 ja se on 1900-luvun alussa levinneen huvilailmiön ensimmäisiä huvilarakennuksia Ylöjärvellä. Huvilan lähes kahden hehtaarin tontti erotettiin Runsaan kylän

Marttilan kantatilasta 1899. Huvilatontti oli ensimmäinen lohkaus Runsaan kylän Marttilan kantatilasta. Tirkkosen jälkeen huvila tunnettiin Gunnar Emil Backströmin huvilana. Nykyisin huvila on Yle:n kesäpaikka.

Arvot: (H,R) Näsijärven huvilakulttuurin yleistymisen alkuvaiheisiin liittyvä Tirkkola (1901) on edustava, kansallisromantiikan piirteitä omaava kookas huvilarakennus. Ylen aikaan liittyvä uudisrakentaminen on keskittynyt keskeisen pihapiirin laidoille.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Huvilarakennuksen ja siihen liittyvän talousrakennuksen säilyminen tulisi ehdottomasti turvata. Huvilaan rajoittuva puistomainen osa, johon kuuluu omenapuita, vaahteraa ja kuusaita tulisi myös säilyttää. Tontin muut luonnontilaiset osat, jotka todennäköisesti liittyvät ajan kansallisromanttiseen maisemaan tulisi säilyttää mahdollisimman pitkälle luonnontilaisena.

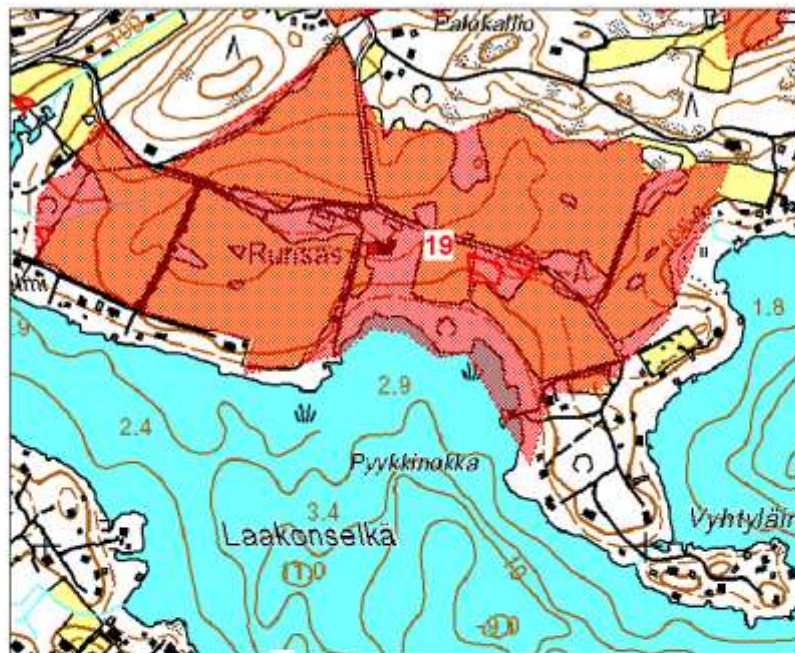
Rakennuksen mahdollisissa muutos- ja korjaustöissä tulee ottaa huomioon rakennusten historialliset piirteiden säilyminen tai niiden ennallistaminen. Korjaus- ja muutostöissä lähtökohdaksi tulisi ottaa alkuperäinen asu, joka ilmeisesti jossain määrin poikkeaa nykyisestä. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulee käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Tontin mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee korostetun tarkkaan huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Huvilan maisemallisesti keskeistä asemaa pihapiirissä ei saa heikentää uudisrakentamisella.

3.2.2 Arvoalue: Runsaan kylä- ja viljelymaisema

Arvoalueeksi on rajattu vanha Runsaan kyläalue viljelymaisemineen. Vahannanlahden rannasta nousevan rinteessä sijainnut kylätontti on autioitunut 1800-luvulla. Samoin arvoalueen länsireunalla on autioitunut 1700-luvun torpanpaikka. Vanhimmat pellot ovat autioituneen kylätontin yhteydessä, länsiosan viljelymaisema on raivattu pääosin 1800-luvulla. Kyläalueella on säilynyt, kylätontin länsipuolella Runsaan kantatilan tilakeskus, jonka edustava rakennuskanta liittyy 1900-luvun alun tamperelaisten teollisuusvaikuttajien huvilamaisiin rakennushankkeisiin. Vanhan maakirjakylän viljelymaisema on säilynyt avoimena ja rakentamattomana aina nykypäiviin saakka. Viljelymaisemia halkovalta, jo 1700-luvulla käytössä olleelta, kylätieltä (Runsaantie-Vyhtyläisentie) aukeaa edustavia näköaloja vesistöön viettävien viljelymaisemien yli.

Toimenpiteet: Vanha kyläalue ja viljelymaisema tulisi säilyttää avoimena ja rakentamattomana.

ARVOALUE: LIIMOLAN KYLÄ- JA VILJELYMAISEMA

- ARVOALUEEN RAJAUS
- INVENTOIDUT KOHTEET: 19 RUNSAS
- RUNSAA KYLÄTONTIT JA TORPPIEN TONTIT 1760-LUVULLA

3.3 Lempiäniemen kylä

Kylästä on inventoitu Hounin ja Roiton kantatalot.

Lempiäniemen kylässä oli 1560-luvulla viisi taloa, jolloin siihen laskettiin myös Runsaan kylän talot. Myöhemmin kylien talot laskettiin erikseen ja 1760-luvulla Lempiäniemen kylässä olivat Hounin ja Roiton talot. Tähän aikaan talot sijaitsivat vierekkäin Kohmalanjärven kaakkoiskulmalla, nykyisen maantien varressa. Hounin ja Roiton lisäksi kyläpellon luoteiskulmalla oli kolmantena asuinpaikkana sittemmin autioitunut torppa. Houni ja Roito siirtyivät vanhalta kylätontilta kyläpellon laidalle 1800-luvun jälkipuoliskolla.

Lempiäniemen kyläalue sijoittuu pienen Kohmalanjärven eteläpuolelle. Kantatalot sijaitsevat vanhan viljelymaiseman yhteydessä. Kylän pellot ovat osa pienen Kohmalanjärven ympäristöön sijoittunutta viljelymaisemaa, joka kuuluu Lempiäniemen lisäksi Lakialan ja Runsaan kylille. Roiton ja Hounin lisäksi maisemassa ovat Lakialan kantatalo Perttula ja Runsaan kylän Koivulahti ja kantatalo Marttila.

Lempiäniemen kylän kantatalojen lisäksi kyläalueella on vanhaa pienasutusta viljelymaiseman reunalla kulkevien Ajosmäentien ja Vyhtyläisentien varrella. Näiden lisäksi on kylämaiseman viljelyosuuksille ja reunoille rakennettu 1900-luvun loppupuolella ja viime vuosina omakotitaloja, joiden rakennuskanta ja puusto ovat jo vaikuttaneet perinteisen maiseman muuttumiseen.

3.3.1 Lempiäniemen kylän kiinteistökohteet:

21. Roito, kantatila, perinteinen pihapiiri

Kuva: Maantien varrella sijaitsevan kantatalon päärakennus muodostaa edelleen historiallisen kiintopisteen maisemassa. Näkymä läheiselle Kohmalanjärvelle on katkennut kasvillisuuden ja omakotirakentamisen vaikutuksesta.

Roito, rek. 980-411-2-125

Kantatalon tilakeskus sijaitsee Lempiäniementien varrella, vanhan kyläpellon yhteydessä olevalla pienellä kalliomaellä. Pihapiirissä ovat osin huonokuntoiset päärakennus (1800-l), luhtiaitta, pieni talousrakennus ja holvattu maakellari. Tien toisella puolella on tilan rakennuskantaan kuulunut romahtanut viljainta. Pihapiirissä on vanhaa puustoa mm. omenapuita.

Pitkänurkkainen, perinteisen hämäläisen maalaistalon mita omaava asuinrakennuksen ulkoasu on kärsinyt myöhemmistä korjauksista. 1800-luvulla rakennetun (RHR 1820) päärakennuksen korjauksessa käytetyt nykyaikaiset materiaalit ja rakennusosat eivät sovi rakennuksen luonteeseen ja vähentävät rakennuksen kulttuurihistoriallista arvoa. Luhtiaittaan liittyy kolme 1900-luvun taitteen koristeikkunaa.

Ympäristön vanha kolmen maakirjakylän viljelymaisema on osittain säilynyt. Uutta omakotiasutusta on rakentunut viljelymaiseman reunoille ja osittain myös viljelymaisemaan mm. Kohmalanjärven rannalle. Myös viljelymaiseman osittainen metsittyminen on vaikuttanut lähiympäristöön. Roiton itäpuolelle jäävät toinen kantatalo, Houni sekä maantien varteen autioitunut kylätontti. Kohmalajärven koilliskulmalla on samassa maisemassa Lakialan kylän Perttula.

Arvot: (H,M) Roito on toinen kylän kantataloista ja kokonaisuudella on edelleen merkittäviä asutus- ja rakennushistoriallisia arvoja. Maisemallisesti keskeisellä paikalla, maantien varrella olevalla peltomaellä ovat huonokuntoiset ja osin nykyaikaisesti korjatut asuinrakennus, luhtiaitta, holvattu maakellari ja

saunarakennus. Nykyiselle paikalle tilakeskus on siirretty 1800-luvulla ja rakennuskannan nuorimmat osat ovat 1900-luvun alkupuolelta. Rakennusten autoituminen ja epäsopivat korjaukset ovat heikentäneet kokonaisuuden kultuurihistoriallisia arvoja.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Muutoksista ja huonokuntoisuudesta huolimatta päärakennuksen ja luhtiaitan säilyminen tulisi ehdottomasti turvata. Rakennusten rakennushistoriallinen arvo olisi todennäköisesti edelleen palautettavissa. Rakennuskannan alkuperäisen, vanhan asun palauttaminen tulisi ehdottomasti ottaa muutos- ja korjaustyön lähtökohdaksi. Yleisesti ottaen rakennuskannan korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee tarkkaan huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Vanhaan tilakeskukseen Tilaan liittyvä avoin peltomaisema tulisi säilyttää. Pihaa ja ympäristöä peittävän kasvillisuuden karsimista olisi hyvä harkita.

22. Houni, kantatila, perinteinen pihapiiri

Kuva: Hounin pitkä asuinrakennus ja talousrakennukset näkyvät viljelymaisan reunalla

Houni, rek. 980-411-3-2

Hounin pihapiiri sijaitsee kyläpellon laidalla sijaitsevassa metsärinteessä. Pihapiiriä rajaa neljältä sivulta pitkä asuinrakennus (1904), kiviavetta sekä tiilinen ja lautarakenteinen talousrakennus. Talousrakennuksia on lisäksi ylemmänä rinteessä. Rakennuskanta on pääosin 1900-luvun alkupuolelta.

Hounin kantatila tunnetaan jo 1500-luvulta. Nykyiselle paikalle tila siirtyi 1800-luvun jälkipuoliskolla. Pihapiiri on erotettu 1996 omaksi Koti-Houni nimiseksi tontiksi, johon kuuluu myös rinteiden metsäalue. Pihapiirin luoteispuolelle ja läheisen Kohmalajärven rantaan on rakennettu 1980-luvulla omakotitaloja. Lisäksi metsänrajaan on rakenteilla uusi omakotitalo.

Arvot: (H,M,R) Houni on kylän kantataloja ja sillä on maisemallisesti keskeinen asema vanhan kyläpellon laidalla olevassa metsärinteessä. Muutoksista huolimatta Hounin pihapiiri muodostaa 1900-luvun alun maatalouspihaa edustavan kokonaisuuden.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Rakennusten ja pihan muodostaman kokonaisuuden säilyminen on suositeltavaa. Erityisesti maisemallisesti keskeisen asuinrakennuksen

säilyminen olisi suositeltavaa. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja. Vanhat rakennusosat ja kiinteä sisustus tulisi säilyttää. Mahdollinen uudisrakentaminen tulee sovittaa alueen rakennettuun ympäristöön mittakaavan, värien ja rakennusten sijoittelun suhteen.

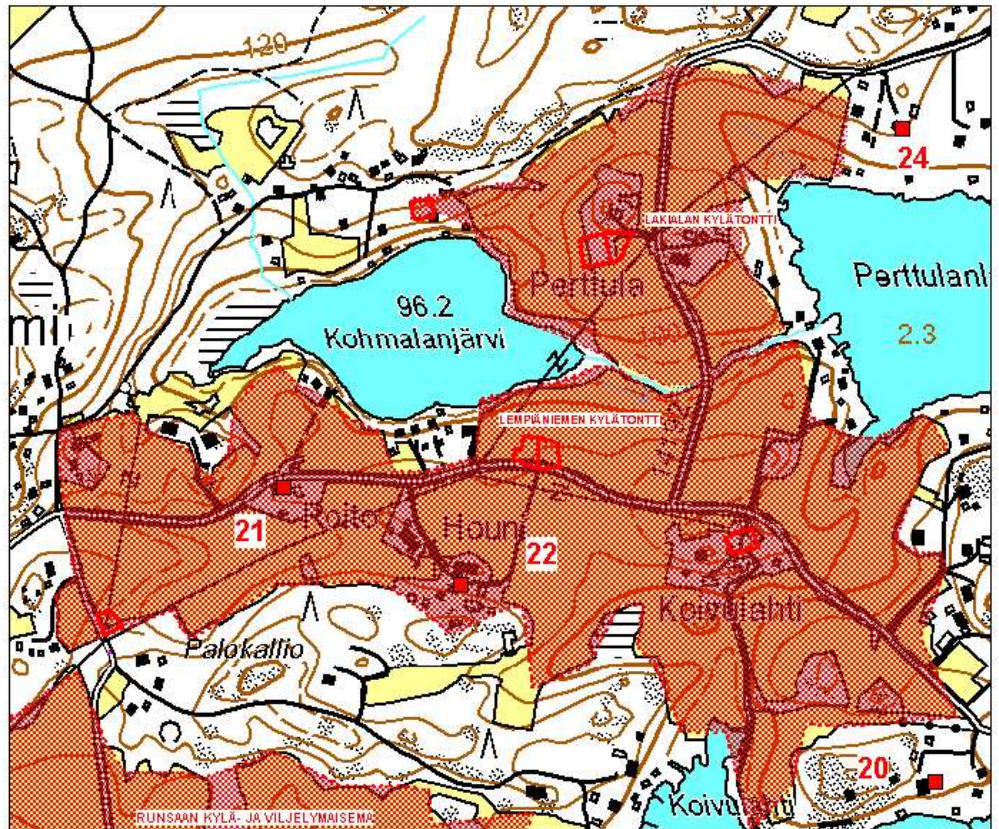
3.3.2 Arvoalue: Lempiäniemen ja Lakialan kylä- ja viljelymaisema

Lempiäniemen kylä: Arvoalueeksi on rajattu Kohmalajärven etelärannalla sijaitseva Lempiäniemen vanha kylä- ja viljelymaisema. Kylän kantatalot, Houni ja Roito, sijaitsevat viljelymaiseman yhteydessä isonjaon jälkeen, 1800-luvulla perustetuilla tonteilla. Lempiäniemen autioitunut kylätontti sijaitsee lähellä Kohmalajärven rantaa. Viljelymaiseman länsireunalla on lisäksi autioitunut 1700-luvun torpanpaikka. Viljelymaiseman ylittävän Lempiänimentien nykyinen linjaus näkyy pääosin jo 1700-luvun kartoissa. Alueen itäosan viljelymaisema kuuluu Runsaan kylän maihin. Vanhaa asuinpaikkaa, jo 1600/1700-luvulla käytössä ollutta, edustaa Runsaan kylään kuuluva Koivulahti. Rinteessä on lisäksi Marttilan kantatalon 1930-luvun pihapiiri. Pienialainen, vesistöön ja metsärinteisiin rajoittuva kumpuileva viljelymaisema on alueelle tyypillinen. Alueen pohjoispuolelle jää Lakialan kylä- ja viljelymaisema.

Lakialan kylä: Arvoalueeksi on rajattu pienen Kohmalajärven ja Näsijärven Perttulanlahden väliselle harjanteelle sijoittunut Lakialan vanha kylä- ja viljelymaisema. Kylän taloista Perttulan kantatalo on säilynyt vanhan kylätontin tuntumassa. Sen tilakeskus sijaitsee harjanteen korkeimmalla kohdalla, rinnepeltojen ympäröimänä. Viljelyalue rajoittuu selkeästi vesistöjen lisäksi metsäisiin kalliomäkiin. Pellot ja pääosin pellonreunat ovat säilyneet rakentamattomina. Kyläpellon länsireunalla on vanha autioitunut torpanpaikka 1700-luvulta. Perttulan päärakennus on 1880-luvulta ja sitä on uudistettu 1950-luvulla. Arvoalue rajoittuu eteläpuolelta Lempiäniemen kylän vastaavaan kylä- ja viljelymaisemaan.

Toimenpiteet: Hounin, Roiton, Koivulahden ja Perttulan tilakeskusten maisemallinen asema tulisi säilyttää. Kohmalanjärven ympäristöön raivattu viljelymaisema tulisi säilyttää avoimena. Osittain maaseutumaisema on jo muutunut viljelymaiseman reunoille ja Kohmalajärven rantaan rakennettujen omakotitalojen vaikutuksesta. Maisemallisuus on myös vähentynyt kasvillisuuden vaikutuksesta. Jatkossa on harkittava kuinka paljon rakentamista alue kestää jos alueen keskiajalle ulottuvat asutus- ja viljelyhistorian ominaispiirteet halutaan säilyttää. Kulttuuriympäristön näkökulmasta nykyinen viljelymaisema tulisi säilyttää avoimena ja rakentamattomana. Kasvillisuuden karsimista olisi myös hyvä harkita, mm. Kohmalanjärvellä ei ole maisemallista asemaa kesäaikaan.

ARVOALUE: LEMPIÄNIEMEN JA LAKIALAN KYLÄ- JA VILJELYMAISEMA

ARVOALUEEN RAJAUS

INVENTOIDUT KOHTEET: 20. TIRKKOLA, 21. ROITO, 22. HOUNI, 24. KILKKA

LEMPIÄNIEMEN JA LAKIALAN KYLÄTONTIT JA TORPPIEN TONTIT 1760-LUVULLA

3.4 Lakialan kylä

Näsijärven Perttulanlahden rannalla sijaitsevassa Lakialan kylästä on inventoitu Kilkka ja Louhinnenä -nimiset 1900-luvun alun huvilat sekä entinen Pimeäsalmen telakka.

Lakialan kylätontti sijaitsee Perttulanlahden ja Kohmalajärven välisellä harjanteella, jota ympäröivät vanhat kyläpellot. Kylätontin tuntumassa on edelleen Perttulan kantatalo. Huvilat ja telakka jäävät Kohmalanlahden pohjoisrannalle.

Lakialan kylässä oli 1530-luvulla kaksi taloa. Myöhemmin talot yhdistyivät Lakiala -nimiseksi taloksi, joka jaettiin kahdeksi taloksi isojaon yhteydessä 1760-luvulla. Tällöin muodostetut talot, Mattila ja Perttula, sijaitsivat kylätontilla, joka sijaitsi nykyisen Perttulan länsipuolella, sen nykyisten talousrakennusten eteläpuolella. Näiden lisäksi Kohmalajärven pohjoisrannalla oli tällöin torpanpaikka. Mattilan talo siirtyi ilmeisesti 1800-luvun jälkipuoliskolla Perttulanlahden pohjoisrannalle.

3.4.1 Lakialan kylän kiinteistökohteet:

23. Louhinnenä, huvilarakennus, 1900-luvun alku

Pimeäsalmen eteläosan suulla, Louhennokka -nimisellä alueella olevalla rantatontilla ovat huvilarakennus (1900-luvun alku) ja samanikäinen holvattu maakellari. Tontilla olevat rantsauna ja talousrakennus ovat 1970- ja 1980-luvulta.

Louhinnenä rek. 980-410-1-5

Nurkkakiville rakennettu huvila on kohtuullisen hyvin säilyttänyt 1900-luvun alun piirteensä, joihin liittyy lähinnä uusrenessanssin ja jugendin piirteitä. Kokonaishahmoltaan se liittyy enemmän 1800-luvun huvilarakentamiseen. Alkuperäiseen asuun tehtyjä muutoksia on nähtävissä lähinnä värityksessä, lasikuistissa sekä rannanpuoleisessa vuorauksessa ja ikkunoissa. Tontin perusluonne on lähinnä kallioinen ja metsäinen. Uudempaa ympäristöä edustaa lähinnä huvilan parkkipaikka.

Kuva: huvilan mantereen puoleinen julkisivu

Huvilatontti on erotettu Lakialan kylän Mattilan kantatilasta 1912 Louhinnenä -nimiseksi tontiksi. Keskiosaltaan kaksikerroksisen huvilan rakennutti ilmeisesti jo 1900-luvun alkuvuosina urkutehtailija J.E. Hedén. Häneltä huvila siirtyi jo 1910 konkurssihuutokaupassa prokuristi Karl Lindbergille. Hänen jälkeensä omistajina oli 1920-luvun alkupuolelta oikeuspormestari J.F. Talviala ja myöhemmin läheinen Pimeesalmen telakka, jolloin sitä käytettiin myös asuntona.

Huvila on rakennettu metsäiselle ja kallioiselle rantavyöhykkeelle. Ympäristössä on muutamia 1950-luvun kesämökkejä ja rantavyöhykkeen takana Mattilan peltoalue. Alueelle on rakennettu 2000-luvulla uusi tielinja ja uusia asuinrakennuksia.

Arvot: (H,R,M) Näsijärven höyrylaivareittien huvilarakentaminen. Louhinnenän huvila edustaa alueen varhaista huvilarakentamista, joka on sijoittunut vesireitin varrella maisemallisesti keskeiselle paikalle. Pimeesalmen telakka liittyy huvilan käyttöhistoriaan.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Huvilarakennuksen säilyminen tulisi ehdottomasti turvata. Tontin luonnontilaiset osat, jotka liittyivät ajan kansallisromanttiseen maisemaan, tulisi säilyttää edelleen mahdollisimman pitkälle luonnontilaisena.

Rakennuksen mahdollisissa muutos- ja korjaustöissä tulee ottaa huomioon rakennusten historialliset piirteiden säilyminen tai niiden ennallistaminen. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulee käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Huvilan välittömässä läheisyydessä uudisrakentamista ei suositella. Tontin mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee huomioida vanhan huvilan hallitseva asema. materiaalit, mittakaava ja sijainti.

24. Kilkka, huvilarakennus, 1910-luku

Kapealla, rantaan ulottuvalla tontilla jaitsevat mansardikattoinen huvilarakennus (1910-l) ja pieni kahdesta hirsirungosta koostuva talousrakennus. Rantasauna on 1980-luvulta. Osittain vanhas-ta peltoalueesta muodostuvalla tontilla on

mm. kookas tammi ja rinteessä omenapuita ja marjapensaita.

Kilkka, rek. 980-410-1-19

Perttulanlahden rannalla olevasta peltoa ja metsäsaarekkeen sisältävästä rinteestä lohkottu tontti erotettiin Kilkka -nimisenä vuonna 1915 Perttulan kantatalosta. Todennäköisesti huvilan runko-osa rakennettiin tämän jälkeen. Rannanpuolella oleva mansardikattoinen kuistiosa on rakennettu mahdollisesti 1920/30-luvulla. Huvilarakennus on säilynyt kohtuullisesti, selkeimpiä muutoksia ulkoasussa ovat kattomateriaali ja ulko-ovet.

Arvot: (H,R) Ilmeisesti 1910-luvun jälkipuoliskolla rakennettu huvilarakennus liittyy höyrylaivareittien varrelle 1900-luvun alkupuolella syntyneeseen huvilailmiöön. Huvilarakentaminen jäi ennen sotia vähäisemmäksi vanhojen kylien ympäristössä, painottuen enemmän Vahantalahden eteläpuolelle, vanhoille torppa-alueille. Kilkan lisäksi Lempiäniemessä oli lähinnä vain Louhennenä ja Tirkkola.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Huvilarakennuksen säilyminen tulisi ehdottomasti turvata. Pihapiiriin kuuluu lisäksi vanhaa kasvillisuutta ja hirsinen talousrakennus.

Rakennuksen mahdollisissa muutos- ja korjaustöissä tulee ottaa huomioon rakennusten historiallisten piirteiden säilyminen tai niiden ennallistaminen. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulee käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Jäljitelmäateriaaleja ei suositella. Tontin mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti. Huvilan maisemallisesti keskeistä asemaa pihapiirissä ei tulisi heikentää uudisrakentamisella.

25. Pimeesalmen telakka, telakka-alue 1924-1977

Kuva: Pimeesalmen telakan aluetta, asuinrakennus näkyy kuvan vasemmassa laidassa.

Pimeesalmen telakka rek. 980-410-1-243

Entisen Pimeesalmen telakan, nykyisen pienvenesataman tontilla on rakennuksia ja laitureita eri aikakausilta. Pääosin alueen ilmettä ja rakennuskantaa leimaa nykyinen käyttö pienvenesatamana. Vanhinta, telakan aikaan liittyvää keskeistä rakennuskantaa ovat merkittävästi uudistettu asuinrakennus (1930) ja laivojen telakointiin liittyvät kiskot ja sen vetolaitteen suojarakennus. Näiden lisäksi on säilynyt vähäisempiä varistorakennuksia. Nykykäyttöön liittyviä rakennuksia ovat mm. ravintola, sauna ja huoltorakennukset. Länsireunalla on mm. koivumetsikössä asuntovaunualue.

Kuva: Laivojen telakointiin liittyvä suojarakennus, taustalla näkyy kiskojen päällä oleva alus

Lakialan kylän Perttulan kantatalolle kuuluneella Pimeäsalmella toimi telakka vuosina 1924 – 1977. Telakan perusti Neptun Oy, joka siirtyi paikalle Teiskon Haikansalmelta. Lielahden tehtaat perustanut Enqvist oy osti telakan 1930. Telakan perustaminen ja tuotanto liittyy olennaisesti vesistöjen keskeiseen rooliin teollisuuden ja yleisessä tavarankuljetuksessa aina 1900-luvun puoliväliin saakka. Pimeesalmen telakalla rakennettiin uittoon ja tavarankuljetukseen tarvittavia lastiproomuja, asuntoaluksia, varppaushinaajia, kulu- ja soutuveneitä. Lisäksi tuotannossa oli siirrettäviä tukkikämppejä ja niputus koneita. Pimeesalmi oli myös ainoa telakka, joka pystyi nostamaan Näsijärven suurimmat laivat vedestä huoltoon ja tarkastusta varten. Puun, tavarankuljetus siirtyi sotien jälkeen vesistöistä maanteille, joka johti vähitellen myös

telakkatoiminnan hiipumiseen. Telakka suljettiin 1977, jonka jälkeen alue muutettiin pienvenesatamaksi.

Arvot: (H) Alue on muutoksista huolimatta merkittävä osa Näsijärven vesiliikenteen kulttuurihistoriaa, joka liittyy keskeisesti Näsijärven uitto- ja teollisuushistoriaan. Näsijärvi muodosti osittain 1950-luvulle saakka maaliikenteeseen nähden keskeisen henkilöliikenteen, raaka-aineiden ja raskaan tavaraliikennöintireitin. Vesiliikenteen merkitys muuttui sotien jälkeen maantieliikenteen kehittyessä, toisaalta nykyinen huvivenesatama edustaa vesistön ja koko kaava-alueen taloudellisen käytön muuttumista yhä enemmän virkistyskäyttöön. Nykyistä miljöötä leimaa pääasiassa 1970-luvulla alkaneen huvivenesatamavaiheen rakennuskanta

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Muutoksista huolimatta telakkavaiheeseen liittyvän rakennuskannan säilymisen turvaamista olisi hyvä harkita. Keskeisiä ja säilyneitä rakennuksia ovat laivojen telakointiin liittyvät rakenteet ja merkittävästi korjattu asuinrakennus.

Rakennuksen mahdollisissa muutos- ja korjaustöissä tulisi ottaa huomioon rakennusten historialliset piirteiden säilyminen tai niiden ennallistaminen. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulee käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Paikoitellen kasvillisuuden karsimista olisi hyvä harkita.

4 III Torppa- ja huvila-alue Vahantalahden eteläpuolella

Kaava-alueen eteläosan muodostaa Näsijärven pitkälle mantereeseen työntyvän Vahantalahden eteläpuolelle ja pohjukkaan sijoittuva historiallinen Vahannan ja Pihkaperän torppa-alue, jonka asuttaminen alkoi 1700-luvun loppupuolella ja varsinaisesti vasta 1800-luvulla. Alueella on Keijärven ympäristössä sijaitsevien vanhojen rintakyltien, Ylöjärven, Keijärven, Kuusiston ja Mäkkylän kylän takamaita sekä pienempiä Ilmarin, Kaarilan ja Lielahden kylien niittyomistuksia mm. Vahantajoen varrella. Alueen asuttaminen oli osa laajempaa, kaava-alueen länsipuolelle jäävän metsäisen Takamaan asuttamista, joka alkoi 1800-luvulla lukuisten torppien perustamisella.

Vahantalahden eteläpuoliset alueet säilyvät pitkään asumattomina, metsäisinä takamaina. Alueella oli 1700-luvulla lähinnä niittyjä, jotka keskittyivät vesistöön laskevien laskuojien mm. Vahantajoen varrelle. Alueen historiallisen ajan vanhinta asuinpaikkaa edustaa ilmeisesti Suojasten talon Vahantaniemi – niminen torppa, joka sijaitsi niemekkeessä Vahantalahden rannalla. Paikalla ollut torppa on merkitty jo Kuninkaan kartastoon, joka laadittiin 1700-luvun loppupuolella. Myöhemmin paikalle perustettiin Vahantaniemen raamisaha ja tiilitehdas. Torppien määrä lisääntyi 1800-luvun alkupuolella jolloin alueella olivat mm. Tuomisto, Vahantapohja, Antaverkka, Härkilepo ja Petäjaniemi.

Maaperä on alueella pääosin kalliopohjaista mäki-aluetta, joiden väliin jää vähäisiä savimaita. Tyypillinen viljelymaisema oli vesistön lahdenpohjukkaan raivattu kapea rinneviljelmä, jonka yhteydessä oli torpan tilakeskus. Laajempia viljelymaisemia syntyi lähinnä Vahantajoen varrelle. Osa näistä pienialaisista viljelemistä on metsittynyt, jolloin niiden vanhaan asutukseen liittynyt maisemallinen merkitys on paikoin kadonnut. Inventoiduista kohteista mm. Vahantapohjan, Härkilevon, Antaverkan ja Marjamäen maisemallinen merkitys on tämän seurauksena lähes kadonnut. Torppiin liittyneitä pieniä, selkeästi rajautuvia viljelymaisemia on säilynyt Jokelan, Mastosjärven ja Tuomiston entisten torppien ympäristössä.

Pienimuotoisen maanviljelyn lisäelinkeinoina voidaankin nähdä 1900-luvun alun tiiliteollisuus ja huvilat, jotka tarjosivat lisätuloja torppareille ja synnyttivät Kuruntien varteen mäkitupa-astusta. Huvilakauden jälkeen rantarakentaminen on jatkunut sotien jälkeen kesämökkeinä ja myöhemmin vapaa-ajan asuntoina. Vapaa-ajan rakentamisen lisäksi alueelle on sen Tampereen ja Ylöjärven läheisyydestä johtuen rakennettu merkittävästi omakotitaloja 1900-luvun loppupuolella. Alueen julkisempi virkistyskäyttö lisääntyi sotien jälkeen kun osa huviloista siirtyi yhdistysten tai kuntien haltuun mm. Rauhala naisten voimistelusäätiön ja Antaverkka Tampereen kaupungin käyttöön.

Alueen historiallista teollisuutta edustaa Vahantaniemessä ja Vahantajoen suulla toimineet kaksi tiilitehdasta ja telakka, joista ei ole säilynyt näkyviä rakenteita lukuun ottamatta savenotosta syntyneitä kuoppia ja rantojen tiilmurskaa. Ensimmäisen tiilitehtaan perusti tilaan kuuluvan Jokelan torpan maille Mäkkylän isäntä kannaksella sijainnut rannalla Mäkkylän isännän K.B. Mäkkylän vuonna 1891 perustama Vahannan tiilitehdas myöh. Jokelan tiilitehdas. Tiilitehdas toimi vuoteen 1911. Toisen tiilitehtaan perustivat Eelis Rikala ja E.Ceder 1898. Teknisesti edistyneempi tiilitehdas toimi vuoteen 1929 jonka jälkeen toiminta päättyi yleismaailmalliseen laman vaikutuksiin. Sen vieressä toimi aina vuoteen 1940 Näsi Oy:n telakka, jossa tehtiin proomuja. Teollisuuden lisäksi Vahantalahdelle ajettiin talvisin metsistä puutavaraa notkelmia myöten. Tiilitehtaan ja telakan rakennuskanta on purettu ja niiden alueelle on syntynyt 1960-luvulta alkaen omakotiasutusta. Tiilitehtaan ja telakan sekä metsätöiden vaikutuksesta ympäristöön syntyi mäkitupa tyyppistä

pienasutusta, joka keskittyi lähinnä Vahantalahden eteläpuolelle, Kuruntien vanhan linjauksen varrelle. Kuruntien varressa oli mm. Vahannan työväenyhdistyksen talo ja kauppa.

4.1 Keijärven kylän takamaat, kiinteistökohteet

26. Kulmala, huvilarakennus n. 1920

Vahantalahden itäpuolella olevan Laakonselän rantatontilla on pieni, huonokuntoinen huvilarakennus ja rantasauna 1910-luvun loppupuolelta sekä kaksi vähäistä talousrakennusta.

Kuva: huvilan mantereen puoleinen julkisivu

Uusrenesanssin ja jugendin piirteitä omaavassa mansardikattoisessa huvilarakennuksessa on nähtävissä merkittäviä vaurioita, mm. alapohja on osittain pudonnut alas ja perustukset ovat siirtyneet paikaltaan. Rannanpuolella oleva terassi on tuhoutunut/purettu kannattajia lukuun ottamatta. Rakennukseen liittyy pihan puolella pieni lasikuisti. Huolimatta vaurioista rakennuksen huvilamainen asu ja vanhat materiaalit ja rakennusosat ovat varsin hyvin säilyneet. Tässä raportissa rakennukselle ei tehty kuntotutkimusta, joten sen kunnostusmahdollisuudet on arvioitava erikseen.

Kulmala rek. 406-1-247

Huvilaa suojaa metsäinen tontti, jolla kasvaa mm. kookkaita kuusia. Ympäristön vanha Petäjän torpan raivaama viljelymaisema on muuttunut metsittymisen ohella omakotiasutusalueeksi 1900-luvun loppupuolella.

Huvilatontti erotettiin läheisestä Petäjän torpasta 1907. Tontin ensimmäisen huvilan rakennutti kelloseppä Gröndahl. Tämä huvila paloi vuoden 1918 tienoilla, jonka jälkeen nykyisen huvilan rakennutti muurari Vihtori Kulmala. Hänen toimesta huvilalle rakennettiin pitkä laivalaituri, joka mainitaan Vahantalahden ja Tampereen väliä liikennöineen s/s Wahannan yhtenä laituripaikkana.

Arvot: (H,R) Pieni, ajalle tyypillistä huvilarakentamista edustava huvilarakennus liittyy Näsijärven höyrylaivareittien varrelle syntyneeseen huvilakulttuuriin. Edustavien ja suurten huviloiden lisäksi huvilakulttuuri keskiluokkaisuutuu 1910- ja 1920-luvulta alkaen, jolloin rakentajina alkoivat esiintyä myös hyvin toimeentuleva ammattityöväki.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Huonokuntoisuudesta huolimatta keskeisten rakennusten, huvilan ja rantasaunan, säilyminen on suositeltavaa. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja. Vanhat rakennusosat ja kiinteä sisustus tulisi säilyttää. Mahdollinen

uudisrakentaminen tulee sovittaa alueen rakennettuun ympäristöön mittakaavan, värien ja rakennusten sijoittelun suhteen.

27. Rauhala, huvila ja voimisteluopisto, 1910-l ja 1950-l

Kuva: huvilarakennus niemen puolelta.

Rauhala, rek. 980-406-2-10

Näsjärven Tuomiston- ja Kanervanlahtia erottavan niemen kärjen käsittävällä tontilla on jugendpiirteitä omaava huvilarakennus (1915/1956). Tontin rekisterinimi on 1900-luvun alun hengen mukaisesti Rauhala, mutta se tunnetaan myös nimellä Näsirinne, joka edustaa sotien jälkeistä voimistelusaatiön aikaa. Huvilan lisäksi toisen osan rakennettua ympäristöä muodostavat huvilasta erillään olevat Naisten Voimistelusaatiön aikaan liittyvät suurehko voimistelusali, ulkokuone ja rantsauna, jotka edustavat 1950-luvun rakentamista. Nykyisen yritystoiminnan rakentamista edustavat pienet leikkimökkimäiset rakennukset pihatien varrella ja suuri talli/varistorakennus tontin lounaiskulmalla. Rannassa on lisäksi laiturirakennelmia. Huvilatontti on pääosin luonnontilainen ja sillä kasvaa etupäässä männikköä. Rakennukset keskittyvät rantsaunaa lukuun ottamatta niemen suuntaiselle harjanteelle, joka viettää jyrkästi rantaan. Rinteeseen on rakennettu kiviportaita.

Kuvat: voimistelusali ja saunarakennus

Alkuperäisen huvilarakennuksen rakennutti vuonna 1915 kamreeri Juho Kustaa Laurila niemen kärkeen. Noin 1,5 hehtaarin niemenkärkitontti erotettiin Keijärven kylän Ollilan tilasta vuonna 1919. Myöhempiä huvilan omistajia olivat apteekkari Th. Joh. Borg, kenkätehtaan johtaja Simola, Leipomon johtaja

Oskar Lidman ja insinööri K.B. Nordman. Naisten Voimistelusäätiön hallinnassa huvila oli vuosina 1953-1983. Tällöin huvilasta tuli naisten voimisteluopisto Näsirinne. Rakennuskantaan uusi käyttötapa toi muutoksia mm. huvilaa laajennettiin niemenkärjen puolelta lasikuistimaisella osalla ja tontille rakennettiin voimistelusalii ja saunarakennus.

Huvila on rakennettu lohkotuille kivitopille. Rakennuksen länsipää edustaa 1900-luvun alun rakennustapaa, johon liittyy mm. vuorauksessa erityyppisiä listoin erotettuja laudoituskenttiä. Rakennukseen liittyy mm. frontoni ja tympanonkoristelua. Pihan puoleisen julkisivun hallitsevana piirteenä on leveä lunnetti-ikkuna, joka mahdollisesti liittyy jugendin lisäksi 1910-luvun alussa muotiin tulleet empireen. Listoituksessa tyypissä on vaihtelua eri seinillä ja sitä on osittain korjattu. On mahdollista että huvilaan sisältyy useampia rakennekerrostumia tai vanhempaa rakennusmateriaalia kuin nyt todettu 1950-luvun laajennus.

Sisääntuloportin luona, erillään huvilasta olevan voimistelusalin perusmuoto edusti alkuperäisyydessään yksinkertaista ja selkeää 1950-luvun suunnittelua, johon liittyy mm. vinovuorilaudoitus. Alkuperäinen väri on mahdollisesti ollut ruskea. Rakennusta on kuitenkin pyritty muokkaamaan 1900-luvun jälkipuoliskolla huvilan suuntaan lisäämällä pintaan listoitusta ja koristeellisia kuisteja sekä maalaamalla se huvilan väriseksi.

Nykykäyttö: Yksityisomistuksessa, kokonaisuus toimii nimellä Villa Näsirinne, jonka tiloja vuokrataan erilaisiin tapahtumiin mm. hääkäyttöön.

Arvot: (H,R,M) Alkujaan Rauhala -nimellä tunnettu näyttävä huvilarakennus liittyy Näsijärven höyrylaivareittien varrelle 1900-luvun alkupuolella rakentuneeseen huvilakulttuuriin. Voimistelusäätiön aika ja rakennuskanta tuo muutoksista huolimatta selkeän ja edustavan kerrostuman rakennuskokonaisuuteen. Huvilarakennuksella on poikkeuksellisen näkyvä asema vesistömaisemassa.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: 1910- ja 1950-luvulla rakennetun yksityistä ja julkisempaa virkistysrakentamista edustavan kokonaisuuden säilymisen turvaaminen on suositeltavaa. Erityisesti vanha huvilarakennus ja voimistelurakennus tulisi ehdottomasti säilyttää. Samoin olisi huomioitava 1950-luvun vähäisemmät rakenteet, sauna ja ulkokuone. Rakennusten lisäksi tulisi huomioida alueen kivirakenteet ja kasvillisuus. Mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään, tavoitteena tulisi olla alkuperäinen ulkoasu. Tämä kohdistuu erityisesti voimistelusaliiin tehtyihin ulkoisiin muutoksiin. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulisi käyttää aikakauden perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja. Vanhat rakennusosat ja kiinteä sisustus tulisi säilyttää. Mahdollinen uudisrakentaminen tulee sovittaa korostetun tarkkaan alueen rakennettuun ympäristöön mittakaavan, värien ja rakennusten sijoittelun suhteen. Keskeisten rakennusten, huvilan ja voimistelusalin maisemallista asemaa ei sopisi heikentää.

28. Lahdenperä, huvilarakennus, 1910/20-luku

Lahdenperä -nimisellä rantatontilla on pieni, ilmeisesti 1910- tai 1920-luvulla rakennettu jyrkkäkattoinen huvilarakennus, johon liittyy suurehko lasikuisti, frontoni ja matalampi kylkiäinen. Perusosan jugendsävytteiset vuoraamaton hirsirunko, ikkunat ja katto ovat säilyneet kohtuullisen hyvin. Jyrkässä rinteessä olevan rakennuksen portaat edustavat uutta rakennetta. Ylärinteessä on hyvin säilynyt ilmeisesti majoitukseen rakennettu asuinrakennus 1940/50-luvulta. Näiden lisäksi tontilla on vanha maakellari, ulkokuone ja rannassa kaksi saunarakennusta.

Kuva: majoituskäyttöön rakennettu asuinrakennus on 1940/50-luvulta.

Huvilatontti kuului alkujaan Keijärven Ollilan kantatalon maihin. Ollilasta erotettiin 1918 Metsäpirtti -niminen alue, joka lohkottiin edelleen 1923 kymmeneksi tontiksi, joista yksi oli Lahdenperä.

Lahdenperä rek.980-406-2-30

Arvot: Lahdenperä edustaa Näsijärven höyrylaivareittien varrelle 1900-luvun alkupuolella rakentuneita huviloita. Varsinainen huvilarakennus edustaa 1900-luvun alun jugendhenkistä huvilarakentamista, johon liittyy jyrkkiä kattomuotoja, hirsipintaa, lasikuisteja ja frontoneita. Sotien jälkeinen asuinrakennus liittyy yksityistä käyttöä seuranneeseen yleisempään virkistyskäyttöön.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Alkuperäisen huvilan ja siihen liittyvien rakennusten muodostavan kokonaisuuden säilymisen turvaaminen on suositeltavaa. Erityisesti vanha huvilarakennus ja ylärinteen asuinrakennus tulisi säilyttää. Mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään, tavoitteena tulisi olla alkuperäinen ulkoasu. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulisi käyttää aikakauden perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja. Vanhat rakennusosat ja kiinteä sisustus tulisi säilyttää. Mahdollinen uudisrakentaminen tulee sovitaa korostetun tarkkaan alueen rakennettuun ympäristöön mittakaavan, värin ja rakennusten sijoittelun suhteen.

29. Kanerva, huvilarakennus, 1923

Kuva: Kanervan huvilarakennus, kubistiseen muotoon pitsihuvilan koristeltu kuisti tuo mielenkiintoisen lisän.

Kanerva rek. 980-406-2-149

Karjalan kannakselta vuosina 1922-23 siirretty huvilarakennus sijaitsee Kanervalahden pohjoisrannalla olevalla tontilla. Vanhemmasta pitsihuvilasta siirtovaiheessa muokatussa kuutiomaisessa ja kaksikerroksisessa puuhuvilassa on loiva, räystäällinen pulpettikatto. Yksinkertaiseen, lähinnä klassistiseen huvilaan liittyy pulpettikattoinen kuisti, joka rombikuvioidut ikkunat ja lehtisahalla tehty räystäskoristelu liittyvät ilmeisesti rakennuksen vanhempaan, pitsihuvilavaiheeseen. Kokonaisuutena mielenkiintoinen rakennus on pääosin, ikkunat, vuoraus ja maalaus, säilynyt vanhassa asussa. Rakennuksen värit ovat vanhat himmeät puna- ja keltamultamaiset. Samaa aikakautta edustavat tontilla oleva maakellari ja tontin itäreunalla oleva erillinen pieni katosrakennelmä sekä mahdollisesti rannan matala kivipenger. Näiden lisäksi tontilla on kolme pientä talousrakennusta ja 1900-luvun jälkipuoliskolta oleva sauna. Laaja tontti ja huvilan pihapiiri on pääosin luonnontilainen, kuivahko, mäntyä kasvava rinnettä.

Ympäristössä on uudemman kesäasutuksen ja omakotitalojen lisäksi useita 1900-luvun alkupuolella rakennettuja huviloita.

Huvilatontti kuului alkujaan Keijärven Ollilan kantatalon maihin. Ollilasta erotettiin vuonna 1918 Metsäpirtti -niminen alue, joka lohkottiin 1923 kymmeneksi tontiksi, joista yksi oli Kanerva. Noin 300 metriä rantaa käsittänyt tontti pieneni vähäisessä määrin 1960, jolloin Kanervan itäpäästä lohkottiin kaksi rantatonttia. Huvilan rakennuttaja oli pastori Aksel Skutnabb, joka siirretti Karjalan kannakselta Kanerva -nimiseltä paikkakunnalta vanhan pitsihuvilan tontille. Vanha, karjalaisperäinen nimi Kanerva siirtyi tontin, huvilan, laivalaiturin ja lahden nimeksi. Myöhemmin, 1931 huvilan osti Tampereen apulaiskaupunginarkkitehti Vilho Kolho. Kanerva myös mainitaan 1919-1935 Tampereen ja Vahantalahden väliä liikennöineen s/s Wahannan laivareitin yhtenä laiturina.

Arvot: Kanerva liittyy Näsijärven höyrylaivareittien varrelle 1900-luvun alkupuolella rakennettuihin huviloihin. Rakennushistoriallisesti poikkeava ulkoasu selittyy osin rakennuksen pohjana olleeseen Karjalana kannakselta siirrettyyn pitsihuvilaan. Suomen itsenäistyttyä Karjalan kannakselta siirrettiin 1920-luvulla tuhansia venäläisten omistuksessa olleita rakennuksia eri puolille Suomea.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Vuonna 1923 siirretyn pitsihuvilan ja siitä muokatun persoonallisen rakennuksen säilymisen turvaaminen on suositeltavaa. Pienempiä, ajan huvilakulttuuriin liittyviä osia ovat mahdollisesti maakellari, rannan kivipenkereet ja pieni katos. Mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään, tavoitteena tulisi olla alkuperäinen ulkoasu. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulisi käyttää aikakauden perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja. Vanhat rakennusosat ja kiinteä sisustus tulisi säilyttää. Mahdollinen uudisrakentaminen tulee sovittaa korostetun tarkkaan alueen rakennettuun ympäristöön mittakaavan, värien ja rakennusten sijoittelun suhteen.

30. Marjamäki, pientila 1900-luvun alkup.

Marjamäen entisen pientilan pihapiirissä ovat vanha asuinrakennus (1800-l) ja pieni kiviavetta (1926). Pääosin pihamiljöötä leimaa nykyinen vapaa-ajan käyttö ja sen rakenteet. Näiden hyvin säilyneiden rakennusten lisäksi pihapiirissä on kaksi hirsirakennusta, joissa on nähtävissä myöhempiä kerrostumia, mm. tornirakennelmia. Uudempaa käyttöä edustaa leikkimökki ja kookas huvimaja. Nurmipintaisen pihapiirin kasvillisuus on pääasiallisesti uudempaa

puutarhakasvillisuutta. Pihapiirin yhteys länsi- ja eteläpuolella olleeseen tilan viljelymaisemaan on katkennut peltojen metsittyessä. Tien varrella on erikokoista rakennuskantaa mm. omakotitaloja, kesämökkejä ja huviloita.

Vaahteristo 2 rek. 980-406-2-209

Nurkkakiville rakennetussa vanhassa asuinrakennuksessa on kaksi huonetta. Rakennustyyppinä se muistuttaa vanhaa ns. Mora-tupaa, johon sisältyy vain pirtti ja eteistila. Rakennuksen vuoraus peittää pitkänurkkaisen ja vuoliaiskattoisen hirsirungon. Asuinrakennus edustaa näin ollen selkeästi vanhempaa, aina 1800-luvulle asti käytössä ollutta rakennustapaa, jonka edustajia on säilynyt vain yksittäisiä kohteita.

Nykyinen pihapiiri ja ympäristöineen kuului alkujaan Keijärven Ollilan talon takamaihin, joiden asuttaminen ja peltojen raivaaminen aloitettiin 1800-luvulla torppareiden toimesta. Nykyinen vain pihapiirin käsittävä tontti on muodostettu 1974, jolloin Marjamäki lohkottiin useisiin tontteihin. Varsinaisesti Marjamäki muodostui vuonna 1923, jolloin se erotettiin noin 11 hehtaarin kokoisena tilana. Senaatinkartassa, joka kuvaa aluetta 1910-luvulla, nykyistä pihapiiriä ei ole merkitty asuinpaikaksi. Mahdollisesti asuinrakennus on siirretty paikalle vasta 1900-luvun alkupuolella. Pientilan poikkeuksellinen kiviavetta viittaa ehkä tilan omistajan ammattiin.

Arvot: (R) Vanhan pihapiirin maisemallinen ja rakenteellinen kokonaisuus on pääosin kadonnut ympäristön peltojen metsittämisen ja pihapiirin uudempien kerrostumien alle. Rakennushistoriallista merkitystä on hyvin säilyneellä vanhalla asuinrakennuksella ja pienellä kiviavetalla. Marjamäki liittyy vanhojen kyläalueiden takamaiden asuttamiseen ja uusien tilojen perustamisen helpottamiseen 1800-luvun loppupuolelta alkaen. Rakennuksilla on vähäisessä määrin merkitystä paikallistien varren maisemassa. Lähellä rantaa ja huviloita sijaitseva entinen Marjamäen tila liittyy ehkä ajan huvilakulttuuriin.

Arvoluokka: III

Toimenpiteet: Rakennushistoriallisista syistä vanhan asuinrakennuksen ja navetan säilyminen tulisi turvata. Mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään, tavoitteena tulisi olla alkuperäinen ulkoasu. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulisi käyttää aikakauden perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja. Vanhat rakennusosat ja kiinteä sisustus tulisi säilyttää. Mahdollinen uudisrakentaminen tulee sovittaa alueen rakennettuun ympäristöön mittakaavan, värien ja rakennusten sijoittelun suhteen.

31. Härkilepo, torppa ja Huurteen museo, 1920- ja 1980-luku

Kuva: Härkilevon rakennuskantaa, varasto navetta/museotila, talousrakennus ja asuinrakennus.

Härkilepo rek. 980-406-2-344

Vahantalahden etelärannalla olevan lahdelman rannasta nousevan rinteen päällä sijaitsevan entisen torpan pihapiirissä ovat merkittävästi uudistettuina päärakennus (1929), hirsinavetta ja sauna. Pihapiirin uudempaa, Huurteen jäähdytyslaitemuseon kauteen liittyvää rakennuskantaa ovat kookas varastorakennus ja navettaan lisätty kookas museotila, jotka ovat 1990-luvulta. Tämän kauden elementtejä ovat myös pihapiirissä olevat Paavo M. Suominen rintakuva ja hautamuistomerkki. Pihapiiri on pääosin hoidettua nurmikenttää tai istutusmetsää. Maatalouskauteen liittyy pihapiirin ulkopuolella olevat kolme vanhaa, osin huonokuntoista talousrakennusta. Härkilevon pihapiiriin liittyvät pellot on metsitetty 1980/90-luvulla männyllä ja koivulla. Pihapiirin pohjoispuolella olevalla mäellä on 2006 käyttöön siunattu pyhän Mikaelin kappeli, jonka suunnitteli Arkkitehtikolmio Oy:n arkkitehti Ilari Henttinen.

Entinen Keijärven Ollilan torppa itsenäistyi vuonna 1919. Rakennuskanta uudistui itsenäistymisen jälkeen, jolloin rakennettiin keskeisistä rakennuksista mm. asuinrakennus ja navetta. Torpan Vahantalahden rannalta lohkottiin huvilatontteja jo ennen sotia. Lohkominen jatkui kesämökkityöntien erottamisena 1950-luvulla. Maatilatoiminnan päättymisen jälkeen Huurre oy:n perustaja Paavo M. Suominen osti torpan ja perusti tilalle jäähdytyslaitemuseon, jonka avajaiset pidettiin 1986.

Kuvat: kappeli ja itsenäistyneen torpan päärakennus

Arvot: Entinen torppakauteen liittyvä maatalousmaisema rakennuksineen on pääosin kadonnut tai muuttunut merkittävästi. Torppa-ajan arvot liittyvät lähinnä asutushistoriaan, jossa Härkilepo edustaa alueen vanhinta, torppiin

pohjautuvaa asutuskerrosta. Pihapiiri on perustettu maatalousajalle tyypillisesti lähelle vesistöä ja viljelysten yhteydessä olevalle moreeniharjanteelle. Härkilevon nykyinen rakennettu maisema on pääosiltaan 1980-, 1990-, ja 2000-luvuilta. Kulttuurihistoriallisesti kokonaisuus edustaa lähinnä Paavo Suomisen ja Huurteen historiaa, joiden merkitys Ylöjärvelle on merkittävä. Osaltaan nykyinen käyttö voidaan nähdä historiallisena jatkona 1900-luvun alun porvareiden huviloille ja edustusmaatiloille.

Arvoluokka: III

Toimenpiteet: Nykyinen 1980-luvun jälkeen muodostunut Huurteen museomiljöö hallitsee entisen torpan pihapiiriä. Vanhaa rakennuskantaa on muokattu, jolloin niistä on tullut lähinnä museovaiheen rakennuskantaa. Rakentamista voidaan jatkaa edelleen museon ehdoilla. Ainoastaan torpan päärakennuksen säilyttämistä voidaan harkita, jolloin se muodostaisi museomiljööseen vanhempaa kerrostumaa edustavan elementin. Sen räikeän punainen maalaus ja muutokset tulisi säilyttää museoajan kerrostumana. Myös navetalla ja pienillä talusrakennuksilla on jossain määrin arvoa vanhempaa kerrostumaa edustavina.

32. Antaverkka, edustustila 1920-l.

Kuva: Antaverkan päärakennus pihatien puolelta kuvattuna

Antaverkka: 980-406-

406-3-7 päärakennus

406-3-99 talouspiha

406-3-36 kasvihuoneet ja puutarha (purettu)

Antaverkka on Gösta Sumeliuksen pääosin 1920- ja 1930-luvulla rakennuttama kartanomainen kokonaisuus, jonka alkuperäisestä kokonaisuudesta on säilynyt kartanomainen päärakennus, kaksi puista asuinrakennusta ja neljä talousrakennusta. Kuusivaltaiselle metsämäelle sijoittuvan uudistilan historiallinen kokonaisuus muodostuu erillään olevasta kartanomaisesta päärakennuksesta, tiilirakenteisesta talouspihasta sekä kolmantena tuhoutuneesta kasvihuone/puutarhaosasta. Erillään sijaitsevia alueita ja neljäntenä osana rannan laitureita yhdistävät tiet ja metsäpolut. Sotien jälkeinen julkinen käyttö on tuonut päärakennuksen ympäristöön erilaisia talousrakennuksia (huoltorakennus, kota, kiipeilyseinä) ja 1950-luvun asuinrakennuksen. Myös rakennuksiin, erityisesti päärakennukseen, liittynyt puistokasvillisuus on suurelta osin hoidamatonta.

Tiilirunkoinen, rapattu ja kaksikerroksinen päärakennus (1923, Federley) on Näsijärven rannasta nousevan kuusivaltaisen metsärinteiden päällä osittain puistomaisessa miljöössä. Päärakennuksen ja talouspihan väliin jää yksittäinen mansardikattainen asuinrakennus (ark. Arne Thulén). Tilalle tulevan maantien varrella, entisten viljelysten reunassa olevassa talouspihassa ovat tiilirakenteiset, ajan klassimia edustavat navetta (1939), kalustotalli (1922) ja vilja-aitta (1926) sekä puinen kalustosuoja ja ilmeisesti Federleyn suunnittelema asuinrakennus 1920-luvulta. Lisäksi talouspihassa on samalta ajalta oleva kivistä ja betonista rakennettu maakellari ja varastorakennus.

Historiallinen kokonaisuus on pääosin säilynyt, mutta sitä rasittavat lisärakentaminen, vauriot ja tehdyt korjaustyöt, joista näkyvinä voidaan mainita päärakennuksen rappaus ja talouspihan asuinrakennuksen ikkunat.

talouspihan asuinrakennus

asuinrakennus

vilja-makasiini 1926

navetta 1939

tallirakennus 1922

päärakennus rannan puolelta

Historia: Antaverkka on tamperelaisen vuorineuvos Gösta Sumeliuksen 1919 itsenäiseksi ostama entinen Keijärven Eerolan ratsutilan torppa. Tilan nimi tuli vanhasta torpan taksvärkkimäärästä (den andra veckan). Kokonaisuutena Antaverkka muodostettiin kolmen torpan maista, jolloin muodostui noin 150 hehtaaria käsittävä maatila. Tiilirunkoinen, lähinnä ajan klassismia edustava kaksikerroksinen päärakennus valmistui 1922-1923 arkkitehti Birger Federleyn piirustuksien metsäalueen keskelle. Julkisivun portaali edustaa lähinnä barokkia. Kartanomaiseen kokonaisuuteen rakennettiin viljelysten yhteyteen lisäksi edustava talouspiha rakennuksineen. Kartanon puisto rakennettiin päärakennuksen yhteyteen ulottuen aina rantaan saakka. Tilan eteläpuolella olevaan peltorinteeseen perustettiin 150 hedelmäpuuta käsittävä erillinen puutarha ja rakennettiin kasvihuoneita. Tila toimi mm. puutarhaharjoittelutilana. Hedelmäpuiden määrä kasvoi 1930-luvulla 600 omenapuuhun, jotka paleltui-

vat talvisotatalvena. Antaverkka siirtyi sotien jälkeen Tampereen kaupungin omistukseen ja sen tiloissa on ollut mm. lastenkoti ja sittemmin leirikeskus.

Nykykäyttö: Tampereen kaupungin leirikeskus

Arvot: Entiselle Ylöjärven torppa-alueelle 1920-luvulla perustettu ja rakennettu kartanomainen edustustila liittyy Tampereen porvareiden 1900-luvun alkupuolella yleistyneeseen tapaan hankkia tai rakentaa huviloita tai maatiloja kesäpaikoiksi. Usein nämä tilat ja huvilat sijoittuivat Näsijärven höyrylaivareittien varrelle. Kokonaisuudessaan Antaverkka edustaa muutoksista huolimatta arkkitehtonisesti korkeatasoista ja monipuolista maalarakentamista, joka liittyy olennaisesti Tampereen/Pirkanmaan teollistumiseen.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Gösta Sumeliuksen 1920 ja 1930-luvulla rakennuttaman kokonaisuuden säilyminen tulisi ehdottomasti turvata. Erityisesti tulisi turvata asuinrakennusten, kartanon ja kahden pienemmän asuinrakennuksen säilyminen. Oman kokonaisuutensa muodostaa lisäksi kartanon edustava talouspiha, jonka tiilinen rakennuskanta, navetta, viljamakasiini, kalustotalli ja puinen kalustusuoja, olisi myös hyvä säilyttää. Rakennuskanta tulisi säilyttää nykyasussaan. Mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään, tavoitteena tulisi olla alkuperäinen ulkoasu, joka koskee erityisesti päärakennusta ja talouspihan asuinrakennusta. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulee käyttää aikakauden perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja. Vanhat rakennusosat ja kiinteä sisustus tulisi säilyttää. Mahdollinen uudisrakentaminen tulee sovittaa korostetun tarkkaan alueen rakennettuun ympäristöön mittakaavan, värien ja rakennusten sijoittelun suhteen. Kasvillisuus ja erityisesti puistomaiset osat tulisi inventoida ja ne pitäisi pyrkiä palauttamaan alkuperäiseen asuunsa. Yleisesti ottaen kasvillisuutta olisi hyvä karsia rakennusten maisemallisen aseman turvaamiseksi.

4.2 Kuusiston kylän takamaat, kiinteistökohteet

33. Vahantapohja, torppa, luhtiaitta 1800-l

Kuva: Vahannan luhtiaitta

Vahantapohja rek. 980-408-1-149

Vahantapohjan entisen torpan pihapiiri sijaitsi viljelysten välisellä harjanteella. Vanhasta torppamiljööstä on säilynyt lähinnä rakennusten sijainti ja vanha luhtiaitan sisältävä talusrakennus. Pihapiirin muut rakennukset ovat uudistuneet ja lähipellot ovat muuttuneet ratsastustoiminnan maneesin, tallin ja aitausten vaikutuksesta. Pihapiirin länsipuolella oleva peltonotkelma on rakennettu patoamalla tekolammeksi.

Kuva: Rakennusten rajaaman pihapiirin muoto on perinteinen, rakennuskanta on pääosin uudistunut. Kookas luhtiaitta muodostaa pihapiirin vanhempaan rakennusperintöön liittyvän kiintopisteen.

Vahantapohja on entinen Kuusiston kylän Laadun tilan torppa, joka on mahdollisesti perustettu 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Vahantalahti eli Taipale erotettiin omaksi tilaksi jo 1913. Tilan koko oli tällöin 89 hehtaaria, joten se liittyyneen Laadun tilan perinnönjakoon tai torpan myymiseen. Tämä selittää poikkeuksellisen kookkaan luhtiaitan, joka on säilynyt pihapiirissä. Nykyinen pihapiirin maisema syntynyt pääosin 2000-luvun vaihteessa, jolloin tilalle perustettiin ensin hevostila ja myöhemmin ratsastuskoulu sekä laskuoja padottiin lammeksi.

Arvot: (H) Asutushistoria, Vahantalahden torpan paikka edustaa alueen vanhin torppiin perustunutta asutushistoriaa 1800-luvulta. Tätä aikaa edustaa lähinnä harjanteen suuntaa noudattava pihapiirin muoto ja siihen kuuluva näyttävä luhtiaitta.

Arvoluokka: III

Toimenpiteet: Entisen torpan rakennettu kokonaisuus on merkittävästi muuttunut rakentamisen ja maisemanmuokkauksen johdosta. Torppaan tai tilaan liittyvää rakennusperintöä edustava luhtiaitta tulisi säilyttää.

4.3 Mäkkylän kylän takamaat, kiinteistökohteet

34. Jokela, torppa, pihapiiri 1920/1950-luvulta

Kuva: Jokelan tilakeskus vanhan Kuruntien ja Vahantajoen viljelymaiseman reunalla.

Vanhan Kuruntien varrella olevassa ja tien suuntaan aukeavassa neliömäisessä pihapiirissä ovat asuinrakennus (1924), talousrakennus (1930-I) ja navetta (1950-I) sekä joen rannassa sauna. Pihapiirissä on 1900-luvun jälkipuoliskon puu- ja pensaskasvillisuutta mm. kuusia ja koivuja. Tien suuntaan pihaa rajaa osittain kuusiaita. Pihapiirin kaakkoispuolelle jää kuivuri ja Kuruntien varteen

punainen latorakennus.

Jokela rek. 980-416-1-387

Nykyiselle paikalle Mäkkylän yksinäistalon torppa perustettiin ilmeisesti vasta 1800-luvun loppupuolella. Aikaisempi, mahdollisesti jo 1700-luvulla käytössä ollut torpanpaikka oli ilmeisesti joen pohjoispuolella olevalla kannaksella, jossa toimi Mäkkylän talon tiilitehdas 1890-luvulta alkaen. Myös Jokelassa toimi tiilitehdas. Näistä tiilitehtaista ei ole säilynyt juuri jälkiä, paitsi että rannat ovat pääosin viljelykelvottomia tiilimurskan vuoksi. Todennäköisesti läheisestä Vahantajoesta nimensä saanut Jokelan torppa itsenäistyi 1919. Nykyinen suku osti tilan 1920-luvulla, jonka jälkeen rakennettiin nykyinen päärakennus, jossa on nähtävissä vielä myöhäisjugendin piirteitä. Päätykuisti on korvattu pienellä elintasosiivellä 1960-luvulla. Vuoraus ja katto uusittiin 1990-luvulla.

Nykykäyttö: lähinnä hevostila

Arvot: (H,M) Jokela liittyy alueen vanhinta asutushistoriaa edustavaan torppakauteen. Tilan rakennuskanta on pääosin itsenäistymisen jälkeen rakennettu. Vanhan Kuruntien varrella oleva ja uudelle Kuruntielle hyvin näkyvä entinen Jokelan torppa muodostaa pihapiireineen ja rinnepeltoineen maisemallisesti näkyvän, vanhinta maaseutumaisemaa edustavan kiintopisteen maisemassa. Rakennuksista kohtalaisesti säilyneellä päärakennuksella on rakennushistoriallista merkitystä, muut rakennukset liittyvät perinteiseen pihapiiriin ja sen muotoon.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Alueen vanhimpaan maankäyttöön, viljelymaisemaan liittyvän tilan säilyminen tulisi huomioida kokonaisuutena. Rakennusperintöä edustaa lähinnä pihapiirin muoto ja asuinrakennus, joilla on maisemallista merkitystä viljelymaiseman reunalla. Mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä ennistäen, tavoitteena tulisi olla alkuperäisen miljöön säilyttäminen. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulisi käyttää aikakauden perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja. Vanhat rakennusosat ja kiinteä sisustus tulisi säilyttää. Mahdollinen uudisrakentaminen tulee sovittaa alueen rakennettuun ympäristöön mittakaavan, värien ja rakennusten sijoittelun suhteen. Tilaan liittyvä avoin viljelymaisema tulisi säilyttää.

35. Vahantajoen silta, kivisilta 1881 ja betonisilta 1950-l

Näsjärven Vahantapohjaan laskevan Vahantajoen ylittää rinnakkain Kuruntien vanhaan ja 1950-luvun linjaukseen liittyvät kaksi siltaa. Vanhempi, Kuruntien vanhempaan linjaukseen liittynyt holvattu kivisilta valmistui 1880/81. Välittömästi sen länsipuolelle sijaitseva, betonipilareille ja -laatalle rakennettu, silta valmistui 1954 ja liittyy Kuruntien ennen sotia ja sotien jälkeen uudistettuun linjaukseen.

Kylmämuurattu, yksiaukkoinen ja holvattu kivisilta on nykyisin kevyen liikenteen käytössä. Kaidetolpat ovat vanhat sepän takomat. Uuden sillan valmistumisen jälkeen vanha silta jäi paikalliskäyttöön ja myöhemmin se on hyödynnetty kevyen liikenteen siltana. Silta on ilmeisesti Ylöjärven vanhin käytössä oleva silta. Sillat liittyvät Vahantajoen varrella oleviin avoimiin viljelymaisemiin, vanhempaa asutusta edustaa läheinen Jokela. Ympäristöön on rakennettu omakotiasutusta 1900-luvun loppupuolella.

Arvot: (H,R,M) Kuruntien vanha linjaus. Paikallista, talonpoikaista rakentamista edustava 1880-luvun kivisilta liittyy alueen liikennehistoriaan ja kertoo maantieliikenteen merkityksen kasvusta 1800-luvun jälkipuoliskolla. Silta oli valmistuessaan kunnan ensimmäinen kivisilta. Kokonaisuutena Vahantajoen ylittävät sillat liittyvät kahteen, 1880- ja 1950-luvun, tie- ja sillanrakentamista edustavaan kauteen. Kivisiltaan liittyvä vanhan Kuruntien linjaus noudattelee kylien kautta kiertävänä maiseman ja maaston muotoja. Tämän tien parantaminen nousi vastaperustetun Ylöjärven kunnan yhdeksi painopisteeksi 1880-luvulla. Tällöin tiehen liittyneitä lukuisia pieniä puusiltoja tai -rumpuja uusittiin kivisiksi. Uudempi betonisilta edustaa sotien jälkeistä, modernia tienrakentamista, jossa uusi, suoraviivainen, maastonmuotoja halkova leveä lin-

jaus yhdisti ennen viimeisimmän Kuruntien (Uusi-Kuruntie, kt.65) valmistamista Ylöjärveä ja Kurua. Nykyisin kaava-alueen 1950-luvun linjaus on jäänyt paikallisliikenteen käyttöön.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Kuruntien vanhaan linjaukseen liittyvän pienen kivisillan säilyminen tulisi ehdottomasti turvata. Silta tulisi säilyttää nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulee käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Ympäristön laskuojaan kohdistuvassa rakennustoiminnassa tulee ehdottomasti huomioida sillan säilyminen ja asema maisemassa. Uudempi betonisilta ja Kuruntien tuovat oman aikaansa edustavan kerrostuman maisemaan.

4.4 Ylöjärven kylän takamaat, kiinteistökohteet

36. Toivola ns. Lindroosin huvila, 1905

Toivola rek. 908-428-6-32

Vahantalahden länsirannan ja nykyisen Kuruntien välisellä kapealla rinnetontilla oleva huvilarakennus valmistui 1905. Tontilla on lisäksi pieni rantasauna 1940-luvulta. Tontilla on runsaasti omenapuita ja kookkaita pihapuita mm. kuusia ja koivuja. Kuruntien suuntaan tonttia suojaa orapihlaja-aita.

Huvilan rakennutti ilmeisesti tamperelainen kelloseppä Johan Werner Lindroos vuonna 1905. Alkujaan huvilaan liittyi ilmeisesti lasikuistin yläpuolella katolla jyrkkä päätyosa/frontoni, joka on myöhemmin poistettu ja korvattu pulpettimaisella osalla. Ajan hengen mukaisesti Toivolaksi nimetty tontti erotettiin Ylöjärven kylän Suojasen kantatilasta vuonna 1904. Kuruntien uudistaminen sotien jälkeen ja myöhemmin rakennettu kevyen liikenteen väylä ovat kaventaneet tonttia ja vaikuttaneet merkittävästi kulttuurimaisemaan. Huvila sijaitsi s/s Wahannan liikennöimän laivareitin varrella.

Arvot: (H,R) 1905 valmistunut Toivola liittyy Näsijärven höyrylaivareittien varrelle syntyneisiin varhaisiin huviloihin. Ajalleen tyypillinen koristeellinen ja lasikuistilla varustettu huvilarakennus on muutoksista huolimatta kohtuullisen hyvin säilynyt.

Arvoluokka: II

Toimenpiteet: Huvilarakennuksen säilymisen turvaaminen on suositeltavaa. Mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään, mahdollisuuksien mukaan tulisi harkita alkuperäisen ulkoasun palauttamista. Rakennusten korjaus- ja muutostöissä tulisi käyttää aikakauden perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja. Vanhat rakennusosat ja kiinteä sisustus tulisi säilyttää. Mahdollinen uudisrakentaminen tulee sovittaa rakennettuun ympäristöön mittakaavan, värien ja rakennusten sijoittelun suhteen.

37. Kuusela, tilakeskus, 1900-1930-luku

Kuva: Kuuselan rakennuksia Kuruntien varrella. Etualalla uusi omakotitalo

Salinin asuinrakennus

asuin- ja talousrakennus

Kuusela rek. 980-428-

6-411 (Saliininmäki) asuinrakennus

6-436 tiilinavetta

6-437 asuin- ja talousrakennus

6-441 saunarakennus

Kuruntien varrella olevassa entisen Kuuselan tilan pihapiirissä ovat asuinrakennus (n. 1900?), autotalli (2000-l), asuin/talousrakennus (1920/30-luku), tiilinavetta (1930) ja omakotitalo (2002). Rannassa on lisäksi tilan rakennuksiin kuulunut saunarakennus (1936). Alkuperäinen maataloustoiminta on päättynyt ja pihapiirin rakennukset ovat lohkottu omiksi tonteiksi. Vanhin asuinrakennus liittyy henkilöhistoriallisesti Eetu Saliiniin. Rakennuksen seinässä on asiasta kertova muistolaatta. Muut ennen sotia rakennetut rakennukset liittyvät läheiseen tiilitehtaan kauteen.

Kuuselan tiilinavetan pääty

rantasaunan terassia

Kuuselan tilakeskuksen vanha kokonaisuus ei hahmotu enää selkeästi. Pihapiiriin liittyneet vähäiset viljelykset ovat jääneet uudempien asuin- ja tierakenteiden alle. Ympäristössä on mm. uusia omakotitaloja. Kuuselan maisemaa hallitsee Kuruntien 1950-luvun linjaus ja siihen liittyvät maaleikkaukset ja kevyen liikenteen väylä. Kuuselan rakennusryhmästä parhaiten näkyy uusi omakotitalo, joka on rakennettu lähes kiinni tiilinavettaan. Yksittäisinä rakennuksina Kuuselan vanhat rakennukset ovat hyvin aikaansa edustavia ja kohtuullisen hyvin säilyneitä. Eetu Saliinin lisäksi rakennukset liittyvät läheisen tiilitehtaan toimintaan. Asuin- ja talousrakennuksen julkisivun loggiassa ja kuistissa sekä tiilinavetan yksityiskohdissa on nähtävissä aikakauden tyylin, klassismin piirteitä. Eetu Saliinin liittyvä asuinrakennus on 1900-luvun vaihteesta. Ajalle tyyppillinen maalaistalo on varustettu lasikuistin sisältävällä poikkipäädyllä, väritys ja ikkunat viittavat uusrenessanssiin. Rannassa on sauna vieressä höyrylaivakauteen liittyvän laiturin jäännökset, jossa on nähtävissä lohkokiviä ja tiilimurskaa.

Varhaisen työväenliikkeen keskeisiä aktiiveja ollut Eetu Salin (1866-1919) omisti vuosina 1912-1919 Kuuselan maatilaa Vahantalahden rannalla. Paikallisesti hän oli perustamassa Vahantalahden työväenyhdistystä, jonka yhdistystalo sijaitsi Kuruntien varrella. Kuuselan Vahantalahden pohjukassa oleva maa-alue kuului alkujaan Ylöjärven kylän Suojalan talon maihin. Kantatilasta erotettiin 1901 Vahantalahti ja siitä edelleen Kuusela -niminen tila. Salinin jälkeen Kuuselaa omisti Pekka Cavén, joka omisti läheisen Vahantaniemen tiilitehtaan (1898-1926). Todennäköisesti hänen aikana rakennettiin maatilan kokoon nähden komea tiilinavetta sekä asuin- ja talousrakennuksen yhdistelmä.

Nykykäyttö: Rakennukset ovat nykyään eri tonteilla. Rakennukset ovat asuin- ja varastokäytössä sekä yhdistysten toimitiloina.

Arvot: (H,R,M) Tilakeskus 1900-luvun alkupuolelta. Kuruntien varrelle, Vahantalahden pohjukkaan 1900-luvun alussa perustetun Kuuselan tilan vanhempi asuinrakennus liittyy henkilöhistoriallisesti työväenliikkeen Eetu Saliiniin. Tilan muut rakennukset liittyvät tiilitehtaan kautta paikalliseen teollisuushistoriaan. Pihapiirin kokonaisuus on kärsinyt maisemaa hallitsevan Kuruntien uudistamisesta ja pihapiiriin rakennetusta omakotitalosta. Ympäristön muuttuminen on myös katkaissut rakennusten yhteyden perinteiseen maisemaan.

Arvoluokka: I

Toimenpiteet: Merkittävistä muutoksista huolimatta rakennetun ympäristön säilymiseen kokonaisuutena tulee kiinnittää huomiota. Erityisesti pitäisi huolehtia, että asuinrakennukset säilyvät. Myös pihapiirin kookkaan tiilinavetan ja rantasaunan säilyminen olisi suositeltavaa. Rakennukset tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan nykyisessä asussa ja mahdolliset muutos- ja korjaustyöt tulisi tehdä entistään. Yleisesti ottaen ko. rakennusten korjaustoimenpiteissä tulisi käyttää perinteisiä materiaaleja, työtapoja ja rakenteellisia ratkaisuja. Mahdollisessa uudisrakentamisessa tulee tarkkaan huomioida vanhan pihapiirin ominaispiirteet, kuten materiaalit, mittakaava ja rakennusten sijainti.

5 IV Kurun- eli Peräkunnantien vanha linjaus

Kaava-alueen kulttuurihistoriallisesti merkittävimmän tielinjan muodostaa Kuruntien vanhin linjaus. Tämä Ylöjärveä ja Kurua sekä edelleen Ruovettä yhdistävä tielinja muodosti Näsijärven länsireunaa seuraavan päätien aina 1930-luvulle saakka. Tie tunnetaan Kurun tai Peräkunnan tienä. Jälkimmäinen viitanee kaava-alueen Peräkunnan jakokuntaan, johon kuuluu pääosa alueen vanhoista kylistä. Kaava-alueella vanhan tielinjan varrelle sijoittuu merkittävä osuus kaava-alueen vanhoista kyläalueista, kantataloista ja pienasutuksesta. Vanha linjaus on säilynyt paikoitellen hiekkapintaisena, maiseman muotoja seurailevana ja siihen liittyy 1800-luvun lopun kivisiltoja ja -rumpuja. Nykyisen Kuruntien linjauksen valmistumisen jälkeen vanha linjaus on jäänyt paikallistieksi, jota on pääosin kunnostettu asutuksen lisääntyessä tien varrella.

Paikoitellen, 1930-luvun oikaisujen kohdalla Kuruntien vanha linjaus on säilynyt vähäisestä käytöstä johtuen vain noin 2,5 metriä leveänä. Arvoalueiksi on rajattu vain hyvin säilyneitä, pitkiä linjauksia, joiden varrelle jää vanhempaa asutusta. Osittain vanha linjaus on jäänyt nykyisen Kuruntien alle. Vanha tielinja seurailee maaston muotoja ja asutusta. Arvoalueeksi on merkitty vanhan linjauksen hyvin säilyneitä osia. Tällöin on voitu nostaa mukaan inventointiin yksittäisiä ja hyvin säilyneitä, pienempiä kohteita, jotka on jätetty varsinaisesta inventoinnista pois. Karttaan on merkitty tielinjaus ja kulttuurimaiseman kannalta keskeisiä kohteita. Tien varren avautuvat viljelymaisemat ja vanha rakennuskanta tulisi ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa.

Näsijärven länsirantaa seuraava, Ylöjärveltä Kurun kautta Ruovedelle kulkeva maantie ns. Peräkunnantie mainitaan Ylöjärvellä kesätienä jo 1700-luvun puolivälissä. Tie on merkitty vuoden Kuninkaan kartastoon maantienä ja vuoden Suomen karttakirjaan 1799 maantietä pienempänä, merkinnällä "muu tie". Tien käyttö ja merkitys kasvoivat 1800-luvulla ja kunnan itsenäistyttyä 1879 Peräkunnan tien kunnostus nousi merkittäväksi aiheeksi kuntakokouksissa. Tien linjauksessa tapahtui 1800-luvulla pieniä muutoksia, lähinnä Kyöstilän ja Mutalan kylien alueilla. Kartalla esitetty linjaus perustuu lähinnä 1800-luvulla vakiintuneeseen linjaukseen. Maiseman ja asutuksen sijoittumista seuraileva tielinja ylitti lukuisia pieniä laskuojia matkallaan pohjoiseen. Tiehen liittyvien lukuisten pienten puurakenteisten siltojen ja -rumpujen kunnostamisessa oli paljon työtä ja suuri vuosikymmen oli 1880-luku, jolloin pitkän harkinnan jälkeen päätettiin korvata osa puisista silloista kivirakenteisina. Nykypäiviin ovat säilyneet keskeiset Vahantajoen (1881) ja Myllymäen (1885) sillat. Vahantajoen ylittävä silta oli valmistuessaan kunnan ensimmäinen ja ainoa holvikaarella varustettu silta. Siltojen teko annettiin yleensä urakalla paikallisten tehtäväksi. Tämä kunnallinen ja talonpoikainen tie- ja sillanrakennus jatkui aina 1920-luvulle, jolloin tie siirtyivät valtion vastuulle. Vanhaan tielinjaan liittyvät myös vesistöjä hyödyntävät talvitiet, joita erkani mm. Vahantapohjassa ja Kaiharilla. Toisen liittymän muodostivat Kuruntiestä kylien ja asutuksen laivalaitureille erkanevat paikallistiet. Vanhaa linjausta oikaistiin jo 1930-luvulla, jolloin tie oikaistiin kulkemaan vanhan asutuksen ja kylän ohi mm. Mutalassa ja Kyöstilässä.

Vanhoin kyläteihin pohjautunut, mutkainen ja päällystämätön Peräkunnantie palveli alueen päätienä osittain aina 1950-luvun puoliväliin saakka, jolloin nykyinen maisemaa suoraviivaisemmin halkova Kuruntie (mt.2774) valmistui kokonaisuudessaan. Tätä alkujaan sorapintaista tietä on myös parannettu merkittävästi myöhemmin ja nykyisin kestopäällystettyyn tiehen liittyy mm. kevyen liikenteen väylä. Kaukoliikenteessä Kuruntien korvasi 2000-luvun alussa rakennettu Uusi-Kuruntie (kt.65), joka jää kaava-alueen länsipuolelle.

5.1 Vahannantien osuus

Kuruntien vanha linjaus kulkee Vahannantien -nimellä aluksi metsäalueella ja myöhemmin se seurailee pienempien viljelysten reunoja ylittäen loppuvaiheessa Vahantajoen varrelle raivatus laajemman viljelymaiseman, jossa sijaitsee mm. entinen Jokelan torppa ja Vahantajoen kivisilta. Tielinja oli osa Kuruntietä aina 1950-luvulle saakka, jolloin valmistui nykyinen Kuruntien linjaus vanhan länsipuolelle. Vahannantie on sorapintainen ja nykypäiviin jatkuneen rakentamisen ansioista se on levitetty nykypäivän tarpeita vastaavaksi. Tien varrelle syntyi mäkitupa-asutusta 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alkupuolella, jolloin Vahantajoen suulla toimi kaksi tiilitehdasta. Tien ja Petäjätien risteyksessä sijaitsi aikaisemmin mm. Vahannan työväentalo, jolle tehtiin retkiä mm. Tampereelta. Pienasutusta muodostui myös tien länsipuolella olevalle harjanteelle. Nykyisin rakennuskanta on uudistunut, joskin yksittäisiä kohteita on vielä säilynyt. Asutuksen jatkumisesta kertoo autioitunut, vuonna 1961 valmistunut kaupparakennus, jonka pulpettikatto ja kookkaat näyteikkunat kertovat rakennustavan muutoksesta maaseudulla. Sitä vastapäätä on vanhaan tapaan kiinni maantiehen rakennettu vanha paritupa (Näsiranta 416-1-158), jolla on huonokuntoisuudesta huolimatta maisemallista ja rakennushistoriallista merkitystä. Tien alkupäässä pieni Ahde -niminen mäkitupa tai palstatila, jonka pihapiirissä on säilynyt vanhoja asuin- ja talousrakennuksia. Tien loppupäässä on Vahantajoen kivisilta, jonka ympäristössä on paikalla toimineiden tiilitehtaiden jäänteinä vedellä täyttyneitä savikuoppia.

Näsirinne, paritupa

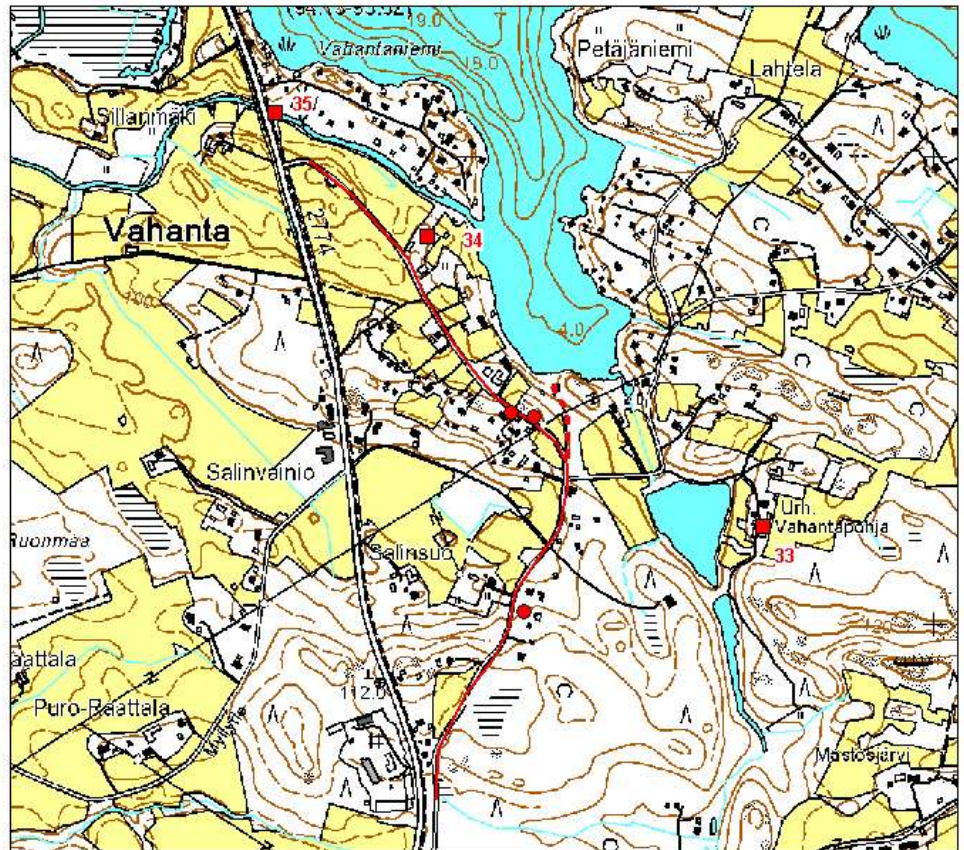
Hankala, Vahannan kaupparakennus

Arvot: Vanhan kuruntien linjaus ja sen varrelle sijoittuvat asutus- ja viljelymaisema.

Toimenpiteet: Tielinjan varrella olevat viljelymaisemat tulisi säilyttää avoimina ja rakentamattomina. Vanhempi pienasutus olisi hyvä huomioida tulevissa maankäytön suunnitelmissa. Uudisrakentamisessa tulee huomioida alueen historiallisen rakennuskannan ominaispiirteet ja sijainti.

5.1.1 Karttaliite

KURUNTIEN VANHA LINJAUS: VAHANNANTIE

- KURUNTIEN VANHA LINJAUS, PÄÄTIENÄ 1950-LUVULLE SAAKKA.
- MAANTIESTÄ ERKANEVAN TALVITIE LINJAUS
- MAISEMALLISIA KOHTEITA KURUNTIEN VARRELLA, NÄSIRANTA, HANKALA, AHDE
- INVENTOITUJA KOHTEITA:
33. VAHANTAPOHJA, 34. JOKELA, 35. VAHANTAJOEN KIVISILTA

5.2 Niemelänlahdentien osuus

Kaiharin kylän nykyinen Niemelänlahdentie noudattaa vanhan Kuruntien linjausta, joka säilyi päätienä aina 1930-luvulle saakka. Lyhyt tielinjaus on säilynyt nykypäiviin saakka kapeana, hiekkapintaisena ja hyvin kevyesti perustettuna. Tien varrella sijaitsee Niemelän pientilan pihapiiri, jossa ovat säilyneet asuinrakennus ja kaksi pienehköä talousrakennusta. Niemelä on erotettu noin 11 hehtaarin kokoisena Kaiharin kylän Ylisen tilasta 1921, joten se on mahdollisesti vanha torppa tai palstatila. Tilan mukaan on myös nimetty läheinen lahti, jonka pohjukassa oli laskuojan varrella aikaisemmin Niemelän, Peltolan (nyk. Voionmaan opisto) ja Mäkelän viljelymaisema. Lahdenpohjukassa oli 1700-luvun loppupuolella lähinnä niittyjä ja pieniä peltokappaleita ja nykyinen metsitetty viljelyalue raivattiin lähinnä 1800-luvun aikana. Vesistöön liittyvä viljelymaisema metsitettiin 1970-luvulla, jolloin vanhan tielinjan ja Niemelän maisema muuttui merkittävästi.

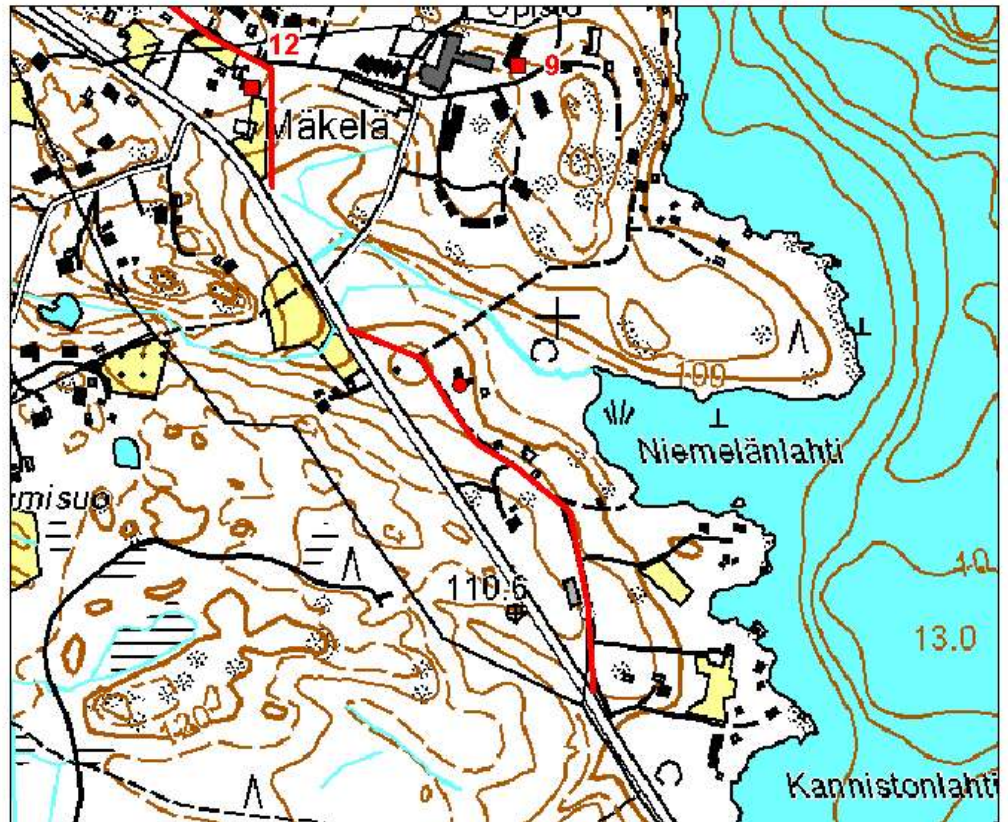
Kuvat: Kuruntien vanha linjausta Niemelän luoteispuolella ja Niemelän pirtupa tien varrella.

Arvot: Kuruntien vanha linjaus ja Niemelän pientilan pihapiiri. Tiehen liittyneen viljelymaiseman muuttumisesta huolimatta tie ja pihapiiri edustavat alueen vanhinta säilynyttä maankäyttöä. Vanhan Kuruntien linjaus on nähtävissä jo 1700-luvun kartoissa. Tielinja on säilynyt kapeana, maastonmuotoja seuraavana. Vanhoihin kyläteihin pohjautuva tie seurasi tällöin maaston muotoja ja viljelymaisemien reunoja. Niemelä edustaa perinteistä maatalouden pientä pihapiiriä.

Toimenpiteet: Vanhan tielinjan vaatimaton luonne tulisi mahdollisuuksien mukaan säilyttää. Samoin tielinjaan olennaisesti liittyvän Niemelä pihapiirin säilyminen tulisi turvata. Metsitetyn pellon raivaaminen palauttaisi Niemelään, Mäkelään ja Peltolaan alkujaan olennaisesti liittyneen rantapeltomaiseman.

5.2.1 Karttaliite

KURUNTIEN VANHA LINJAUS: NIEMELÄNLAHDENTIE

- KURUNTIEN VANHA LINJAUS, PÄÄTIENÄ 1930-LUVULLE SAAKKA.
- MAISEMALLISIA KOHTEITA KURUNTIEN VARRELLA, NIEMELÄ
- INVENTOITUJA KOHTEITA: 9. VOIONMAAN OPISTO, 12. MÄKELÄ

5.3 Säynvänaahde-Koivikkotie osuus

Kyöstilän kylässä nykyiset Säynvänaahde ja Koivikkotie noudattavat Kuruntien vanhaa linjausta. Tielinjaus on säilynyt nykypäiviin kapeana, hiekkapintaisena ja hyvin kevyesti perustettuna. Tielinja jäi paikallistieksi 1930-luvulla, jolloin Kyöstilän kylän kautta kiertänyttä Kuruntietä oikaistiin. Säilynyt tielinjaus alkaa Kyöstilän kylän Mäkelän vanhan osatalon nurkalta ja etenee metsäisen rantaharjanteen päällä ennen laskeutumistaan Kyöstilän vanhalle kyläpellolle, jossa tie sivuaa Heikkilän kantatalon asuintonttia. Tiehen liittyneet viljelymaisemat ovat osittain metsittyneet tai muuttuneet omakotitonteiksi. Parhaiten maisema on säilynyt Heikkilän ympäristössä, joka on kylän vanhinta viljelymaisemaa. Tieosuuden metsäosuuksien ja vanhan kyläpellon varrella on rakennettu 1900-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alkupuolella omakotitaloja. Linjauksen varrella sijaitsevat Mäkelä ja Heikkilä ovat inventoitu. Tiehen liittyvänä kohteena sen varrella sijaitsee rakennuskannaltaan hyvin säilynyt Salmisen pientilan asuinrakennus ja pihapiiri. Vanhan maantien varrella sijainnut Salminen erotettiin Heikkilän kantatilasta 1919. Tielinjaan liittyy lisäksi kivinen rumpu ja Kyöstilän kylän autioitunut kylätontti.

Kuvat: Kuruntien vanhaa linjausta ja Salmisen asuinrakennus tielinjan varrella

Arvot Vanhan Kuruntien linjaus ja vanhaa rakentamista edustava tien maastonmuotoja seuraava kevytrakenteisuus ovat hyvin säilyneet. Tielinjaan liittyy Kyöstilän vanha kylämaisema ja rakennuskannasta Mäkelän osatalo, Heikkilän kantatalo ja Salmisen mäkitupa/palstatila sekä kivinen rumpu vanhan autioituneen kylän tuntumassa.

Toimenpiteet: Vanha tielinja ja siihen liittyvät rakenteet tulisi huomioida maankäytön suunnittelussa.

Vanhan Kuruntien varren maisemaan liittyy on inventoitujen Heikkilän ja Mäkelän lisäksi Salmisen palstatila, Kyöstilän vanha kyläpaikka ja -pellot sekä kivinen rumpu Heikkilän kohdalla.

5.3.1 Karttaliite

KURUNTIEN VANHA LINJAUS: SÄYNÄVÄNAHDE-KOIVIKKOTIE OSUUS

- KURUNTIEN VANHA LINJAUS, PÄÄTIENÄ 1930-LUVULLE SAAKKA.
- MAISEMALLISIA KOHTEITA JA RAKENTEITA LINJAUKSEN VARRELLA, SALMINEN JA TIELINJAN KIVINEN RUMPU
- INVENTOITUJA KOHTEITA: 8. LÖRPYS, 10. HEIKKILÄ, 12. MÄKELÄ
- KYÖSTILÄN KYLÄ- JA VIJELYSMAISEMA
- KYÖSTILÄN KYLÄTONTTI

5.4 Kyöstiläntie-Vääränahteentie-Palsinahde-Palsintie osuus

Kyöstilän ja Mutalan kylässä kulkevaan pitkään tielinjaan sisältyy eri-ikäisiä tierakenteita. Nykyinen tielinjaus on myös muuttunut vanhimmasta 1760-luvulla käytössä olleesta linjauksesta. Osittain muutokset saattavat selittyä kartan piirrosvirheistä, joita esiintyi tielinjauksen kulkiessa metsäalueella. Nykyinen linjaus on ollut käytössä varmuudella 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Tielinjan varrelle ja tuntumaan jäävät Tiitisen kantatalo, Kyöstilän ja Mutalan kylien vanhat myllynpaikat, kivisilta 1885, Myllymäki, Mutalan kylä, Simolan kantatalo ja Mutalan kansakoulu

Kyöstiläntien nimellä kulkevan tien alkupää on leveätä, hyväkuntoista hiekkatietä. Uuden ja vanhan linjauksen risteyksessä on 1965 rakennettu ja 1900-luvun loppupuolella lakkautettu kaupparakennus, joka edustaa rakennustyyppiltään ja materiaaleiltaan hyvin 1960-luvun modernia rakennustapaa. Vanha tielinja pohjautuu ilmeisesti Kyöstilästä kylän takamaille metsien halki suuntautuneesta paikallistiestä, josta haarautui linjaus myös kylän myllypaikalle. Tien varrella on Tiitisen kantatalon perinteinen pihapiiri ja tilan 1800-luvun jälkipuoliskolla raivaama laaja viljelymaisema, johon liittyy mm. kylän myllynpaikka, jonka tuntumassa on säilynyt myllynhoitajan pieni pihapiiri. Viljelymaiseman reunalla tielinja ylittää 1885 rakennetun Myllyveräjänginsillan ja ohittaa Mutalan kylän Myllymäen vanhan osatalon. Tielinjan varrelle on syntynyt omakotiasutusta 1900-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Maisemallisesti edustavin on Tiitisen rakennusryhmä ja siihen liittyvä laaja viljelymaisema. Kivisillan jälkeen tien varrelle jää Myllymäen pihapiiri, jonka ympäristö on muuttunut peltojen metsittämisen ja omakotitalojen vaikutuksesta.

Kuva: Kuruntien vanhan ja uuden linjauksen risteyksessä oleva kaupparakennus (1965). Matala, mineriittipintainen ja suurilla näyteikkunoilla varustettu kaupparakennus liittyy Kurun tien uuden linjauksen kulttuurimaisemaan ja edustaa 1960-luvun yleistä rakennustapaa, joka levisi myös maaseudulle. Kaupan lakkauttaminen 1900-luvun loppupuolella kertoo 1960-luvulta alkaen autoistumisesta ja kaupan keskittymisestä automarketteihin, vaikka samaan aikaan alueelle syntyi runsaasti uutta omakotiasutusta.

Myllymäen jälkeen vanha tie leikkaa nykyisen Kuruntien, jonka jälkeen se jatkuu käytöstä poistuneena paikallistienä Mutalan kylään. Tämä maastonmuotoja seuraava tienpätkä on säilynyt hyvin kapeana linjauksena ja siihen liittyy pellon yhteydessä olevan kivisen rummun jäännökset, jotka on todennäköisesti 1800-luvun jälkipuoliskolta. Tieltä aukeaa hyvä näköala Mutalan pelloille ja harjanteen reunalla olevalle Heikkilän tilalle, joka toimi kestikievarina ja myöhemmin postipysäkinä. Mutalan kylässä tielinja paranee ja ohittaa myös kestikievarina toimineen Pynnän tilakeskuksen ja entisen osuusliike Voiman kaupparakennuksen.

Kuvat: Vasemmalla vanhaa Kuruntietä Heikkilän lounaispuolella. Oikealla tielinja nousee Mutalan kyläharjanteelle ja siitä erkanee metsäsaarekkeen kohdalla vähäinen polku taustalla näkyvälle Heikkilän entiselle kestiekievarille.

Keski-Simola eli Pynnä syntyi kun Simolan kantatalo jaettiin 1800-luvulla kolmeksi tilaksi. Pynnän tilakeskus sijaitsee Mutalan kyläharjanteella vanhan Kuruntien ja harjannetta seuraavan Pleunantien risteyksessä. Kokonaisuuteen kuuluu kaksi 1800-luvun asuinrakennusta, joista toinen lienee 1860/70-luvulta. Asuinrakennusten lisäksi pihapiirissä ovat hirsinavetta ja lukuisia talusrakennuksia.

Mutalan kaupan rakennutti 1913 jo Tampereella kauppiaan ammattia harjoittanut Evert Mattson. Rakennus siirtyi 1917 osuusliike Voiman haltuun, joka harjoitti kauppaa rakennuksessa aina vuoteen 1959 saakka, jolloin Voiman nykyinen liiketalo valmistui uuden maantien varteen. Hyvin säilyneeseen kaupparakennukseen liittyy kolme talusrakennusta ja maakellari.

Kylän jälkeen tielinjaus jatkuu kylän viljelysten poikki ohittaen matkallaan mm. Simolan ja Mutalan kansakoulun. Tämä Palsintienä kulkeva osuus on ilmeisesti vasta 1800-luvun loppupuolelta, jolloin viljelymaisema raivattiin sekä Simola ja kansakoulu rakennettiin. Vanhempi linjaus kulki ilmeisesti Simolan pihapiirin kautta.

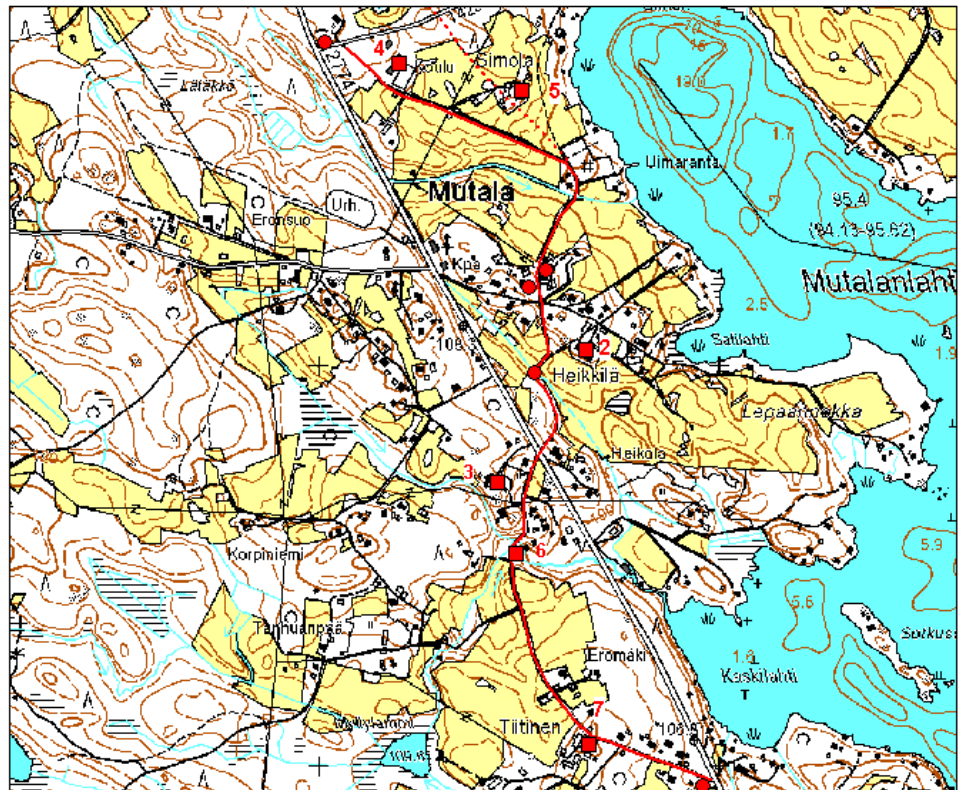
Vanhan tielinjan säilynyt osuus päättyy nykyisen Kuruntien ja Pohjantien risteyskunnan tuntumaan, jossa on vuonna 1949 rakennettu kaupparakennus.

Arvot: Alueen vanhinta liikennehistoriaa edustavan tielinjan pitkään linjaukseen sisältyy erilaisia osia. Tielinja on säilynyt erityisen vaatimattomana linjauksena nykyisen Kuruntien itäpuolella, jossa tie kulkee Mutalan kylän ja sen peltojen halki. Tien päätepisteinä ovat kaksi kaupparakennusta 1940- ja 1960-luvulta. Tien varrelle jää Kyöstilän Tiitinen ja siihen liittyvä 1800-luvulla raivattu laaja viljelyalue, jonka laidalla ovat mm. Kyöstilän ja Mutalan kylien myllynpaikat sekä Myllyveräjän kivilaitteet. Mutalan puolella tien varrella ovat Myllymäki, Heikkilä, Pynnä, osuuskauppa, Simola ja kansakoulu. Simolan kohdalla on osin nähtävissä myös 1700-luvun linjausta.

Toimenpiteet: Vanhan tielinjan linjaus ja luonne tulisi säilyttää. Mutalan kylässä vähäiseen käyttöön jääneet osat tulisi erityisesti huomioida tulevissa maankäytön suunnitelmissa. Tiehen liittyvät viljelymaisemat tulisi säilyttää avoimina ja rakentamattomina.

5.4.1 Karttaliite

KURUNTIEN VANHA LINJAUS: Kyöstiläntie-Vääränahteentie-Palsinahde-Palsintie osuus

- KURUNTIEN LINJAUS 1800-LUVUN JÄLKIPUOLISKOLLA, PÄÄTIENÄ 1930-LUVULLE SAAKKA.
- KURUNTIEN LINJAUS 1700-LUVULLA
- MAISEMALLISIA KOHTEITA JA RAKENTEITA LINJAUKSEN VARRELLA, KAUPPARAKENNUS 1960-L, KIVINEN RUMPU, MUTALAN KESKUSTASSA PYNNÄ JA OSUUSKAUPPA SEKÄ TIELINJAN PÄÄTEPISTEENÄ KAUPPARAKENNUS 1940-LUVULTA.
- INVENTOITUJA KOHTEITA: 7. TIITINEN, 6. MYLLYVERÄJÄN SILTA, 3. MYLLYMÄKI, 2. HEIKKILÄ, 5. SIMOLA, 4. MUTALAN KANSAKOULU

6 Lähteet:

Kirjallisuus:

Honka-Hallila Helena, Ylöjärvi, kotiseutuoppikirja, Jyväskylä 1988.

Honka-Hallila Helena, Ylöjärvi 1869-1994, Ylöjärvi 1996.

Putkonen Lauri, Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet, Tampereen seutu-kaavaliitto, julkaisu B 107, Tampere 1981 (3. painos 1990).

Suomen asutus 1560-luvulla: kyläluettelot ja kartasto, Helsingin yliopisto, historian laitos, 1973.

Suomen kartanot ja suurtilat III, Eino Jutikkala ja Gabriel Nikander Helsinki 1945.

Suomen maatilat, tietokirja maamme keskikokoisista ja suurista maatiloista, osa II Hämeen lääni, Porvoo 1931.

Tampere, tutkimuksia ja kuvauksia XI, artikkeli Näsijärven huvila-asutus ja laivaliikenne, kirj. Juhani Valanto, Tampereen historiallisen seuran julkaisu XVI, Tampere 2001.

Teivas Eija, Ylöjärven kulttuuriympäristöohjelma, Huviloita pyyntimailla, keto- ja kaupungin kupeessa, 2004.

Tyrkkö Matti, Ylöjärven historiaa 1866-1965, Tampere 1967.

Kartta-aineisto:

Alanen-Kepsu, Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805, Tampere 1989.

Maanmittauslaitoksen toimittama Suomen kartta 1920, Suomen karttakirja 1920 näköispainos, Porvoo 2004.

Suomen karttakirja 1799, C.P. Hällströmin Suomi-kartasto, Porvoo 2005.

Arkistokartat:

Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Senaatin kartasto, Viljakkala (XXI-XXII:22-23,) mittaus 1910. (KA)

Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-aineisto, Pitäjänkartta Ylöjärvi 2124 05 Ia 2124 07, 2124 08 Arvid Mörne 1847,(KA)

Kansallisarkiston kartat ovat löydettävissä arkistolaitoksen sivuilta (narc.fi/digitaaliarkisto)

Kalmbergin kartta 1855, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-2007802>

Pitäjänkartta 1928 pitäjänkartta lehti v:5/16.

Peruskartta 1:20 000 vuodelta 1953.

Maaperäkartta 1:20 000, Helsinki 1964

Maaperäkartta 1:100 000, Helsinki 1985

Pirkanmaan maakuntakirjasto:

Suomen taloudellinen kartta 1931 V:5 Orivesi 1:100 000

Suomen taloudellinen kartta V:5 1951, täyd. 1948, korj. 1949

Pitäjänkartta 1946 V:5/21 Ylöjärvi

Ylöjärven kunnan aineisto:

Rakennus- ja huoneistorekisteri

Kiinteistörajat ja rekisteritunnukset

Maastokartat

FCG Finnish Consulting Group Oy

Hyväksynyt:

Perttu Hyöty
Aluepäällikkö, DI

Laatinut:

Jari Heiskanen
Tutkija, FM